Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HANS WOETMANN NIELSEN

ASTRUP, HYGUM, HØNNE OG DE ANDRE PRÆSTER I ROAGER PRÆSTEGÅRD

Hans Woetmann Nielsen

ASTRUP, HYGUM, HØNNE OG DE ANDRE PRÆSTER I ROAGER PRÆSTEGÅRD

2025

Indhold:

Forord side ***4***
Kirken side ***5***
Præstegården side ***6***
Præster før reformationen side ***9***
Reformationen side ***10***
Præster efter reformationen side ***12***
Nicolaus Pedersen (1529-) side ***12***
Poul Sønnichsen (1548-1578) side ***12***
Johan Clausen Normsted (1583-1590) side ***12***
Mikkel Henrichsen Tisdorph (1590-1598) side ***13***
Johannes Bondesen (1596-1638) side ***13***
Søren Jensen Skive (1639-1675) side ***14***
Svenskekrigene 1643-1659 side ***14***
Niels Nielsen Astrup (1675-1701) side ***15***
Pietismen side ***19***
Nissenius Pedersen Hygum (!701-1740) side ***20***
Christian Nielsen Schmidt (1740-1767) side ***27***
Thøger Jakobsen Jansen (1768-1786) side ***31***
Niels Peter Aggerup (1786-1790) side ***32***
Andreas Christian Bruun (1791-1824) side ***32***
Andreas Frisch Hønne (1824-1860) side ***35***
Christian Pedersen Ussing (1860-1867) side ***41***
Gudelig vækkelse og grundtvigianismen side ***42***
Fortyskningen side ***43***
Johannes Hermann Bolten (1867-1868) side ***44***
Christian Jørgensen (1868.1869) side ***44***
Christian Georg Peter Lindelof (1869-1870) side ***44***
Jacob Georg Christian Wulf (1870-1874) side ***44***
Christian F. J. Bischoff (1874-1890) side ***45***
Peter Hansen (1891-1895) side ***49***
Johan Nicolaj Waldemar von Fischer-Benzon (1895-1917) side ***50***
Omkring Genforeningen side ***52***
Rasmus Jørgensen (1917-1921) side ***52***
Carl Peter Eli Wolf (1921-1923) side ***53***
Christian Andersen (1924—1930) side ***55***
Sigurd Jensen (1932-1938) side ***56***
Jørgen Larsen (1938-1944) side ***57***
Evald Kristian Nørgaard (1945-1949) side ***58***
Tage Woetmann Nielsen (1949-1966) side ***59***
Bernhard Sørensen Lundsgaard (1966-1975) side ***71***
Aage Schweder Nielsen (1976-1989) side ***71***
Jørgen Hanssen (1989-2016) side ***71***
Litteraturhenvisninger side ***73***

Forord

Jeg er født i Roager i 1950 og boede i Roager præstegård indtil sommeren 1966. Den sommer flyttede min lillebror og jeg sammen med mine forældre til Vestfyn. Her havde min far fået nyt embede som sognepræst for menigheden i Barløse sogn. Flytningen var en meget stor omvæltning for mig. Og måske er det der har gjort, at jeg har følt trang til at vide lidt mere om den lokalitet, jeg forlod. Hvem havde deres daglige gang her på dette særlige sted, og hvordan formede livet sig gennem tiderne for de mennesker som boede her, hvor jeg tilbragte de første 16 år af mit liv.
Gennem årene har jeg indsamlet oplysninger fra aviser, tidsskrifter, bøger og internettet om Roager præstegård og om præsterne i Roager sogn. Resultatet er blevet denne lille publikation.
Min far, Tage Woetmann Nielsen, sognepræst i Roager 1949-1966 efterlod ved sin død i 1991 håndskrevne erindringer om sin barndom og ungdom i Vestjylland og på Sjælland, sine ungdomsår som teologistuderende i København, og sin tid som præst i Skovlænge-Gurreby 1942-1949 og Roager 1949-1966. De sidstnævnte har dog mest karakter af dagbogsnotater, men giver et godt billede af livet i Roager præstegård 1949-1966. Erindringerne er senere blevet renskrevet og afleveret til Rigsarkivet i Aabenraa.

Hans Woetmann Nielsen
Rugmarken 37. 2.th.
3060 Espergærde
mail: hanswn@godmail.dk

Præsterne, præstegården og de kirkelige forhold i Roager sogn

Kirken

Det billede af sammenhængen mellem bebyggelser, kirker og sognegrænser som vi finder i Ribe-området i begyndelsen af 1800-tallet må stort set være dannet allerede omkring år 1300. Opførelsen af kirken i Roager og dannelsen af sognet må være sket i 1200-tallet, da Nationalmuseets dateringsundersøgelse af årringe i kirkens tømmer viser, at det ældste tømmer i tagkonstruktionen for skibets vedkommende stammer fra 1220 og for tårnets vedkommende fra 1475 (Eriksen, 2001). De ældste dele af kirken er hovedsageligt opført af tuf, en vulkansk porøs stenart, der opstår når vulkansk aske eller støv hærder. Tuffen blev importeret som færdighuggede eller næsten færdighuggede sten fra Rhinegnene ved Köln, hvor tufsten er meget udbredt i gamle bygninger. Tuf indgår som byggemateriale i Ribe Domkirke og i mange af omegnens kirkebygninger. Til kirkebyggeriet i Roager anslås anvendt ca. 144-162 m³. Kirkebyggeriet var en større opgave som må have krævet en særlig ekspertise. Da datidens handelsskibe havde en lasteevne på 15-20 tons, skulle der 10-15 skibsladninger tufsten til kirkebyggeriet (Drivvejen, 2006, s.37; Feveile, 1995). Tuffen, der blev brudt i Eifelbjergene nær Andernach ved Mosels udløb i Rhinen lidt sydvest for Köln, blev sejlet ad Rhinen til hollandske byer som Utrecht og Deventer, og derfra videre langs Nordsøkysten til Hviding Nakke, - måske på et skib af den type, som findes på et kalkmaleri i Hviding kirke – en kogge, som var middelalderens handelsskib. På Hviding Nakke blev tuffen losset til mindre både og fragtet ind til kysten eller op ad åen til Ribe. Herfra skulle byggematerialerne fragtes ad hjulspor på datidens primitive vogne til byggepladserne. Forklaringen på anvendelsen af tufsten til kirkebyggeriet i Ribe-området er formentlig den, at den sydvestlige del af Jylland er fattig på naturligt forekommende sten. Andre steder i landet anvendte man granit fra marksten, frådsten fra kildevæld, kalksten eller kridtsten fra klinter. Indførelsen af tiendeafgiften i 1100-tallet var en af forudsætningerne for det omfattende kirkebyggeri. Enhver kristen havde pligt til at aflevere en tiendedel af sine afgrøder, dyr eller øvrige produkter til kirken, og afgiften skulle fordeles ligeligt mellem sognepræsten, kirkebygningen og biskoppen.
I 1145 stiftede Ribebiskoppen Elias domkapitlet, der skulle bistå ham med de kirkelige og administrative opgaver. Præsterne ved domkapitlet (kannikerne) havde deres indtægter (præbende) fra andre sognekirker i stiftet. Præbender var afkastet i form af naturalier af de af domkapitlets ejendomme som hørte til de forskellige kannikkeembeder. Til gengæld blev sognekirkerne betjent af vikarer - unge nyuddannede præster. Domskolen i Ribe nævnes første gang 1145 i forbindelse med biskop Elias´ oprettelse af domkapitlet. Domskolen var en skole, hvor man kunne blive uddannet som almindelig sognepræst. Her fik peblingene eller disciplene en grundlæggende indføring i latin, hvor de særlig øvede sig i grammatik og trænede deres læsefærdigheder. Her blev de introduceret til kirkens festkalender og kirkesangen. Bibelundervisning og undervisning i at prædike var sikkert også en del af uddannelsen. Det var dem der stod for de kirkelige handlinger i de enkelte sogne på vegne af biskoppen. Man forventede ikke, at de færdiguddannede præster prædikede hver søndag, men kun på særlige kirkelige festdage, som der til gengæld var mange af i løbet af kirkeåret. På almindelige søndage skulle præsterne blot læse evangelieteksten.

Navnet Roager nævnes første gang i Ribe Oldemoder[1] i 1291 i formen Rotakær og Rothakær[2].

Præstegården

Den nuværende præstegård er opført 1938. Den forrige præstegård, som lå omtrent samme sted, blev nedrevet omkring 1927. Ifølge sognerådets forhandlingsprotokol 10.12.1927 vedtog man på en forespørgsel fra menighedsrådet at forlange 250 kr. for nedrivningen, mod at menighedsrådet fik lov at beholde materialerne. I de sidste 10 år var sognet da blevet betjent først af nabopræsten i Vodder, siden af nabopræsten i Spandet. I midten af 30´erne blev der i sognet indsamlet underskrifter for igen at få sin egen præst. Fik man sin egen præst, lovede man at opføre en ny præstebolig. Samtlige medlemmer af folkekirken i sognet skrev under, og i 1938 var den nye smukke præstegård i typisk dansk "bedre byggeskik-stil", tegnet af arkitekt Jep Fink, Aabenraa, en realitet. Præstegården i Roager minder meget om den præstegård, der omkring 1924 var blevet opført i Dybbøl efter Jep Finks tegninger (Dragsbo, 2020, s.81). Præstegården i Dybbøl er dog pudset og kalket gul.
Det er uvist, hvor og hvornår den første præstegård i sognet blev bygget, men præstegårdene dukker op i løbet af middelalderen. Betegnelsen "præstegård" benyttes på Hviding-egnen første gang omkring år 1320-1330. Kirketienden, der i princippet blev opkrævet med en tredjedel til henholdsvis kirken, præsten og biskoppen, gjorde, at det blev nødvendig med bygninger hvor kornet kunne opbevares, og med plads til de dyr, der skulle opfodres med kornet. Et dokument fra 1568, hvis hovedformål synes at være en registrering af præstegårdene i Tørninglen, navnlig m.h.t. skov- og oldendrift slutter med følgende bemærkninger (Petersen, 1946, s.231f):

> *"-at enhver præst i Hviding-, Kalvslund- og Frøs herreder bygger og vedligeholder sin egen præstegård, uden at sognefolkene hjælper eller gør noget dertil. I Rangstrup herred får nogle hjælp af sognefolkene, adskillige derimod ikke. I Gram herred, som hører til Ribe stift, får præsterne heller ikke hjælp af sognefolkene, men bygger selv… Disse slutbemærkninger rører ved noget, som vistnok i længere tid havde sat præstesindene i bevægelse. Det var præsten fra disse egne, som i de samme åringer gav hertug Hans på Haderslevhus et indblik i deres vanskeligheder. Som alle skrivelser til småfyrsterne denne gang er også deres klage affattet på plattysk. Hertugen prises for sin omhu og iver for kirkerne. Og så til sagen: For det første får enhver, også i den ringeste stand, sin fortjente løn og huses desuden af dem, han tjener hos. Børn af den mindste kådner frigives ikke efter forældrenes død fra stedet, men får det i fæste. Så håber man nu på en nådig bønhøring, eftersom nogle steder præsternes gårde bygges af sognet, andre steder holdes vedlige uden deres bekostning – "men vi tjenere med den guddommelige lære i Hviding herred må af vor egen lønning bygge og forbedre vore gårde, dersom ikke vi vil sidde under åben himmel og lade forrådne korn og hø, og hvad godt vi fattige tjenere ejer, af hagl, sne og guds uvejr". Arvingerne får ingen erstatning. Man beder om, at efterfølgeren i embedet må udbetale en sum til enken eller*

[1] Håndskrift. Samling af Adkomster, Indtægtsangivelser og kirkelige Vedtægter for Ribe Domkapitel og Bispestol, nedskrevet 1290-1518 kaldet Ribe Oldemoder (Avia ripensis). Udgivet ved O. Nielsen. Kbh., 1897

[2] Sønderjydske Stednavne, 1933 s.107-121.

børnene efter foretaget vurdering (altså indløsning). For det andet: "Hvem der nu vil være en ret Jesu Kristi Stridsmand i den hellige, kristne kirke og fægte mandeligt med lovens sværd, må fortørne mange af de ugudelige, af hvem vi samt vore fattige arvinger må forvente alt ondt. Om end de vil lade os fattige guds tjenere uantastede af frygt for eders nådes straf, truer de dog at hævne den udråbte sandhed på vore fattige arvinger og uddrive dem i elendigheden efter vor død" etc. (ovenstående begæring gentages).

Den gode hertug svarer således: Gøre vitterligt, efter at underdanig beretning er indkommet fra vore kære og tro pastorer til vore 12 kirker, nemlig Skærbæk, Brøns, Hviding, Rejsby, Rømø, Roager, Seem, Vodder, Vedsted, Spandet, Arrild og Højrup, at de på deres egen bekostning tværtimod ordinants og almindeligt brug i dette fyrstedømme må af ny forbedre og i beboelig stand vedligeholde deres gamle ubeboelige og bygfældige præstegårde, for hvilket efter præsternes død deres fattige efterladte enker og børn aldeles ingen erstatning nyde, hvorover de med grund have anset sig højst besværet og bedet om en passende godtgørelse derfor, men især at dette måtte nådigen forordnes, for at deres fattige enker og børn i sådant tilfælde kunne opnå en efter billig og upartisk vurdering passende betaling af efterfølgende pastorer og ej ganske tomhændede bortvises – (deres begæring bliver opfyldt).

I de anførte 12 kirker og mange flere i Tørninglen var altså præstegårdene blevet præsternes ejendom. Hvordan dette er gået til, er ubegribeligt. Som hertugen udtrykkeligt betoner det, stred dette forhold imod kirkeordinansen. Igennem århundrede har disse tørninglenske præster måttet bære den uretfærdige byrde, som kun tilsyneladende lettedes ved, at efterfølgerne skulle indløse bygningerne".

I 1633-34 kom præsten Johannes Bondesen i "stor armod, fordi han ved en stor ildebrand for nogen tid siden har lidt megen skade på hans gård og gods". Hvor hans præstegård har ligget er uvist, men fra svenskekrigenes tid har præstegården ligget på nogenlunde samme sted som den nuværende.

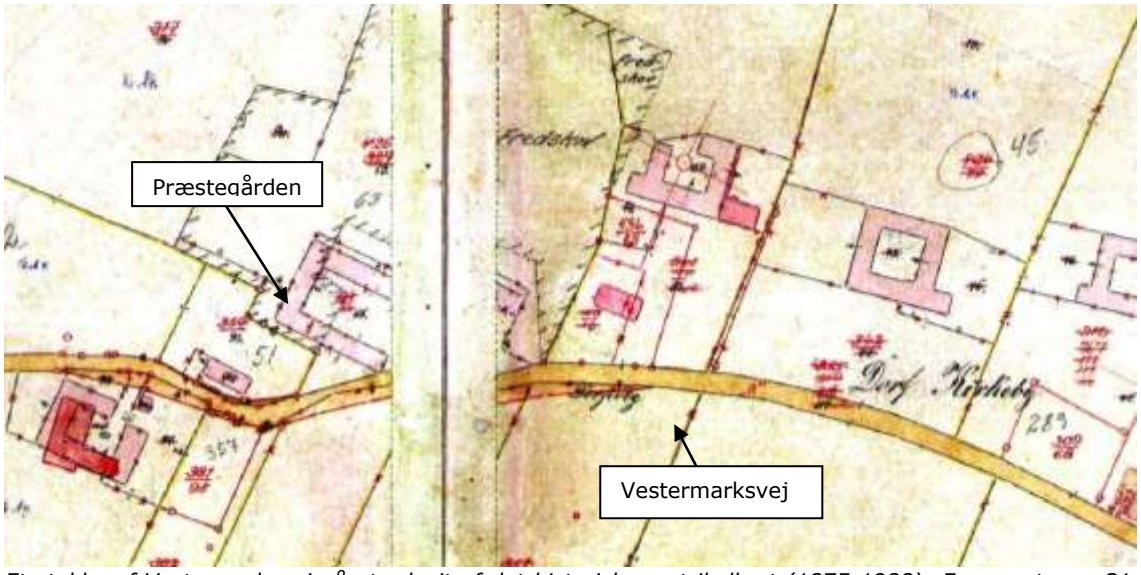

Et stykke af Vestermarksvej på et udsnit af det historiske matrikelkort (1875-1988): Fra venstre nr.31, 30, 28, 26 og 20. Den gamle præstegård (nr.28 ses her som et trefløjet gårdanlæg. Nabogården nr. 26 (nedrevet før 2000), nr. 20 (Riberhusgården). (Internettet 17.5.2017).

Ifølge markbogen fra 1683 var præstegården en helgård under Haderslev amt.
Sognepræsten Nissenius Petersen Hygum (præst i Roager 1701-1740) indberettede[3] i 1712 at præstegården, en 4-ottingers gård, bestod af 13 fag stuehus, 4 fag aftægtshus og 7 fag bryg- og udhus samt 56 fag lade-, tørve- og porthus. Det årlige udbytte var 5-6 tønder rug, 11-13 tønder byg, 3-6 tønder havre og 2 tønder og ca. 8 skæpper boghvede. Besætningen bestod af 10 køer og kvier, 20 ungkreaturer, 8 kalve, 6 heste, 2 føl og 13 får. Hertil kom et par køer og 5 får tilhørende aftægten. Desuden var der noget tørvemose, ingen skov men lidt krat.
Udbygningerne brændte ifølge en optegnelse i kirkebogen 19.8.1714 og var da lige blevet opført af pastor Hygum. Avlsbygningerne, der blev rejst efter denne brand blev nedrevet, da sognet overtog jorden i henhold til nye lovbestemmelser efter nederlaget til tyskerne i 1864. "Hvad derimod præstegårdens stuehus angår, der har en længde af ca. 72 alen, er denne uden tvivl den samme bygning, som stod i Niels Astrups tid (1675-1701), dog med nogen forandring af skillerummene i det indre. Selve bygningen skal stamme fra trediveårskrigenes tid (1618-1648). Også de små tidligere blyindfattede ruder, hvoraf enkelte er bevarede i gårdens køkken, er dog afløste af mere moderne vinduesrammer. Stuerne er lave med bjælkelofter, og gården er omgivet af en efter egnens forhold ualmindelig smuk og stor have og park, der skal være anlagt af præsten Andreas Hønne (præst i Roager 1824-1860)" (Sommer, 1905).

Præstegårdens stuehus fra Niels Astrups tid (1675-1701) set fra syd 1915. Nedrevet o.1928.

Præsten Christian Schmidt (1740-1767) indberettede, at i Nissenius Hygums tid 19.8.1714 "blev præstegårdens ladehuse med alt indavlet hø og korn afbrændt formedelst tordenild". "Præstegården, som er på Haderslevsk grund, står ej for hartkorn, men må regnes ongefehr 2/3 plov". Sognepræsten 1768-1786 Thøger Jansen var medunderskriver på udstykningsdokumenterne for Kirkeby 1772. Her betegnes præstegården som en "Heel Gaard" på 4 ottinger under Haderslevhus (Weitemeyer, 1913, s.83-88, Trap 1966, s.554-61).
Endnu i 1874 da pastor Bischoff overtog embedet måtte han selv "indløse" eller købe præstegårdens bygninger. På det tidspunkt var præstegården gammel og forfalden. I de sidste 3 år havde der ikke boet nogen præst i præstegården, da em-

[3] Beskrivelse af Roager kirke og præstegård 1710, forfattet af præsten Nissenius Hygom. *"Roager kirkes og dens indkomsters beskrivelse efter velædle oberforster Bachmanns brev og befaling til sognefogeden og kirkeværgen i Roager sogn, dateret Nustrup den 29, august 1711" (Sommer, 1905)*.

bedet blev passet af en nabopræst. Fru Bischoff skriver i sine erindringer (Bischoff 1969-72):

> *"Nogle stuer og det meget rummelige køkken bliver beboet af unge forpagterfolk; af den grund bliver den plads, vi får, meget begrænset. Værelserne som bliver tilovers til os, er i en meget dårlig forfatning, tapeterne hænger i store laser ned fra væggene, ingen steder er der en kakkelovn eller et komfur; det må vi selv anskaffe alt sammen".*

Præstegårdens stuehus 1915 set fra nord. Nedrevet 1928.

I 1928 blev en gamle præstegård nedrevet:

> *Aarhus Amtstidende 14.6.1928:*
> *"Roager sogns gamle, smukke præstegård i Tønder amt, der menes at have stået i henved 300 år, er nu ifølge "Hejmdal" nedbrudt. Sognet henvendte sig i sin tid til ministeriet, der gav den ønskede tilladelse til nedbrydningen, da bygningen, brøstfældig som den var, ikke egnede sig til beboelse længere. Præstegårdens materialer solgtes for 500 kr. undtagen stenene, der ifølge en lovforordning skal blive stående urørte og benyttes ved en eventuelt nyopførelse af en præstebolig".*

Præster før reformationen

Der vides kun meget lidt om sognepræsterne i Roager før reformationen. Måske var der slet ikke nogen i starten. Måske var det "vikarer" udsendt fra domkapitlet i Ribe, der stod for de kirkelige handlinger. Senere har sognepræsterne i Roager sikkert været uddannede præster fra domskolen i Ribe.
Ribe-historikeren Kinch (Kinch, 1985, Bd.1 s.88) har et forlydende om, at biskop Tyge i Ribe, der efterfulgte biskop Esger (død 1273), først havde været præst i Roager. Tyge døde som biskop i 1288.

1294 skøder en akolyt (præst) Johannes Stycke fra Roager, sit gods i Hviding og Rejsby sogne til Klostret i Løgum (Petersen, 1938, s.18). "1294 Johannes Stycke, søn af Nicholaus Boesen i Roager overdrog sine besiddelser i Roager og Obeling feld (Øster Åbølling Mark) til klostret i Lygum".
Danmarks Riges Breve 2 pk. 40 s.123: Kristian, biskop i Ribe: "I skal vide, at i det herrens år 1294 10/3 har akolytten Johannes, kaldet Stykke, søn af Niels Boesen i Roager sogn, tilskødet alle sine jorde på Åbølling Mark etc."

1337 nævnes hr. Johannes (Petersen, 1938, s.51).

1387 Petrus Lind. I 1396 og 1400 nævnt som Petri Lyndi (meddelt af Laurids Lund). P. Lind, praest i Roager (Diplomatarium Danicum 4,6 1396-98, s.695). Nævnes som "rector" i Roager (overordnet gejstlig i den katolske kirke) i "Fortegnelse over Danmarks breve fra Middelalderen".
.
1424 Jep Svendsøn. 1426 og 1428 nævnt som Jeyb, præst i Rodagher. "Naturligvis havde hin tids præster ærinde mange steder (Petersen, 1938, s.49); så finder vi dem da også der, hvor retten sattes og dom holdtes og verdslige sager fandt deres afgørelse, på herredstinget. De står som medbeseglere under utallige tingsvidner; deres segl betød måske noget mere end bondens bomærke. Hr. Jep i Roager møder på tinge 1424, 1426 og 1438".

1459 Niels Juel. Tilkaldt som vidne til et retsmøde i bispegården i Ribe (Petersen, 1938, s.41).

1465 Petrus Nicolai (Peter Nielsen). Sagnet fortæller (Thiele, 1968, bd.1 s.274) at der engang i den katolske tid skulle vælges en biskop i Ribe. Da kannikkerne ikke kunne blive enige bad de den gamle hæderlige Roager-præst hr. Peder om at udpege den nye bisp, og han svarede da: "Eftersom I gode herrer ønsker, at jeg fattige mand skal afsige dommen om, hvem der skal være bisp, så skal hr. Peder i Roager være biskop i Ribe, for jeg har altid hørt, at den, der bærer korset, korsfæster sig selv først". Og ved denne list blev han biskop i Ribe. Men om Peder Nielsen Lodehat, der var biskop i Ribe 1465-1483 forud var præst i Roager anses for tvivlsomt.

1479 Christiern Rod. Kapellan i Rodagher. Nævnes 1485 som præst ved Ballum kirke.

1498 skænkede ærkedegnen Johannes Mikkelsen van Hagen (ærkedegn i Ribe) her ifølge sit testamente Roager kirke 6 MK (Kinch, 1885, bd.1 s.408).

1509 Peter Lønne

Reformationen

I 1525 blev Frederik 1.´s søn Christian hertug i Haderslev og i maj 1526 blev han faderens statholder i hertugdømmerne. Christian var påvirket af Luther og ivrig efter at udbrede hans lære i området. Det var dog næppe hans lutherske indstilling alene, der var drivkraften i arbejdet for at gennemføre en reformation. Det passede også med tidens fyrsteideal. Målet var at udvikle hertugdømmet til en funktionel og enevældig lille stat, og her var kontrollen med kirken en nødvendig forudsætning. Allerede i 1526 oprettede hertug Christian en luthersk præsteskole i Haderslev, hvor de nye præster kunne få deres uddannelse. Eberhard Weidensee og Johann Wendt, to tyske teologer fra Sachsen, der begge havde haft kontakt til den tyske

reformations nøglepersoner Martin Luther og Philip Melanchton, kom til at stå for uddannelsen. Hertug Christian stødte imidlertid på en betydelig modstand fra den katolske biskop i Ribe, Iver Munk, der var gejstlig overhoved for en del af hertugdømmet.
Weidensee og Wendt gennemførte en række kirkemøder på Haderslevhus, som hertug Christian indkaldte til. På disse møder fik alle sognepræster og degne undervisning i "den rette lære". Møderækken endte med et møde i Haderslev i foråret 1528, hvor også præsterne fra Tørning len måtte aflægge embedsed over for hertugen og forpligte sig til at overholde 22 artikler, de såkaldte Haderslev-artikler med retningslinjer for deres embedsførelse. Den katolske biskop i Ribe, Ivar Munk, havde dermed tabt kampen.
Mødet på Haderslevhus i 1528 (Gregersen, 1986, s.118,140f.) viser, at "reformationen blev opfattet som et statsanliggende, som det var fyrstens opgave at få gennemført". Blandt de præster der ikke ville aflægge ed og dermed afstå "fra papistisk lærdom og afguderi", måske ved ikke at efterkomme indbydelsen til mødet på Haderslevhus, og derfor blev afskediget var: Paul Mikkelsen i Hviding, en unavngiven præst i Roager, Hans Fynbo fra Skt. Thøgers kirke i Enderupskov (der derefter blev nedlagt) og hr. Niels i Gram.

> *"Da bleffue disse Sogneprester, som icke wilde offuergiffue den Papistiske lærdom oc affguder, sagd fra deris kircker, som war her Pauel Mickelssen i Huiding, Item Roedager prest (hans navn oplyses ikke), her hans Fionbo fra Sanct Tøgers kircke (i Enderupskov), her Niels i Gram etc., og bleffue andre ordineret i Hadersleue aff Doctore Eberhardo tiill deris Kircker og der indsatte". (Gregersen, 1974, s.294)*

"I stedet blev andre ordineret af dr. Eberhard (Weidensee) til deres kirker og der indsat". Tørninglen var nu løsrevet fra Ribe stift. Hvor hertug Christian før kun havde haft den verdslige magt over lenet, havde han nu også magten over gejstlige anliggender. Det betød at lenets præster nu måtte gøre sig klart, at de var blevet præster i en fyrstekirke.
Reformationen medførte, at store dele af kirkeinstitutionen blev underlagt statsmagten. Det betød bl.a. at gejstligheden fik en række verdslige opgaver og derved blev statens tjenere. Den lokale sognepræst skulle foruden at forkynde guds ord, også kontrollere og disciplinere menigheden med hensyn til, at forbuddene mod hor, druk og luksus blev efterlevet. Kirken og den verdslige øvrighed havde ofte sammenfaldende politiske og økonomiske interesser (Christensen, 2007).
Nogle år efter reformationen (Hvidtfeldt, 1941) var kirkerne i Tørninglen lagt under Haderslev provsti, men i 1581 fik biskoppen i Ribe befaling til at visitere i alle kirker og sogne. Biskoppen og provsten var kongerigske og hørte under Danske Kancelli, mens amtmanden i Haderslev hørte under hertugdømmet og Tyske Kancelli. Det gav anledning til strid mellem de to autoriteter. Amtmændene hævdede, at befalingen af 1581 nok gav biskoppen ret til at visitere kirkerne, men amtet havde den overordnede myndighed og retten til at udnævne præster. Biskoppens opfattelse var derimod at befalingen af 1581 betød, at de danske lovregler m.h.t. til præstevalg også skulle være gældende i Tørninglen.
I det 17. århundrede ejede og drev de fleste præster i Tørninglen selv deres præstegårde i modsætning til, hvad der var tilfældet i det gottorpske Vestslesvig og i enklavesognene. Præsterne var ikke særlig velhavende og rådede ikke over større formuer, som de kunne leve af i deres alderdom. Derfor blev de næsten altid i deres embeder, indtil de døde. Når alderen meldte sig, kneb det tit med at overkomme arbejdet. Mange holdt derfor kapellaner som også blev udpeget til deres efterfølgere. I 1670 bevilgede kongen således, at Niels Nielsen Astrup måtte være sognepræst i Roager, når den daværende præst Søren Jensen Skive godvilligt ville afstå kaldet til ham. Præsten havde selv tilbudt den unge mand, der da var hører

(lærer) i Ribe "at han sit kald med sin datter for mig ville oplade og afstå, dersom Eders kongelige majestæt allernådigst det ville bevilge". I flere år var Niels Nielsen Astrup kapellan hos Roager-præsten, som tilsyneladende ikke ville give slip på indtægterne, selv om han selv kun prædikede nogle enkelte gange. Kapellanen klagede, og kongen og biskoppen belærte hr. Søren om at slippe arbejdet. Men hr. Søren ville ikke engang mødes med biskoppen. Forholdet mellem præsten og kapellanen må dog være blevet forbedret, for året efter i 1674, giftede Niels Astrup sig med præstens datter.

Præster efter reformationen:

Nicolaus Pedersen (1529-)
Der kendes en række kaldsbreve fra Tørning Len, alle udfærdigede efter det betydningsfulde møde på Haderslevhus 1528. Hertug Christian udstedte kaldsbrev som præst ved Roager kirke til Niels Petersen den 28. februar 1529 (Gregersen, 1986, s.138).

Poul Sønnichsen (1548–1578)
Gift med Maren. Svigerfar til Ogge Hansen Husum, præst i Mjolden.

Hans Tavsen, biskop i Ribe, stadfæstede valget af Poul Sønnichsen til præst i Roager og meddelte ham kollats på samme kald 10.11.1548 – det brev, som biskoppen overdrager til en person, der er kaldet til et præsteembede (Ny Kirkehistoriske Samlinger Gads Forlag, 1864-66, s.41-42):

> *"Jeg Hans Tausøn, superattendens och Biscop y Riper-stigdt, kiendis och giør vitterligt med dette mytt obne breff, ath thenne breffuiser och erlige mand her Poul Sonicksøn for syne dygder och gode vmgieng-gelsse haffuer ett kald uch vduelgelse aff sognemendt y Rhoagger sogen ath vere theris sielsørger och rette sogneprest ther sammestedtz, och haffuer veriit hoes meg och ladet sig examinere och offuerhøre y syn forstand och lerdom, den hand haffuer y den hellige scriift. Och epther thj ieg offuer dett windisbyrdt, for meg er kommet om hans leffnit, hannom haffuer befundet lerd och forstandig vdi Schrifften, och ath haffue andre the vilckor, som hør tiill thet hellige predick embidde, saa ath hand kand och maa Were duelig lerer och sogneprest: Tha haffuer jeg samtycket oc stadfest och nu met thette my obne breff samtycker och stadfester same hans kald og vduelilse , och kundgiør hannom en Guds tienere och sand sogneprest tiill forne Rhoagger kircke ther at bliffue och thend ath beholse syn liifs tidt. Bedendis alle sognemendt och huer serlestis nu veryndis och heer epther kommendis, ath ligesaa achte oc ere hannom som theris rette sielsørger oc sogneprest, hiørendis och giørendis och giffuendis hannom oc ingen andre theris tiende, byrd, offer och ald thiend renthe och rettughedt, dom the aff rette plictuge ere oc vonligen heer tiill dags giffuet haffue theris framfarne sogneprester, eptherthj sådan en tro tienere er syn løn verd, som Christus sellff siger. Tiill widnesbyrd henger jeg mytt signete for detthe mytt obne breff. Giffuit vdj Ripe S. Martinj Biscops aften, Aar eyc. Mdxl paa det ottende".*

Johan Clausen Normsted (1583 – 1590)
Født i Brøns, død 8/3 1590. Gift 2/6 1583 med Agathe, datter af Ogge (Åge) Hansen Husum, præst i Mjolden.
Skal have været en vældig skytte (jæger) (Rhode, 1775 s.505-507).

Mikkel Henrichsen Tisdorph (1590-1598)
Født ca. 1550. Ordineret af biskop Peder Hegelund 29. april 1590 (Hegelund, bd.1, s.209). Fra 1579 til 1590 nævnes han som kantor i Haderslev. Herefter blev han sognepræst for Roager menighed fra 1590 til sin død 1598.
I slutningen af 1500-tallet var Haderslev lærdommens sæde i Slesvig. Kirken som i dag er domkirke, havde ret til at uddanne præster til den dansktalende del af Slesvig. Haderslev blev kaldt for Nordens Wittenberg. I Haderslev havde man et kantori - et kor tilknyttet kirken, der medvirkede ved gudstjener og andre kirkelige begivenheder, som var tilknyttet præsteskolen der. Kantor var i 1579-90 Mikkel Henriksen Tisdorph. Tisdorph er en akademisering af lokaliteten Tyrstrup nord for Haderslev, så han formodes at komme derfra. Om han var gift ved vi ikke.
Mikkel Tisdorph var fader til den lærde magister Henrik Mikkelsen Tisdorph (Henricus Michaelius) i Haderslev og Ludvig Mikkelsen Tisdorph, født februar 1595 i Roager præstegård. Sidstnævnte blev sognepræst i Sorø og ved Frue kirke i Odense. Ludvig døde 22.9.1643 48 år gammel, antagelig i Odense. Sønnen Henrik blev født 1580 i Haderslev, var sognepræst ved Sct. Hans kirke i Odense. Han døde 1646 i Hamborg i en alder af 66 år[4].

Johannes Bondesen (1596-1638)
Født i Ribe ca.1568, død 1638. Student Ribe Katedralskole 1590. Amanuensis i Odense ca.1590. Ordineret af biskop Peder Hegelund 10. marts 1596 (Hegelund). Kaldet til successor (afløser) i Roager 1596. Sognepræst samme sted 1598-1638, provst 1620-38.
Hans fader var Bonde Pedersen, borger i Ribe, gift med Birgitte Olufsdatter (død 1598), datter af Oluf Pedersen, borgmester i Ribe. Hun blev efter Bonde Pedersen død gift med Jacob Lauridsen, sognepræst i Skærbæk
Ifølge "Chronik des Kirchspiels Døstrup" (SM 1930 s.7-11) var Johannes Bondesen gift med Ester Mikkelsdatter, født 1609, en af Døstrup-præsten Mikkel Andersens 8 børn. Mikkel Andersen var præst i Døstrup i 39 år, heraf provst i 24. Han døde i 1641. Om Ester hedder det:

> *"1609 Onssdag i Fastelauent Uge bleff Min Daatter Ester fød och strax anden Dagen for hindes skrøbelighed Christnet…Gud i Himmelen beuare dette oc alle de andre, der Gud haffuer giffuet oc Onde dennem effter Gudts Vilie leffuet treuffnet oc gode lycke. Onde oss ocsaa at leffue med de smaa Stumper oc opdrage dennem Gud til ære, dennem oc oss til Trøst og glede"*

"Den lille Stump" fik lov at leve. 1630 blev hun gift med "Her Hans (Johannes Bondesen) i Roager". Hun var vistnok hans anden hustru.
Pastor Bondesen må have anmodet Danske Kancelli om hjælp i forbindelse med en ildebrand i præstegården. Det hedder nemlig i et brev til Jens Dinesen, biskop over Ribe Stift (KB, 1633, 2.209):

> *"Hr Hans Bundsen (Johannes Bondesen 1596-1638?), præst til Roager kirke, har berettet, at han er gerådet i stor armod, fordi han ved en stor ildebrand for nogen tid siden har lidt megen skade på hans gård og gods, og har begæret at få bevilget en lille hjælp af kirkerne i Ribe stift uden skade for disse. Adressaten skal tilholde samtlige præster i*

[4] En slægtskrønike: Jep Mathæus Holdt & Helene Marie Jensen: deres aner og efterkommere, bd. 2. Ib Holdt og Carl Johan Gerlach. 2. udg., 2003.

hans stift at bidrage noget rundeligt til denne præst til reparation af hans præstegård. Ligeledes skal den eller de kirker, som han selv betjener, komme ham noget til hjælp efter deres formue, dog at det sker med lensmandens samtykke, hvis kirken tilhører kronen, og med kapitlets samtykke, hvis den tilhører kapitlet".

Søren Jensen Skive 1639-1675
Født 1614 på Sandø, Færøerne, død 19.8.1675. Søn af præst på Sandø Jens Jensen Skive og Elisabeth Danielsdatter. Sønnesøn af Jens Sørensen Skive, præst i Løjt. Gift med Margrethe, død 1636, datter af Villads Knudsen, sognepræst i Løjt 1611-1636. Søren Jensen Skives datter Karen, født 26.3.1653, blev gift med hans efterfølger, Niels Nielsen Astrup – sognepræst i Roager 1675-1701. Da Søren Skive døde blev kisten med hans jordiske rester sat ned inde i kirken ved korbuen. Søren Skive var sognets præst under svenskekrigene 1643-1659.
Da man i 1938 skulle grave grunden ud til den nuværende præstegård, der hvor den gamle som blev nedrevet o.1927 havde ligget, fandt murermester Herman Hansen, Hviding, en lerkrukke med 138 mønter, i alt 122 Daler. Heraf var 20 danske fra Chr. 4. og Frederik 5´s tid. Antagelig har de tilhørt Søren Jensen Skive, som har gemt sin formue under præstegårdens gulv, for at de ikke skulle falde i fjendens hænder. I Nordisk numismatisk årsskrift, 1939, s.181-183, findes en liste over hvilke mønter, der er tale om.

Søren Jensen Skives gravsten på Roager kirkegård.

Svenskekrigene 1643-1659
Den 12. december 1643 rykkede den svenske general Torstenssons tropper sydfra ind i Holsten. Efter årsskiftet fortsatte de op i Jylland. Svenskerne hærgede og stjal hvor de kom frem. Kreaturer blev bortført og befolkningen brandskattet. Igen i

august 1657 blev Sønderjylland besat af svenske tropper. De var stadig i landet, da krigen på ny blussede op i august 1658. Men da Danmarks forbundsfæller – en hær af polakker, østrigere og brandenborgere - i september rykkede mod nord, flygtede svenskerne. Mens selve den svenske besættelse synes at være foregået nogenlunde ordnet, brændte og plyndrede de svenske tropper på vej ud af hertugdømmet. I svenskernes sted kom nu en hær på ikke mindre end 30.000 mand, som blev spredt ud over Jylland og hertugdømmerne. I vinteren 1658-59 var de polske tropper i kvarter på egnen mellem Ribe og Haderslev, og i foråret samledes de i lejre ved bl.a. Skodborg. Polakkerne hærgede og plyndrede og blev en værre plage for landbefolkningen, end den svenske fjende havde været. Men ikke nok med det, de bragte også en epidemi af plettyfus med sig i året 1659. Mellem halvdelen og to tredjedele af Haderslev amts præster døde i løbet af dette år. Men hr. Søren i Roager overlevede epidemien sammen med præsterne i Hviding, Rejsby, Vodder og Skærbæk. (Lassen, 1958, s.9-10, 55).

Skattefundet fra Roager 1939 bestående af 1600-talsdalere i sølv, primært Chr. IV (Internettet 9.2.2017, www.natmus.dk).

Også kirkens regnskabsbøger vidner om de slemme år. (Petersen, 1941, s.45). I 1665 blev købt 2 lys "thi udi 6 Aar haffde ingen Lius verit". Ifølge regnskabsbogen skal en "messehagel af rødbrunt fløjl anno 1657 være bortrøvet af al landsens fjender og at kirkestole op til degnestolen tillige med andet i fejdetiden anno 1658 være nedbrudt".

Niels Nielsen Astrup (1675-1701)
Født juli 1642 i Astrupgaard, Brøns sogn. Astrupgaard havde da været i slægtens eje gennem seks generationer. En tid havde gårdens ejere tillige været herredsfogeder i Hviding herred. Han og hans svigersøn, som efterfulgte ham som præst i Roager, nedskrev i hhv. 1690 og 1721 optegnelser om slægtens historie. Niels Nielsen Astrups far Niels Troelsen (født 1610, død før 1663) var gift med Maren

Hansdatter (født ca.1612, død 1681). Hun var datter af herredsfoged Hans Andersen i Havervad, Brøns sogn. Ved giftermålet blev Niels Troelsen svoger til præsten Peder Sørensen Vedel (1630-1691) i Rejsby og præsten Thomas Hansen Weyle (1616-1686) i Hviding. En svoger efterfulgte svigerfaderen som herredsfoged og en anden svoger blev herredsfoged i Frøs og Kalvslund herreder. Niels Nielsen Astrup, som var den første gejstlige i slægten, havde 11 søskende, hvoraf de fem kendes. En søster var gift med præsten i Veerst og Bække, Anders Mikkelsen Hoe (ca.1648-1687) og en bror Anders Nielsen Astrup overtog fødegården (Sommer, 1905).
Niels Astrup der var student fra Ribe Katedralskole, blev optaget på Københavns Universitet 3. maj 1664. Efter afslutningen på de teologiske studier, blev han hører (lærer) på katedralskolen i Ribe 1668. I 1670 bad præsten i Roager, Søren Jensen Skive, kongen om, at Niels Astrup blev hans efterfølger i embedet, når han ikke længere selv havde kræfter til bestride det. Samme år fik han kongeligt kaldsbrev på "at være sognepræst til Roager Sogn, når Hr. Søren Jensen det for ham godvillig vil afstå og såfremt han efter forudgående eksamen til prædikeembedet dygtig befindes" (Sommer, 1905, s.40ff). Niels Astrup kom dog ikke til Roager før 28. april 1672. Et par år før Hr. Sørens død i 1675 havde Niels Astrup fæstet dennes datter Karen og 8. januar 1674 blev deres trolovelse fejret i Roager præstegård. Bryllup-pet stod 8. juni samme år. Bruden var født i præstegården 26. marts 1653. Hendes mor var Margrethe Villadsdatter, som tilhørte den gamle præsteslægt Fabricius fra Løjt ved Aabenraa. Niels og Karen fik i alt 6 sønner og 3 døtre. I 1691 blev Niels Astrup provst i Hviding herred. Niels Astrup var en anset og holden gejstlig. Den 21.10.1682 fik han kongebrev på at han, hans hustru og børn må nyde indtægterne af noget kirkejord mod en ny altertavle til kirken, da den man havde var tarvelig og skrøbelig og "kirken formedelst dens ringe indtægter ikke kunne overkomme at bekoste en ny". Det gav anledning til strid med bønderne, der ikke ville give afkald på jorden. Niels Nielsen Astrup døde i 16. april 1701. Den 28.april blev han begravet i kirken mellem prædikestolen og degnestolen "i en talrig forsamling af gejstlige og verdslige". Det var biskop Ancher Anchersen, Ribe, der forrettede jordpåkastelsen (Sommer, 1905, s.43f).

Niels Nielsen Astrup påbegyndte i 1672 den ældste bevarede kirkebog for Roager sogn[5]:

> *"In nomine Jesu Christi!*
> *Fortegnelse paa dem som ere fødde her udi Roager Sogn oc som jeg haffuer døbt, siden jeg kom her til Sognet, som var Anno 1672 Dominica Jubilate den 28. Aprilis, da jeg aff Prousten udi Kaldet blev indsat".*

I kirkebogen findes indførsler om hans egen familie, bl.a. 9 børns dåb. Den yngste dreng døde som spæd, en anden dreng som 5-årig og endelig døde to teologi-studerende sønner på hhv. 20 og 23 år. Hustruen Karen Sørensdatter døde 6.2.1715 (Sommer, 1905, bilag II, s.6: Uddrag af Roager kirkebog – her kan man læse indførslerne i kirkebogen i datidens skriftsprog).

Børn:
Margrethe Nielsdatter Astrup, født 26.3.1675. Hr. Peder i Vodder døbte hende 30.3. Faddere var hr. Lorentz i Beche (Bække?), Niels Astrups broder Anders, Maren Hansdatter fra Brøns og Mette Thomasdatter fra Hviding bar. Margrethe blev gift i

[5] Dette og de flg. uddrag fra Roager kirkebog er hentet fra: Sommer, F. C. (1905): Slægten Astrup fra Astrupgaard i Nordskesvig gennem fem hundrede aar. København: Nielsen og Lydiche. Side 38-46, 49-52 + bilag side 3-22.

Roager 10.6.1700 med Nissenius Pedersen Hygum som efterfulgte Niels Astrup som sognepræst i Roager. Hun døde 31.5.1735. Ægteparret fik 9 børn:

Maren Nielsdatter Astrup, født 19.1.1677. Hr. Thomas[6] i Hviding døbte hende. Faddere var Hans Thomsen[7] i Hviding, søster Karen og søster Mette. Maren døde, 46 år gammel, ugift af brystsyge 28.3.1723 i Medelby Præstegård (o.10 km vest for Flensborg), hvor hun efter anmodning af sin fætter Hr. Lorents Fabricius, opholdt sig for at holde hus for ham. Hun var rejst hertil kort efter Mikkelsdag 1722. Tid ligere boede hun på ejendommen Kb11 i Kirkeby i Roager sogn. Hendes lig blev ført hjem og begravet i Roager Kirke, næst vesten for hendes to brødre, der var begravet lige neden for kordøren. Ved hendes begravelse blev der givet et par lys til kirken. (Jørgensen, 1988, s.176).
Søren Nielsen Astrup, født 17.11,1678. Døbt hjemme i huset 21.11 af Hr. Clemens fra Højrup. Fadderne var Hr. Peder[8] fra Rejsby, Wilhadus Fabricius fra Løjt[9] og broder Troels, Dorothea Hans Outzens fra Brøns og Cathrinn Frisia Fra Bække. Han blev student fra Ribe Skole 1699, døde ugift, 23 år gammel som teologisk student i Roager præstegård 17.5.1702 Han blev begravet i Roager af Nissenius Hygum i kirken nedenfor kordøren.
Niels Nielsen Astrup, født 20.3.1681, døbt torsdagen efter i Roager kirke af hr. Ægidius fra Brøns. Faddere var Margret Christij Reimers[10], herredsfogeden Mathias Lange[11] og Christian Outzen[12]. Niels Astrup blev 1707 foged på Søndmøre i Norge og gift september 1713 med Anna Elisabeth Ottosdatter Finde (1693-1753). Niels Nielsen Astrup døde 27.1.1743 i Borgund, Norge. Ægteparret fik i alt 11 børn.
Jesper Astrup (Roager), født 22.12.1682. Hr. Ægidius[13] i Brøns døbte ham i Roager kirke 29.12. Faddere: Detlef Outzen[14], svoger Fedder Beyer[15], søster Barbara. Student fra Ribe Skole 1700, blev residerende kapellan kapellan i Størdalen, Bjørnør præstegæld, Trondhjem. Gift med Karen Arøe. Han døde 2.3.1746. Der var to børn i ægteskabet.
Hans Nielsen Roager, født i Roager 24.2.1685. Wilhadus Fabricius, sognepræst i Løjt, døbte Hans i Roager kirke 1.3. Faddere var: Jens Thøgersen[16] fra Højrup, Detlef Outzen fra Roost, Hr. Søren Pedersen fra Rejsby[17], Cathrine Gude[18] fra Løjt og Niels Astrups søster Anne Nielsdatter. Hans blev student fra Ribe Skole 1704, døde 20 år gammel i Roager præstegård 21.4.1705 som stud. theol., begavet og nedsat i kirken nedenfor kordøren.
Anna Catharine Astrup, født 6.11.1687, døbt af faderen I Roager kirke. Faddere var: Jens Biørn[19], sognepræst i Vodder, moderens søster Anne, Hr. Peders fra Rejsby og Anne Feddersdatter fra Astrup (Brøns sogn). Gift 4.9.1721 i Stavanger kirke i Norge med skibsløjtnant Peder Jensen Sunde. Han døde i Stavanger 1744. Hun døde 1768. Ingen børn.

---

[6] Thomas Henriksen Weile, sognepræst i Hviding 1647-1672.
[7] Hans Thomsen Weile, sognepræst i Hviding 1672-1706. Han efterfulgte faderen.
[8] Peder Sørensen Vedel sognepræst i Rejsby 1655-1691.
[9] Sognepræst i Løjt 1686-1725.
[10] (1648-1729), Hun var gift med Ægidius Laugesen Wedel (hendes 1. ægteskab af i alt 3).
[11] Mathias Lange (1648-1726), Havervad, Brøns sogn var herredsfoged i Hviding Herred 1673-1726 og gift med Mette Hansdatter Outzen, født i Brøns.
[12] (1657-1708) tolder og ridefoged i Brøns.
[13] Ægidius Laugesen Wedel, sognepræst i Brøns 1663-1686.
[14] Detlef Outzen o.1645-1721. Ridefoged i Nørre Rangstrup og Hviding Herred. Ejer af Roostgaard og Brønsgaard.
[15] (o.1640-1704, gårdmand på den vestlige Astrupgaard, gift med Karen Nielsdatter (o.1635-1698).
[16] (1653-1712) sognepræst og provst i Højrup 1680-1712.
[17] Søren Pedersen Vedel (o.1662-1749). Efterfulgte faderen Peder Sørensen Vedel som sognepræst i Rejsby 1684.
[18] (1665-1732), søster til sognepræst Wilhadus Fabricius i Løjt.
[19] (1655-1733), sognepræst i Vodder, siden provst 1684-1733.

Anders Nielsen Astrup, født 13.6.1690, døbt af provsten Hr. Peder i Rejsby 18.6 i Roager kirke. Anne Cathrine Hr. Hanses i Hviding bar hende og Hr. Jens Lauritzen Guldagger[20] fra Brøns og lærer Jacob Harreby[21] var faddere. Andreas blev begravet som 5-årig 24.5.1690. Hr. Søren i Rejsby prædikede over ham.
Nissenius Nielsen Astrup, født 20.9.1692. Da barnet var svagt ved fødslen døbte faderen ham i huset søndagen efter. Mandag morgen døde han og blev begravet 6 dage gammel 28.9. Sognepræsten i Vodder hr. Jens Bjørn prædikede over ham.

De personer der nævnes som børnenes faddere viser, hvem der bl.a. hørte til familiens nærmeste omgangskreds. Der nævnes bl.a. præsterne i nabosognene: hr. Peder Bjørn i Vodder, hr. Thomas Henriksen Weyle i Hviding, hr. Peder Sørensen Vedel i Rejsby, Hr. Vilhadus Fabricius i Løjt, Margrethe Christine Reimers, Hr. Ægidius Vedels, sognepræsten i Brøns, hans hustru, Hr. Jens Thøgersen i Højrup og Hr. Jens Lauridsen Guldager i Brøns. Blandt andre venner af huset kan nævnes ridefoged Hans Outzen i Brøns og hans hustru Dorothea Jensdatter, herredsfoged Matthias Lange i Havervad (Brøns sogn), ridefoged Ditlev Outzen i Roostgård (Arrild sogn) og tolderen Christian Outzen. Præstens brødre Anders og Troels og søstrene Karen, Mette og Barbara, hans svoger Fedder Beyer og dennes søstersøn Peder Beyer i Skads ved Tønder nævnes som faddere, så den nærmeste familie har sikkert også været flittige gæster i præstegården. Som børnenes præceptor (lærer) anføres studiosus Jakob Harreby, der senere blev kapellan i Skærbæk (Sommer 1905, s.45). Det var omegnens præster, de velstående bønder, ride- og herredsfoged-erne, man omgikkes og var på linje med.

Ved Niels Nielsen Astrups død skriver efterfølgeren Nissenius Hygum i kirkebogen:

> *"Aar 1701, den 16. aprilis, Klochen 9 slet formiddag i min saavelsom hans Kierestes og Børns Nærværelse døde min salige formand, min Kierestis Fader, den ærværdige, hæderlige og fornemme lærde Mand nu salig hos Gud, Herr Niels Nielssøn Astrup, velfortiente forhen Sogne Præst til Roager Menighed i fulde 29 Aar, og Proust over Hvidding Herred i 10 Aar; hans alder var 59 Aar ringere end 17 Uger og 3 Dage. Hand havde levet med sin Kiereste i 27 Aar ringere end 8 Uger og 5 Dage. Gud give os at samlis med hannem i evig Glæde og Salighed.*
> *Den 28. april blev hans efterladte Lig hæderlig begravet i Roager Kirche mellem Prædichestolen og Degnestolen i en højfornemme Forsamling af Geistlige og Verdslige. Biscopen i Ribe, velædle og højærværdige Doct. Ancher Anchersøn forrettede berømmelig Prædichetieneste af 2 Cor. v. 12 hvor til Exordium var af Ebr. XIII v. 7. Ved hans Begravelse er givet et Par Lys til Kirchen".*

Da Niels Nielsens Astrups enke døde i 1713 indførte svigersønnen Nissenius Hygum følgende i kirkebogen:

> *"1713, den 6. Februar om Morgenen Klochen halvgaaen 10 blev min Kierestes salige Moder, den hæderbaarne, Gudselskende og dydige Matrone Karen Sørensdatter, velærværdige, salige Hr. Niels Astrup´s efterladte enche, meget sødelig og salig bortkaldit ved døden efter lang og besværlig Svaghed, da hun havde levet med velbemældte sin sal. Kiereste i 27 Aar ringere 8 uger 5 Dage og imidlertid var bleven velsignet med 6 Sønner og 3 Døtre. Dernæst Enckestand i 14 Aar*

[20] (1647-1691), sognepræst i Brøns 1687-1691.
[21] Blev senere kapellan i Skærbæk.

ringere end 10 uger, saa at hendes gandske Alder var 62 Aar ringere 7 uger.
Den 14. Februar er hændis efterladte Liig nedsat i Roager kirches Koer ved hændis salig mands Venstre Side. Siden holt Prousten, velærværdig Her Jens Biørn, Sogne Prest til Vodder, en opbyggelig Liigprædichen over hænde, forklarende effter hændis Begiering Texten Rom. VIII v. 18, hvis Indgang var Psalm. LXX 25-26.
Gud Herren samle os med Fryd og Glæde i de retfærdiges Opstaadelse".

Inscriptionen paa Kistelaagets Plade:

Her hviler i christo
Den hæderbaarne, Gudselskende og dyderige, nu
Salige Matrone
Karen Sørensdatter
Velærværdige Salig Herr Niels Astrups Kiere
Hustrue
Som blev fød i Roager Præstegaard Aar MDCLIII
Dend XXVI Martii
Og døde sammesteds Aar MDCCXV den VI Febr.
I Hændis Aders LXII Aar
Og Encke-Sædis XIV Aar
Forsikret med alle Troende om en glædelig og
Ærefuld Opstandelse

Ved hændis Jordefærd er givet et Par Lys til Kirchen

Af andre indførsler, som pastor Hygum har gjort i kirkebogen fremgår det, at der i ægteskabet var 5 sønner og 3 døtre. 2 af parrets sønner døde i Roager præstegård som "brødre og studiosi": Søren Nielsen Astrup 1678-1702 og Hans Nielsøn 1685-1708. Senere døde en ugift datter Maren Nielsdatter Astrup 1677-1723 af "brystsvaghed". Også hun blev begravet i Roager. Pastor Hygum skrev bl.a. i kirkebogen 1723 28/3:

"Paaskemorgen Kl.8 bortkaldede Gud ved en salig Død den hæderbaarne gudelskende og dydige Møe, nu salig for Gud, Maren Nielsdatter Astrup i Medelby Præstegaard, hvor hun efter hendes kære fætters, Ærværdige Herr Lorentz Fabricii hans indstændige Begiæring strax efter sidste Mikkelsdag var henrejst for en kort tid at forestaa hans Hus".

Det fremgår endvidere af indførslen i kirkebogen, at pastor Hygum og hans hustru rejste med vogn og ligvogn til Medelby vest for Flensborg, for at hente svigerinden hjem til Roager, hvor provsten Jens Bjørn fra Vodder forestod begravelsen.

Pietismen

Tiden inden Hans Adolph Brorson (1694-1764) blev biskop over Ribe stift i 1741 var i kirkelig henseende præget af brydninger mellem unge pietister og mere ortodokse holdninger repræsenteret af præster i området, bl.a. Ribe Katedralskoles rektor Christian Falster og Ribe Stifts biskop Anchersen.

Pietismen var en bevægelse som lagde vægt på fromhed og levende personlig tro. Det kom til udtryk i en indtrængende og vækkende forkyndelse. Bevægelsen opstod i Tyskland i slutningen af 1600-tallet, hvor bl.a. universiteterne i Halle, Jena og Kiel var pietistiske højborge. Her kom også danske teologer for at studere. Mod slutningen af Frederik 4.s regeringsperiode kom bevægelsen til Danmark, hvor den vandt størst udbredelse under Christian 6. som regerede fra 1730-1746.
Bevægelsen kom fra Tyskland til Danmark via Vestslesvig og Ribe. Det var her bl.a. Enewold Ewald, præst i Højst, Peder Jacobsen, præst i Hygum, Søren og Peder Vedel i Døstrup, Otto C. Riese, Hans Adolf Brorsons svigerfader, præst og provst i Agerskov samt brødrene Broder, Nikolaj og Hans Adolf, hhv. præst i Mjolden, Bedsted, Randerup og Tønder i begyndelsen af århundredet indførte forsamlinger og dannede pietistiske kredse i deres menigheder. Allerede under teologistudiet, da Hans Adolf Brorson for en periode var huslærer i Løgumkloster, mødte han pietismen gennem prædikanten Jens Peder Hygum. Før Brorson blev biskop over Ribe stift, havde han været præst i Randerup og Tønder. Peder Jacobsen Hygum, der var Nis Pedersen Hygums (sognepræst i Roager 1701-1740) brodersøn, havde studeret teologi ved Københavns universitet sammen med Broder og Hans Adolf Brorson. Peder Jacobsen Hygum var samtidig med de første pietistiske banebrydere og måske pietismens mest udprægede skikkelse i Sønderjylland (Elle Jensen, 1944, s.44). Efter at have taget eksamen i København i 1714, studerede han et år i Kiel og fik sikkert her, ligesom Broder Brorson, sin pietistiske livsanskuelse. I 1732 blev han kapellan hos sin far i Hygum. Her vakte hans ensidige omvendelsestale splid i store dele af menigheden. Men der var også nogle der støttede ham. Rygterne fra stedet fik biskop Anchersen til at undersøge forholdene. Men Hygum kunne henvise til en både kirkelig og moralsk højnelse i sognet, og ved en visitats i 1735 tog biskoppen fuldstændig Hygums parti. Peder Jacobsen Hygum blev senere biskop i Århus.

Nissenius Pedersen Hygum (1701-1740)
Født i Hygum 2. juli 1672, søn af sognepræst i Hygum Peder Jacobsen Hygum og Kirsten Nisdatter. Moderen var født på Hjerndrupgaard og var datter af købmand Niels Troelsen og Kirsten Marcusdatter. Student fra Ribe Katedralskole. Indskrevet ved Københavns universitet 24. juli 1691, kandidat 1693. Alumne på Borchs Collegium 1696-98. Nissenius Hygum flyttede til Roager præstegård 1.12.1698, hvor han blev kapellan. Indviet og beskikket som sognepræst 16.12.1700. Sognepræst 1701-1740. Mens han var kapellan blev han gift 10.6.1790 med Margaretha (26.3.1675 – 31.5.1735), datter af forgængeren i embedet Niels Nielsen Astrup. Nis Pedersen Hygum døde 9. august 1740.
Pastor Hygum indberettede i 1710: Præstegården består af 4 ottinger, hvorpå der var følgende bygninger: 13 fag vånhus (beboelseshus), 4 fag aftægtshus, 7 fag udbygning og bryggers og 56 fag lade, tørve- og porthus. Kirkens indkomst består af korntiende af 18½ gårde, 4 toftegods og 4 landboler. I alt i gennemsnit de sidste 10 år: 91 mark lybsk, 11 skilling, 7½ penning. I samme indberetning gøres også rede for kirkens tilstand: kirken behøver reparation på den søndre side af den høje kirkemur, tårnets mur især på kanten mod nordvest. Vinduer og loft er ”brøstfældige” her og der. Om der er skader på blytaget vides ikke. Kirken skal kalkes indvendig og den tykke mur over kordøren er revnet her og der og skal repareres. Ved en lynbrand i august 1714 nedbrændte præstegårdens 44 fag ladehuse, hvoraf 17 nye fag netop var færdigbyggede, sammen med avlen og de fleste redskaber (Sommer, 1905, Bilag III, s.15).
Hans efterfølger Christian Schmidt (sognepræst 1740-1767) skriver i en udateret indberetning (Weitemeyer, 1913):

"Af hans (pastor Hygums) børn opholder sig endnu tre døtre i Ribe. I hans tid 1714, 19. august, blev "præstegårdens ladehuse med alt indavlet og korn afbrændt formedelst tordenild".

Ifølge pastor Hygums indførsler i kirkebogen var der i hans ægteskab 9 børn:

Kirsten, født 28.4.1701, samme dag som morfaderen, Niels Nielsen Astrup, blev begravet. Hun blev hjemmedøbt af sognepræsten i Løjt, Wilhadus Fabrisius. Tilstede ved dåben var: Cathrina Friis[22] fra Løjt, Nissenius og hustru, hendes tre fastre sammen med svogeren Jonas Pedersen[23], Nissenius´ mors to søstre og hans søster Abel Marie samt hustruens 3 brødre.
Dåben blev bekendtgjort i kirken 12.6.1701. Fadderne: Nissenius´mor, hr. Peder Jacobsen, hr. Rasmus Kiersing Spandet[24], hustruens bror Søren Nielsen Astrup[25] i Jonas Pedersen fraværelse af Haderslev, Nissenius´ søster Abel Marie Pedersdatter af Hygum.
Niels, født 12.1.1703. Faddere: pastor Hygums svigermor, Peder Beyer af Skads[26], Niels Feddersen[27] af Astrup, hustruens søster Maren Nielsdatter, Nissenius´ bror Peder Pedersen af Harreby, Hans Feddersen af Astrup, hustruens bror Hans Nielsen Roager (søn af Niels Nielsen Astrup, pastor Hygums forgænger som præst i Roager), præstens søster og hr. Rasmus Kiersing, Spandet.
Cathrine, født 3.5.1705. Faddere ved dåben 6.5.1705: Anne Niels Bertelsens af Ribe, Mathias Lange, herredsfoged i Hviding Herred, Peder Thomsen[28], møller i Brøns, student Knud Andersen Astrup[29], søster Maren Nielsdatter, Kirsten Pedersdatter og Maren Andersdatter. Hun blev 30.1.1725 gift med Hans Pedersen Ostindiefarer. De kom til at bo i Roager-Kirkeby (Kb 11[30]), hvor Cathrines moster havde boet. Efter Hans Pedersen død 1732 giftede hun sig igen 1.9.1734 med degnen i Roager Andreas Nielsen (1706-1746).
Peder, født 7.9.1707. Faddere ved dåben 12.12.1707: Karen hr. Jacobs af Hygum, hr. Jens Bjørn af Vodder, student Christian Blichfeldt (biskoppens amanuensis), student Jesper Nielsen Roager (søn af Niels Nielsen Astrup, pastor Hygums forgænger som sognepræst i Roager), Gertrud Jensdatter af Hørup.
Hans, født 15.12.1709. Faddere ved dåben 22.12.1708: søster Maren Nielsdatter, hr. Rasmus Kiersing i Spandet, Nicolai Teilman af Ribe, Hans Feddersen af Astrup, søster Anne Cathrine Nielsdatter.
Johanne Marie, født 8.5.1712. Faddere: pastor Hygums søster Gertrud, hr. Rasmus´s i Spandet, student Claus Ursin af Vodder, Jacob Hansen af Fjersted, præstens søster Anne Cathrine og Apollonia Christine Jensdatter Ferslev af Hørup. Kom i 1746 i huset hos mosteren i Stavanger.
Johanne, født 3.2.1715, døbt 8.2.1715. Faddere: bispinde Helene Cristine Thura[31], magister Peder Terpager[32], student Peder Rasmussen Kiersing[33] af Spandet.

[22] (1663-1702) gift 1682 med sognepræsten i Løjt Wilhadus Fabricius.
[23] død o.1725, gårdmand, Tornum.
[24] Præst i Spandet 1663-1723.
[25] Stud. theol. (1678-1702) søn af Niels Nielsen Astrup (1642-1701) og bror til Nissenius´hustru.
[26] Peder Andersen Beyer (1658-1722)? gårdmand og handelsmand på Skastgaard?
[27] (1665-1710) ejer af den vestlige Astrupgaard, Brøns sogn.
[28] (o.1640-1725) ejer af møllen i Brøns.
[29] født 1664, 1697 cand. theol, senere skæbne ukendt, søn af Anders Nielsen Astrup, Østre Astrupgaard, Brøns sogn
[30] Jørgensen, 1988.
[31] gift 22.9.1697 Laurids Lauridsen Thura (1657-1731), biskop i Ribe 1713-1731. Helene Cathrine, født With, døde 1767.
[32] (1654-1738), født i Ribe, lektor, historiker
[33] præst i Dollerup 1692-1738, søn af Rasmus Hansen Spandet, sognepræst i Spandet.

Anne Margrethe, født 1.11.1717, døbt 7.11.1717. Faddere: Anna Maria hr. Martini Nissens af Skærbæk, hæderlige Fedder Michelsen[34] af Lundsmark, Anna Feddersdatter Beyer af Astrup.
Wilhadus Andreas, født 27.11.1720. Faddere: Mette Dorothea hr. Sørens af Rejsby, rektor i Ribe magister Hans Sirich[35], Johannes Kiersing[36] af Spandet, orgelmester Peder Evald[37] af Brøns og jomfru Apollonia Christiane Bjørn[38] af Vodder.

I anledning af sin hustrus død 31.5.1735 skrev Præsten Nissenius Pedersen Hygum i Roager kirkebog:

Den Hæderbaarne, gudelskende og dydige
Matrones
Nu Salig hos Gud
Margrethe Niels Datter Astrup
Min Huldsaligste Kiærestis
Hæderlige Herkomst, christelige Liv og Salige Død
Hænde til velfortiente og skyldigste Æreminde
Uden at vige fra Sandheds Vei enten til høire el-
ler til vestre Side

Kortelig forfatted og her i kirkebogen indført af mig
Hændis efterladte Søregende Ægtemage
Nissenius Hygom

Salig Margrethe N. Astrups Herkomst, Liv og Død

"Dette himmelske guds Barn er fød i Roager Præstegaard Aar 1675 Fredagen dend 26. Martii om Morgenen Klochen 6 (som denne Kirchebog paa sit Sted udviser) af hæderlige Ægteforældre. Hændis Fader var den velærværdige og højlærde, nu salige Mand Herr Niels Nielssøn Astrup, fordum Sognepræst til Roager Menighed og Proust over Hvidding Herred, som var fød paa Astrupgaard i Brøns sogn af dend ældgamle Familie, hvis ordentlige Slægtsregister fra 1508 til vore Tider forefindes. Hændis Moder var den hæderbaarne, nu salig Herr sørens Jenssøn Skive, fordum sognepræst til Roager Menighed og nu salig Margrethe Villadsdatter, som var af den gamle præstelige Slægt i Løyt, hvilken der endnu florerer. Paa denne dette salige guds Barns Fødsel fuldte hændis Daab og Igienfødelse den 30. Martii, som denne Kirchebog paa sit Stæd videre berætter. – Siden har dette salige Guds Barns kiære Forældris ræt christelige og omhyggelige Optugtelse, Forbønner, Formaninger og exempler ved Guds Naade og Velsignelse havt den gode Virkning i hændis dydfulde Hjerte, at hun med Lyst og Lærvillighed fuldte saa trofaste Ledere og beredte sig dennem en ret gudelskende, kydsk, lydig og flittig Datter, der begegnede dennem med saa god Forstand, Respect og Huldskab, at det var med dennem og hænde som med Jacob og Benjamin. Gen. 44 v. 30.
Denne hændis dydefulde Forhold gav anledning til den kierlige Ægtepagt, som efter forudgaaende Bøn og fælles Venners Raad blev

[34] (1693-1760), gårdmand i Lundsmark, Hviding sogn.
[35] (1674-1749). I 1712 blev han rektor for Ribe Katedralskole, 1714 magister, 1722 sogneopræst for Øse og Næsbjerg menigheder.
[36] født o.1700, søn af sognepræst Rasmus Hansen Kiersing i Spandet.
[37] (o.1677-1729)degn og organist i Brøns.
[38] Jomfru (1704-), datter af Jens Bjørn (1655-1733), sognepræst i Vodder 1684-1733.

stiftet imellem hænde og mig, hvilken i hændis Alders 25de Aar, Aar 1700 paa Nytaarsdag blev stadfæstet ved christelig Trolovelse som hændis sl. Fader selv i faa nærpaarørende Venners Overværelse forrættede, og siden samme Aar den 10. Juni i Roager Kirche efter christelig Skik i christelig Forsamling ved salig Herr Biscop Doct. Ancher Anchersen´s Copulation. Dette Ægteskab som varede i 35 Aar ringere 10 Dage og var imellem os af saa uryggelig og uforfalsked Kjærlighed, at den tid synes endnu for mig som Jacobs 7 Aars Kierlighed til Rachel, kun faa Dage.
Gen. 29 v. 20, haver Gud velsignet med 9 børn: 5 Sønner og 4 Døtre, af hvilke den mellemste Søn i sin spæde Barndom af Gud salig er bortkaldet; de andre Børn med mig i Længsel og Sorg efterlever. Barmhiertigheds Fader og ald Trøstens –gud trøste og vederkvæge mig og dennem i denne Bedrøvelse! Herre, lær os at giøre din Velbehagelighed, din Aand er god, lad hannem føre mig og dennem paa rætte Vej!
Hændis efterladte Legem har fundet sit Hvilested i Guds Huus i Gangen op til Taarnet uden for den stol, som hun saa ofte her i Livet med Lyst havde brugt og betrædet. Vi efterladte sørgende siger i et utvivlisomt Haab: vi lod Eder fare bort med sorg og Graad, men gud skal give os Eder igen med Fryd og Glæde ævindelig.
Hændis dydefulde Navn og Minde, der betyder en Perle og er ædlere end Perler, har hun her i Verden efterladt os, sine høybedrøvede efterladte til Trøst og Eksempel, efter at hun havde fuldendt hændis Udlændigheds Dage her paa Jorden som er 60 Aar 9 Uger 3 Dage og 15 Timer.
Dette salige guds Barns christsømmelige Ligbegiengelse er hold Aar 1735 den 9. Juni".

I kirkebogen findes en omfattende og detaljeret beskrivelse af bl.a. Nis Pedersen Hygums skolegang og uddannelse indført af sønnen Niels Astrup Hygum[39] efter faderens død i 1740:

Den ærværdige, hæderlige og Vellærde Mand
Nu Salig hos gud
Hr. Nissenius Pedersen Hygum
Fordum Sogne Præst til Roager Menighed
Hans
Hederlige Herkomst, Christelige Levnet og Salige død
hannem
til skyldig og uforglemmelig Æreminde
efter Sandhed
kortelig forfattet og i denne Kirkebog indført af
den Salige Mands
Ældste Søn
Niels Astrup Hygum

"Denne salige guds Mand er fød i Hygom Præstegaard Aar 1672 den 2den Julij om Aftenen Kl. 9. Hans Fader var (Salvo Tit.) Hr. Peder Jacobsen sogne Præst til Hygum Menighed, og hans Moder var (Tit. Salvo) den nu hos Gud salige Matrone Kirsten Nielsdatter, fød på

[39] Præst ved hospitalskirken i Ribe (Skt. Catharinæ).

Hjerndrup Gaard af den der endnu florerende velfornemme, ældgamle Familie. Hændis Fader var den agtbare og velfornemme Mand Seigr. Nis Troelsen, velforfarne Kiøbmand paa Hierndrup Gaard. Hændis moder var den dydelskende Matrone Kirsten Marcusdatter.

Efter at Gud havde skenket hannem det naturlige Liv, saa blev hand og begavet med det aandelige kort efter Fødselen udi den H. Daab.

Som hand var elskelig for hans k. Forældre, saa bar de en betimelig Omhyggelighed for hans Skolegang, hvorfore de fra hans Alders 5te til hans 8de Aar hos adskillige Skoleholdere holdt ham i Lære, ved hvis Lærdom hand kom saa vit at han færdig kunde læse baade Dansk og tydsk, vel skrive og lidet regne.

Men som Gud havde udset ham til noget bedre, saa antog hans ældre Hr. Broder ham under sin Information i det latinske Sprog Aar 1680 ved Mickelsdag udi et Aar. Derefter informerede Monsieur Jacob Resen hannem i 1½ Aar. Siden læste bemeldte hans k. Broder for ham i 3½ Aar. Som hand imidlertid havde faaet god Grund i Latiniteten og havde lært Primitas Poeseos etc. Saa behagede det hans k. Forældre at sende ham til Kolding Skole, hvor hand blev sat tredje øverst i 3die Lectie, I denne Skole blev hand i 2½ Aar.

Men efterdi hans Forældre for visse Læreres megen Forsømmelse i deres Embedes Betiening var nød til at tage ham derfra Aar 1688 ved Mickelsdag, der forblev hand hiemme til Peders Dag Aar 1689 under meerbemeldte hans Broders Underviisning.

Siden sendte de ham til Riber skole, hvor hand i toe aars Tid tog saaledes til i sine Studiis, at hand var den øverste det sidste, efter at han havde været den nederst det første Aar. I bemeldte hans sidste Skoleaar blev hand saa færdig, at han havde opnaaet det Maal, saa hand med got Haab om en ønskelig Forfremmelse til akademiet kunnde forskickes. Hvorfore hand af Mag. Gregers Fog med Testimonio Scholastico blev dimitteret.

Dermed reiste hand til vort Akademie i hans 19. aar og efter lyckelig overstanden Examina et Styli et Artium blev hand antagen i de hæderlige studenters Tal og d. 24 Julij indskreven i academiets Matricul.

Efter at han havde componeret for Kosten, var bleven introduceret paa Communitetet, saa blev hand ved academiet og studerede Philosophien undtil om Foraaret A0 1692, da hand den 20. Apr. Sustinerede Examen Philosophicum.

Som hand siden anvendte al Tiden med ald Flid paa Theologien og derhos flittig frequeterede Mag. Søren Lintrups Collegium saa underkastede han sig Ao 1693 den 6te Julij Examen Theologicum. Examinatoribus Doct. Joh. Wandalino et D. Hect. Gotfried Masio, der befandt hans Dygtighed at være laud illaudabilem.

Derpaa predickede hand 6. August for dimiss. Censore Mag. Jano Bircherod, Adjuncto Theologo, der var hans privatus praeceptor.

Efter at han saa lyckeligen havde fuldendt sit academiske Aebeide, og Mag. Hans Fyhn, Sogne Præst til Taarnbye Menighed paa Gammel Amager behøvede just den Tid en privatum præceptorem til sine Børn, saa efter gjort tilbud tog hand sig bemeldte Mands Børn at undervise, fordi hand der ude kunde være nær academiet og derfore havde Adgang til hans Studeringers videre Fortsættelse. I denne Condition blev hand fra Ao 1693 ved Michelsdag til den 12. aug. Ao. 1695.

Og paa det hand ved Ørkesløshed icke skulde spilde de timer, som hand fra sit Skole-arbeide kunde have til overs og at hans icke skulde glemme det, han tilforn havde lært, saa tog hand sig for den første

Sommer Ao 1694 at skrive et Exercitium privatum kaldet Purgatorium Pseudo-Catholicum Exustum. Siden om vinteren var han betænkt på et Exercitium publicum og skrev en Disputation i Anledning af 1 Cor. 15 v. 32 kaldet θηçιομαζία Paulina. Som hand fra den 12. Aug. Ao 1695 giorde med sin Principals gode Villie en kort Reise til Hiemmen og hand den 10. Oct. Indfandt sig i sin Condition, saa bleb hand der indtil den 7de Julij Ao 1696.

Dog førend han skildtes derfra, disputerede han publice in Collegii Medicei Auditoria den 20. Dec. Ao 1695 i nogle høylærde Mænds, Professorers og andres Overværelse.

Efterdi der for nogen tid vare 3de Steder i Collegio Mediceo blevne ledige og et der af havde længe siden været hannem af Professorerne belovet; saa blev det ham og endelig overladt, der hand 7. Julij tackede af fra sin Condition, drog ind i collegio Mediceo og succederede Prof. Lintrup derinde.

Siden disputerede hand publice nogle gange.

Ao 1697, den 12. Mai, fik hand tillige med hans yngre k. Hr. Broder Hr. Johannes Hygom og 60 andre Candidatis primos in Philosophia Honores.

Ao 1698 d. 16. april, bona cum venia Ephori illustris P. Vindingii reiste hand fra Kiøbenhavn til skibs og kom til Hygom den 26 ditto eendel for at besøge sine k. Forældre og gode venner, eendel for at see det Forslag som for nogen Tid var giort hans k. Forældre om at ærværdige Hr. Niels Astrup muelig vilde skride til sit Kalds Opladelse.

Og efter at hand nogle Gange havde været i Kircheby, havde d. 2. Junij prædicket for Roager Menighed, og velbemeldte Hr. Niels Astrup havde gjort hannem sin Opladelse tillige med Biskopens Doct. Anchersens Paaskrift, saa reiste hend den 20. Junij til Kiøbenhavn for at faae Kongelig Benaadning, hvilcken hand og den 6. aug. Bekom. Og efter at hand havde taget Afsked fra Academiet, fra sine fornemme Velyndere og fra de gode Venner, saa reiste hand den 14. Sept. Fra Kbhavn. Og kom til Hygom d. 23. ditto.

Den 1. December fløttede hand ganske fra Hygom over til Roager Præstegaard. Saa snart hand var kommen der, skrev Biskopens Amanuensis hannem til at hand tillige med en anden Candidato Mons. Jens Wiborg maatte ordineres. Og som det endelig paa alle Sider blev samtyckt begav han sig til Ribe og prædikede for biskopen Doct. Anchersen over Es. 61. v. 1.

Og efter at han af foregaaende sidste Prøve var befunden dygtig til Lære-Embedets Betiening blev hand den 16. Dez. Tillige med bemeldte Candidato til det h. Prædicke-Embede indviet og beskicket efter Konge-brevets Lydelse til Sogne-Præst for Roager Menighed, hvorpaa hand anden Dagen derefter fik Biskopens Collation.

Siden har hand beviist sig en villig og vindskibelig Lærer, der ej alene drev ivrig paa Omvendelse, men formanede endog venlig til Troen; baade skærpede hand de ubodfærdige Guds Vrede, saa ledede hand og de bodfærdige til at smage Jesu overflødige Naades Sødhed, saa at hand prædickede Loven skarpelig og Evangelium trøstelig med Lærdom, Formaning, Straf og Husvalelse. Hvorudover det stod ham des bedre an, naar hand i sine sidste Tider hørte andre i sit sted stræbe efter at opvække de sovende Samvittigheder, som den der saae det vel ind, hvor meget got det var og hvor megen Nytte det maatte forskaffe, hemligen forventende, at Gud vilde naadelig forunde ham saadan en Successor, der med Flid og Nidkierhed maatte arbeide paa den sande christendoms Fornødenhed og Muelighed. Jesus opfylde

hans Begiering! Hand uddelte det hellige og dyrværdige Sakramenter med Betænksomhed og vedligeholdt den Christne Kirkes Disciplin og Lutheri Lærdom udførligere Underviisning.
Herpaa mååtte vi melde noget om hans Ægteskab og børn, men som hand selv sørgeligen har beskrevet…saa ville vi have den gode Læser didhen viist, der at læse hans egen sandfærdige Beretning derom. Men efter at det har behaget den gode Gud at opløse dette kierlige Ægtebaand, saa har hand prøvet vor salige ved 5 Aars og 10 ugers sørgelige og svagelige Enkesæde, der var ham saa lang og trang, at det syntes ham, hans anden gandske Levnets Besværing vejede icke op mod den Byrde, han fandt i de fem og faae Aaringer. Thi som den tid begyndte med sot og Sorrig, saa holdt den og næsten ved dermed indtil hans Ach og hans Veer, Kummer og Nød blev omvexlet med Glæde og Trøst evindelig.
Men førend vi skrider nærmere til hans endeligt at beskrive, vil vi kortelig sammendrage hans christelige Forhold imod gud og menniskene. Som hand fra hans første oprindelse af var af hans Forældre kast paa Herren, saa gik den gode gud ham endog fra hans Ungdom af efter for at drage hannem til sig fra Verden, hvorfore hand af sit Ord gav ham den Indsigt at hand kiendte Verdens Vanart; ved denne Kundskab blen Toern i Sielen forarbeidet, hvorved hand forbandt sig med sin Frelser, for at ville findes saaledes i hannem, at hand kunde siden glædes af hannem i Evigheden. Denne hans Troe har gud prøvet ved mange Besværligheder, hvorved det er befunden, at det var saa langtfra, at Gienvordighed kunde svække hans Tro, at den jo meget mere bleven styrket derved. I hvordan Gud magte det med ham saa var hand dog hans Klippe og hans Befæstning etc. Salm. 18 v. 3. Denne Tro bevarte han i Medgang, opholdt ham i Modgang, holdt ham endogsaa ud og frelste ham i hans sidste Afskeed og Bortgang fra Verden. Dette bekræfter hand selv i sine Personalia, saaledes sigende: Jeg har efter min Daabs Pagt og Pligt, saa meget som en fattig Synder i dette skrøbelige Liv mueligt er, stræbt efter ved guds Naade og den H. Aands Forarbeidelse, i ordets Hørelse at fæste min Troes ancker på christi min Frelsers Fortieniste, til et christelig Levnets Fremdragelse.
Denne salige Guds Mands elendigheds og Udlændigheds Aar og Dage har været fra Ao 1672 d. 2. Julij til Ao 1740 d. 9. Aug. 68 Aar 5 Uger 3 Dage og 2 timer. Hans Embeds Aar 42 ringere 18 Uger og 3 Dage. Hans Ægteskabs Aar 35 ringere 10 Dage. Hans eenligheds Aar 5 og 6 Uger.
Hans christelige Liigbegængelse blev holden Ao 1740 tirsdagen d. 16. aug. I en anseelig og hæderlig Sørge forsamling, da ovenstaaende Personalia noget vidtløftigere er oplæst af Provsten i Hvidding Herred vellærte og høylærde Hr. Clemen Fog, der betiente hans Liigprædiken. Tog anledning til i sin tale af Es. 38. v. 1: Besskick dit Huus, thi du skal døe. Exordium 1. cor. 4. 1 Saa agte man os som Christi Tienere og husholdere over guds hemmelige Ting. Textus: Gen. 48 v. 21. See ieg døer og gud skal være med Eder".

Gravskrift lydende som følger (digtet af ham selv):

Far Verden vel med ald din Møie
Jeg har nu giort min gud Beskeed
Som derfor har tillucht mit Øie

Fra sorrig, Trængsel og Fortræd.
Jeg reiste kun fra Jammerdal,
Og hviler nu i Frydens Sal.

Mit Levnets Lys gick nu i Dale
Indtil Retfærdighedsens Sol
Mig vækker op igien af Dvale
Og sidder på sin Æres Stool
At skille ved retfærdig dom
Hver Esav fra en Jacob from.

Mit Legem ligger vel i Liige
Dog skuer jeg med Siæl og aand
I Dødsens Søvn en himmel-Stige
Opreist ved Jesu Christi Haand
Da hand sit uskateerlig Blod
For mig og alle flyde lod.

Jeg seer at Herrens Engle triner
Ad Stigens Trapper op og ned
Og drager mig med Baand og Liner
Af Jesu Troe og Kierlighed
Til evig varig Herlighed.
O! stræber hver at komme med.

Imidlertid mit Støv maa glemmes
I min betroede Kirckes Muld
Da lad min sidste Villie fremmes;
Min Gud: Vær derfor mig saa huld,
At ingen meere røre maa
Min grav indtil jeg skal opstaa.

Se Nissenius Hygums beskrivelse af Roager kirke og præstegård 1710 i:
Sommer, F. C. (1905): Slægten Astrup fra Aastrupgaard i Nordslesvig gennem fem hundrede år. Bilag III (se https:slaegtbibliotek.dk).

Christian Nielsen Schmidt (1740-1767)
Født i Lemvig 15. juni 1708. Han var søn af Niels Christensen og Marie Nielsdatter Skiftet efter Christian Schmidts mor i 1761 giver en god beskrivelse af hans opvækst og uddannelse. Han gik i Lemvig skole, indtil han i 1722 kom på latin-skolen i Viborg, hvorfra han blev student i 1730. På latinskolen havde han fri kost og tjente ellers til livets fornødenheder ved at skrive for andre og give lektiehjælp til skolebørn i byen. Hans mor og stedfar havde derfor ikke andre udgifter på ham end lidt nyt tøj ind i mellem. Han blev indskrevet ved Københavns Universitet 24.7.1730 og teologisk kandidat syv år senere 21.10.1737. Han var længe om at blive færdig, hvilket nok skyldes, at han ind i mellem var hører (lærer) ved Viborg Latinskole 1731. Han blev indsat som sognepræst i Roager 11.12.1740 af provsten i Hviding, Clemen Fog, og var her til sin død i 1767. Han. Mens han opholdt sig i Viborg mødte han sin kommende hustru, men parret havde ikke mulighed for at gifte sig, før han fik embede og kunne forsørge en familie. I 1741 blev han gift med Maren Jørgens-datter Schaltz, født 23.8.1717, datter af købmand i Viborg Jørgen Pedersen Schaltz og Karen Jensdatter Nyboe. Hun døde allerede 12.6.1745 efter at have født to piger, som begge døde som spæde og blev nedsat i kirken 18.6.

Christian Schmidt skrev følgende i kirkebogen:

> *"Løverdagen d. 12. junii om Aftenen Klokken 11 slet, før Trinitatis Søndag, behagede Livets og Dødens Herre efter 2de Aars langvarig Sygdom og Skrøbelighed ved en Salig døs at hiemkalde til dend evige Hvile og Himmelske Husvalelse min kiære og af Hiertet elskede Hustru nu hos Gud sal. Marren Jørgensdatter Schalts, Det salige Guds Barn var født i Viborg 1717 d. 23 Augusti, hafde tient Frue Conferents Raadinde von Klingenberg til Høyris og Dueholm Closter i 9 Aaer. Siden forestaaet sin kiære Faders Huus indtil Hun med Guds alviise Raad og Forsyene kom i Ægteskab med hendes efterladte bedrøvede Mand og stod vores Bryllup i Viborg d. 14 Junii 1741. I vores bedrøvelige Ægteskab, formedelst det Guds Barns stedseværende smertefulde Sygdom (det næste udstreget, men af det læselige ser det ud til, at Christian Schmidt beskylder jordmoderen for at være skyld i hans hustrus lidelser og derfor streger det meste ud igen) blev vi velsignede med 2de unge Døtre, som allerede for hen vare døde, og hvilke min salige Hustrue nu fauner i den Himmelske Glæde.*
> *D. 18 Junii blev hun med Christelig og Hæderlige Ceremonier begravet her i kirken og prædikede da velærværdige og høylærde Hr. Søren Bjørn af Vodder en lærd og opbyggelig Prædiken. Text: Rom.14v.7-8. Exordium. Joh. 17v.24.*
> *Min Salige og af Hierte elskede Hustrues livløse Legeme er nedsat i Kirken saaledis af Kisten gaar under hendis Stoel mod vesten og den anden Ende mod Aleteret uden for Stolen. Gud lad mig, som er tilbage, saaledes ved sine Raad, at ieg med Hende maae møde glæde for Vor Frelseris Jesu Domstoelle! Amen".*

I løbet af sørgeåret har Christian Schmidt antagelig set sig om blandt egnens bedre familier for at finde en ny livsledsager. Hende fandt han i Roost Fogedgaard i Arrild sogn. Da sørgeåret var omme, giftede han sig med Dorothea Marie Outzen i Roager kirke 15.9.1746. Hun var datter af husfoged Hans Outzen på Roost Fogedgård, en af egnens mest betydningsfulde mænd[40].
De bevarede kilder nævner ikke meget om personen Christian Schmidt. I Roager kirkebog har han selv indført sit sidste bryllup og sine børns dåb og begravelse, og han har omhyggeligt nævnt alle de betydningsfulde faddere til børnene i sit andet ægteskab, som især blev hentet blandt hans hustrus slægtninge og omegnens præstefamilier.
Christian Nielsen Schmidt købte Roager præstegård af forgængerens enke, selv om dette ikke er nævnt i Hviding-Nørre Rangstrup skyld- og panteprotokol, hvorunder Roager hørte. Præstegårdens stuehuslænge var opført omkring 1660, udlængerne i 1714 efter en brand. I 1743 opgav han kaldets visse og uvisse indtægter til 172 rd. 32 mark om året. Skyld- og panteprotokollen viser, at han ind imellem lånte lidt penge ud til omegnens bønder. Desværre er skiftet efter ham ikke bevaret, men hans enke lånte en del af de penge ud, som var i boet efter manden, og datteren på Astrupgård havde også arvet omkring 400 rdl, antagelig en søsterlod, så det tyder på en vis velstand i præstegården.
Efter mandens død solgte Dorothea Marie Outzen præstegården til efterfølgeren, Thøger Jansen, for 600 rdl. Hun flyttede derefter til Holmgård i Brøns sogn. Hun fik årligt 25 rdl. i pension fra Roager pastorat. Inden 1773 flyttede hun til Spandet, hvor datteren Mette Dorothea blev konfirmeret i 1773. Præsten i Spandet, Andreas Boysen, var gift med hendes kusine, og da præstefamilien flyttede til Arrild, flyttede

[40] Jensen, H. P.(1982): Christian Outzen på Roost Fogedgaard (i: Sønderjyske årbøger, s.87-120).

Dorothea Marie Outzen med. Da nævnte datter i 1781 blev gift med præstens søn, Nicolai, og de unge overtog en fæstegård i Arrild, flyttede hun sammen med de unge. I 1789 findes hun i skatteprotokollen bosat på fæstegården som "Madame Schmidt, enke", og havde så megen formue, at hun betalte mere i skat end svigersønnen. Og som "Madame Schmidt" blev hun nævnt i kirkebogen, da hun som 70-årig døde og blev begravet i Arrild 16.10.1797.

Dorothea Marias faster, jomfru Mette Marie Outzen, døde i Roager præstegård og pastor Schmidt holdt ligprædiken 9.3.1747. Hendes lig blev siden ført til Arrild kirke.
Ole Sørensen fra Vendsyssel, der havde tjent præsten i 12 år, døde 60 år gammel og blev begravet 25.10.1757.

I en visitatsberetning fra august 1744 skriver biskop Hans Adolph Brorson (Brorson, 1960):

> *"at Sogne Præsten Hr. Schmidt forestillede smukt Guds ords ubedragelige Sandhed og herlige Kraft af 2. Pt, 1, 19." Ungdommen svarede skikkelig; Over nogle af Meenigheden blev klaget, at de ikke vilde sende deres Børn i Skole til Degnen, som siden er bleven ændret".*

I en tilsvarende beretning fra 1763 skriver biskoppen, "at præsten holdt en skikkelig katekisation over 1. og 2. part af katekismen. Degnen Nis Andersen havde et godt vidnesbyrd og ungdommen svarede meget vel. Denne gang blev der ikke klaget".
Da pastor Schmidt inddrog Vesterbæk adelgårds herskabsstol i kirken til sin egen familie - måske fordi den stod ubenyttet, da herskabet ikke boede på Vesterbæk, medførte det protest fra godset Lindeveds[41] ejere, der rejste sag i 1758 ved Hviding herredsting. Det fik præsten til sætte stolen i samme dårlige stand som før. Da dommen faldt i 1762, var der egentlig ingen sag mere, og hver part måtte bære sine omkostninger" (NN, s.258).
Christian (Christen) Nielsen Schmidt døde 15.11.1767 i Roager præstegård. I kirkebogen står der ved hans begravelse: "Den 25. november (1767) blev velærværdige og velædle Hr. Christen Schmidt begravet i kirken i mange hæderlige venners overværelse". Døden må være kommet ret pludselig, idet han havde sin sidste begravelse den 9. november. Han blev begravet inde i kirken i præstebegravelsen hos sin første hustru og de døde småbørn, og i gulvet over begravelsen blev der lagt en gravsten over ham og hans to koner samt fem små børn. Dorothea Marie Outzens dødsår er der plads til, men pladsen står tom, da hun blev begravet i Arrild. Gravstenen står nu i Roager kirkes tårn ved indgangen til kirken.

Børn af 1. ægteskab:
Karen, født 14.5.1742, død 27.7.1742, begravet i Roager kirke.
Karen, født 27.5. 1743, død 9.8.1743, begravet i Roager kirke.

Børn af 2. ægteskab:
Maria Catharina, født 7.7.1747, konfirmeret 1763, gift 27.9.1768 med fæstebonden Jep Hansen der var fæster af en Schackenborgsk gård (Ra 20) i Roager, som ikke mere eksisterer, men som lå på Lundsmarkvej nogenlunde hvor nr.72

[41] Tidligere adelsgods i Store Vi (Grossenwiehe) sogn, sydvest for Flensborg. Linde. ved blev 1594 købt af Gert Rantzau til Breitenburg, som gjorde det til centrum for store spredte besiddelser i Vestslesvig, bl.a. de nordslesvigske fogedier Høgsbro, Spandet og Bredevad. Langt de fleste ejendomme i Roager sogn hørte under LindevedHoveriet blev afløst allerede 1643 og herregårdens jord bortforpagtet til bønderne. Lindved tilhørte Gert Rantzaus efterkommere til det 1794 blev købt af staten, som indlemmede de spredte besiddelser i de amter, de lå i. Hovedgården er siden udstykket og nedrevet.

ligger i dag (Jørgensen 1988, s.84). Jep Hansen døde 19.10.1781. Deres første barn, Hans, blev allerede født 9.9.1768, altså før de blev gift, men det forbigik sognepræsten fuldstændig ved dåbsindførselen. Efter mandens død blev hun igen gift 25.10.1782 med Knud Madsen.
Ifølge folketællingen 1787 boede parret på gården med deres tre børn samt en karl og en pige. I 1801 havde de 5 børn og en tjenestekarl.
Hans Outzen, født 15.5.1749, død i Arrild 1792, begravet 31.5. Han var opkaldt efter sin morfar på Roost Fogedgård. I 1773 opholdt han sig i Brøns, hvor han 2. februar stod fadder til søsterens barn på Astrupgård. Han boede her stadig i 1786 ifølge skiftet efter fasteren, hvor det i øvrigt var ham, der havde læst efterlysningen i Den Berlingske Avis, men det oplyses ikke, hvad han bestilte. Han er ikke fundet gift, og på et tidspunkt efter 1786 flyttede han til familien i Arrild, hvor han døde 1792.
Anna Maria, født 21.6.1751, død 1.7.1751, begravet i Roager kirke.
Anna Maria, født 9.7.1752, kf 1767, gift med Johannes Nicolai Biørn i Astrup*).
Niels Jørgen, født 20.7.1754, død 27.12.1756, begravet i Roager kirke.
Mette Dorothea, født 28.10.1755, død 17.12.1755, begravet i Roager kirke.
Mette Dorothea, født 6.3.1757, død i Arrild 1812, begravet 12.12. samme sted. Gift i Arrild 26.10.1781 med Nicolay Boysen, født i Spandet 25.6.1755, søn af sognepræsten i Spandet og Arrild, Andreas Jacobsen Boysen (1712-1790) og Catrine Marie Freuchen. Cathrine Marie var datter af sognepræsten i Branderup Nicolaus Freuchen og Ingeborg Outzen, der var en faster til Dorothea Marie Outzen. De drev en ½ Løgumklostersk fæstegård i Arrild. Slægtstavle over Boysen-familien findes på Rigsarkivet i Aabenraa.
Niels Jørgen, født 22.2.1763. Ifølge skiftet efter fasteren opholdt han sig i Arrild i 1786. Han er ikke nævnt i de meget omfattende skatteregnskaber i 1789.
Et dødfødt drengebarn, født 30.6.1767, nedsat i kirken 6.7.1767
---
*) Johannes Nicolai Bjørn:
Født 17.1.1751 på Vestre Astrupgård, Brøns sogn, død 21.11.1786 samme sted. Gift i Frederiksberg kirke 11.9.1770 med kongebrev med:

Anne Marie Schmidt, født 9.7.1752 i Roager præstegård, død 24.4.1827 på Farverstedet på Gram. Datter af sognepræst Christian Schmidt og Dorothea Mari Outzen. I 1766 var Johannes Bjørn stadig hjemme på gården, men rejste omkring 1769 til København og blev skriver, hvor vides ikke, men sådan blev han benævnt ved sit bryllup. Han rejste ikke ene afsted, med sig havde han den afdøde præsts datter fra Roager, Anne Marie Schmidt. Familiehistorien nævner ikke noget om denne "udflugt" (Lund, Johannes J., 2016):

> *"De unge har sikkert "levet livet" i København. Hviding-Nr. Rangstrups skyld- og panteprotokol taler sit tydelige sprog derom, for 30. marts 1771 blev de obligationer, Anne Marie Schmidt havde arvet efter sin far i Roager, og som stod hos sognefoged Willads Jepsen i Øster Obling, opsagt for at dække den gæld på over 400 rdl. som Johannes Nicolai Bjørn havde stiftet under sit ophold i København. Prisen på en god ko var dengang ikke over 10 rdl. til sammenligning. I første omgang havde halvbroderen Peder Bjørn, der var hjemsendt fra Guineakysten, ordnet mellemværendet med kreditorerne, så han fik pengene. Forståeligt, at han rejste med til Brøns fra København, da det unge par vendte hjem!*
> *Og de vendte ikke ene hjem. Anne Marie Schmidt var hurtigt blevet gravid i 1769, og som så mange andre ugifte piger fødte hun sit barn på Den kongelige Fødselsstiftelse den 3. januar 1770 og holdt ham selv over dåben i hospitalets kirke 7. januar med menigheden som*

faddere. Og ikke nok med det, hun var blevet gravid igen, men nu blev der løst kongebrev med efterfølgende vielse i Frederiksberg kirke med broder Bjørn som forlover.
Johannes Nicolai Bjørn var ingen god økonom og efter at have overtaget Vestre Astrupgård med bygninger, lejevåninger, kirkestole og begravelser i Brøns kirke, et stort jordtilliggende foruden enge i Misthusum og flere andre steder den 17. marts 1773, gik økonomien stadig ned ad bakke, hvilket skyld- og panteprotokollen jo ikke lægger skjul på. Han solgte en del af gårdens ejendomme og jorden fra og gik til sidst fallit i 1786. Gården blev solgt på auktion til Laurids Warming den 11. oktober 1786, men familien fik lov til at bebo i en del af stuehuset, indtil købesummen var betalt, og her døde Johannes Nicolai Bjørn i november samme år og blev som den sidste af slægten begravet inde i Brøns kirke i familiegravstedet.
De tre sønner kom til farbrødrene i Viby og Bjolderup præstegårde, døtrene blev i Brøns hos Anne Marie Schmidt, hvor de blev konfirmerede i 1787 og 1791. Ifølge Krigsskattekommissionen i hertugdømmerne 11. marts 1789 boede hun til leje hos sin afdøde mands svoger Ægidius Peter Holm i Brøns og havde ikke formue. Efter 1801 flyttede hun til datteren og hendes familie på Farverstedet på Gram, hvor hun døde i 1827. Der er bevaret tre silhuetter af hende og hendes ælste og yngste søn, kong Frederik V´s bibel fra 1765, hendes huspostil, D. Henrich Müllers Evangeliske Hierte-Speyl, Kiøbenhavn 1785, hvor der på inderbladet står: "Anne sal. Johannes Nicolai Bjørns" samt en kløpind med elfenbenshånd og fint udskåret træskaft, der ifølge familietraditionen var bragt med fra Afrika til hendes mand. Og endelig en lille bog, Johan Philip Fresenii: Skrifte- og Communion Bog, Kiøbenhavn 1768, hvor der på bagerste side er skrevet "I Kiøbenhavn er den købt".

Generalmajor og hofbygmester Laurids de Thurah (1706-1759) indsamlede mange af de præsteindberetninger, som siden blev grundstammen i Pontoppidans "Den Danske Atlas". En del præster udstyrede deres indberetninger til Thurah med tegninger af kirkeinventar, kirkesegl og lignende. Pastor Schmidt i Roager leverede denne tegning af en gravsten i kirken (Henningsen, Lars N., 2007).

Thøger Jacobsen Jansen (1768-1786)
født Støvringgaard som søn af forpagter Jacob Jansen og Anne Margrethe Rhode, født juni 1721. Student fra Viborg Latinskole. Indskrevet ved Københavns Universitet 31.7.1738, kandidat 1744. Residerende kapellan i Skærbæk 1757, sognepræst i Roager 1768-1786. Død 1786. Efter moderens død i 1725 kom han i pleje hos Eskild Wraae til Høstmark og senere hos Thøger Benzon til Sohngaardsholm, Vejgaard sogn syd for Ålborg. Thøger Jansen var medunderskriver af udstykningsdokumenterne for Kirkeby. Thøger Jansen døde 22.4.1786 og blev begravet i kordøren 22.4.1786. Hans søster, Margrethe Kirstine Jansen, der var født 13.8.1723,

døde 17.10.1784 og blev begravet tæt neden for kordøren (Jørgensen, 1988, s.153). I skiftet efter moderens død i 1725 i Dronningborg Amts skifteprotokol fremgår det at, Thøger også havde søskende: Margrethe Kristine Jansen, 1½ år. (hun døde i Roager 17.10.1784), Birgitte Jansen, 4 år, en pige/dreng, 6 år, og Sophie Amalie Jansen, 10 år.

Mange kirker var omsværmede af duer (Petersen, 1941, s.54). I året 1772 skrev præsten i Roager bl.a. til biskoppen:

> *"Den Bag over Alterets hvelving lille Levning af Duer, som i min salig Formands Tiid var 200 i tallet, men nu formedelst ildesindede Gemytters Vanart er hensmeltet til 9 á 10 Par, har været Bonde Poulsen (Kirkeværgen) en Torn i Øyet. Da han og nogle ildesindede Gemytter vel foregiver, at Kirken har Skade Af disse faa Duer, er det en klar Usandhed; thi i Hr. Hygoms Tiid Blev Kirken her meget Brøst fældig, derimod i min Sal. Formands Tiid vare næsten 300 Duer her i Kirken og dog blev den sat og er endnu i saa Stand, som ingen anden Kirke her i Herredet. Endelig ere i Vester Vedsted, Hvidding og Rejsby Kirker flere Duer, end her og dog sker der over ingen Skade".*

Børn:
Margrethe Jansen, konfirmeret 1773; jomfru Margareta Jansen blev gift 13.4.1787 i huset til Johan Pedersen
Jacob Peter, konfirmeret 1779

Niels Peter Aggerup (1786-90)
Født i Vallensved 1755. Student Slagelse latinskole, indskrevet ved Københavns universitet 30. juli 1774, kandidat 1778. Hører (lærer) i Roskilde 1781. Sognepræst 1786-1790 i Roager, i Skuldelev 1790-1827. Provst 1792. Søn af sognepræst i Vallensved Peder Christensen Aggerup. Gift 21. juni 1787(88?) med Christiane Elisabeth (6/6 1759-3/5 1797), datter af urtekræmmer Abraham Klöcker og hustru f. Rohn; hun var enke efter 1) N. Jensen og 2) magasinforvalter Christopher Knoblauch. Hun døde 3.5.1797.

Andreas Christian Bruun (1791-1824)
Født 1764 i Tønder. Student Ribe katedralskole. Indskrevet ved Københavns universitet 1. oktober 1785, kandidat 1788, skibspræst 1790(?), sognepræst i Roager 1791-1824.
Faderen var Andreas Bruun (Bruhn), født i København 13. maj 1718, død 1766. Kandidat 1747. Skibspræst på Kina 1747, præst i Branderup 1752. Diakon i Tønder 1756-66. Han blev gift 1. gang med Marie Elisabeth (1725-26/6 1754), datter af Nicolaus Freuchen. Gift 2. gang med Margaretha Hedevig (døbt Emmerlev 14/10 1732), datter af Andreas Chr. og Elisabeth Hedevig, født Clausen, til Kogsbøl.
Andreas Christian Bruun var barn af andet ægteskab og født i Tønder. Før han blev præst i Roager, havde han været feltpræst i Norge. Han har formodentlig været med det danske hærkorps, som på grund af krig mod Sverige i 1789 blev sendt til Norge til forstærkning af den norske hær.
Andreas Christian Bruun kom til sognet som præst i 1791. Bruun var rationalist - han kaldte sig ikke præst, men lærer (Lund, 1960-61).
"Oplysningstiden" i sidste halvdel af 1700-tallet førte til skarp kritik af kirke og dogmer, men også til en kirkelig rationalistisk teologi. En retning der stræber efter at give bibelske undere en naturlig forklaring. Således afviser de kirkelige rationalister enhver tro på noget, der overstiger den menneskelige fatteevne. Rationalismen er en åndsretning, der lægger vægt på den menneskelige brug af fornuften. Ved sin tiltrædelse af embedet skrev Andreas Christian Bruun i kirkebogen:

> *"Den 29 maj 1791, 5te søndag efter påske, blev jeg indsat til lærer for Roager menighed af velærværdige og højtlærde Hr. Rasmus, provst over Hviding herred og præst i Brøns".*

Åbenbart bliver han ved med at kalde sig for lærer og ikke sjælesørger. I 1821 skriver han i i alt fald i kirkebogen:

> *"5te søndag efter påske 1821 var det 30 år siden min ankomst som lærer her til menigheden. I det tidsløb er de fødtes antal 422. De dødes 340. De kopuleredes (viedes) 113. De konfirmeredes 239".*

Bruun var ugift. En søster bestyrede huset for ham. Han drev selv præstegårdens landbrug. Ved folketællingen 1803 boede i præstegården foruden præsten, 39 år, og hans søster, Andrea Margaretha Bruun, 32 år, 2 karle, Hans Petersen, 28 år og Christian Sørensen, 18 år og endelig 1 pige i huset, Ellen Christensen, 50 år. Alle tre tjenestefolk var ugifte. Sidstnævnte tjenestepige hos pastor Bruun i Roager Ellen Christensdatter døde 7.4.1817, 72 år gammel (K* 1817, opslag 1). Haven tog han sig også af; af flere frugttræer, som han plantede i haven stod der endnu omkring år 1900, bl.a. et som blev kaldt jomfru Bruuns pæretræ.
Han huskes også som præsten, der gav de børn han døbte nye navne. Årsagen var, at der var kommet en forordning om, at folk skulle have faste stamnavne. Det kunne være efter stednavne som f.eks. Nørskov og Hyldtoft eller det kunne være efter fadderes profession som f.eks. Tækker, Hjuler, Mahler, Bødker og Schmidt. Han fandt også på nye bebyggelsesnavne. Fra Øster Åbølling blev der flyttet to huse ned i nærheden af broen over Vodder bæk. Dem skrev han f.eks. som Vodder-bro. Man kan finde alle disse navne i kirkebogen og i et tienderegister fra før 1800. Og da ingen af disse navne forekommer i sognets udstykningsprotokoller fra årene 1775-1786, er det formodentlig Bruun, der har fundet på dem.
Pastor Bruun stiftede en bolig, beliggende i Hundegade 2 i Ribe, for uformuende præsteenker. I dag hører Pastor Bruuns enkesæde under stiftelsen Ribe Kloster og bestyres af stiftets biskop m.fl. Hans efterfølger, pastor Hønne, skænkede senere 1000 Rd. til stiftelsen (Mulvad, 2016).
I 1795 arbejdede bygmester A. Krag 86 dage på en ny altertavle, som en tid stod i tårnrummet, men som nu er flyttet til koret (Petersen).
Andreas Christian Bruun døde 10. juli 1824, 61 år gammel. Han blev begravet på Roager kirkegård.
Pastor Bruuns 7 år yngre søster, den 55-årige Andrea Bruun, blev kort tid efter hans død gift 29.10.1825 med gårdmand og enkemand Niels Madsen (o.1778-1850) i Roager. Han ejede en af de gamle gårde i sognet. Denne gård blev siden efter en brand i 1932 flyttet til Lundsmarkvej 63. "Aftægtsmand Niels Madsens hustru ved Ribe" døde 18.7.1842 (Ribe Skt. Katrine sogns kirkebog 1842, opslag 196). Ifølge folketællingen 1834 boede Andrea Margrethe Bruun i Bruuns enkesæde i Ribe (Klostergade, 94), hvor hun levede af sine midler. Enken Johanne Marie Hansdatter, 45 år, boede hos hende og var hendes tjenestepige. Hun og hendes mand Niels Madsen har åbenbart boet hver sit sted, måske fordi der ikke måtte bo mænd i Bruuns enkesæde. Niels Madsen døde, 72 år gammel, 1.10.1872 i Fjersted, Spandet sogn. Han blev begravet i Roager (K 1850, opslag 124). Kort efter Andrea Bruuns død var der følgende notits i Ribe Stifts-Avis og Avertissements-tidende 5.8.1842:

> *"Undertegnede crecutores testamenti efter i sin tid afdøde sogne-præst for Roager menighed i Ribe stift, Andreas Christian Bruun, som under 16de december 1822, i medhold af allernådigst facultas testandi, har oprettet et testamente, hvorved hans Søster Andrea*

Margrethe Bruun, gift med Madsen i Roager, blev i besiddelse af hans efterladte kapitaler, hvis renter hun måtte oppebære, sålænge hun levede, og af en del af hans efterladte løsøre, hvorover hende dog var tilstået nogen disposition, - gør vitterligt: at da bemeldte Andrea Margrethe Bruun nu ved døden er afgået, og hendes broder pastor Bruuns efterladte formue, ifølge testamente , skal deles i fem lige dele mellem hans to fætre, sognepræsterne D. B. Hansen i Bording og J. H. Hansen, Landmand J. B. Smith i Rodenes ved Tønder, doktorinde Hedsten Hansen i Tønder, enke efter fysicus Hansen, og den afdødes kusine C. A. Sönnichsen, forhen gift med H. Sönnichsen på Hemgaard i Emmerlev sogn, således at deres enker og børn træder i forældrenes sted at arve ved hendes dødsfald, - så indkaldes herved, i overensstemmelse med plakaten af 2. juni 1819 og forordningen af 5. juli 1822, med år og dags varsel ovennævnte vedkommende arvinger til at melde sig hos crecutores testamenti og legimitere deres arveret".

Ribe, den 1. August 1842
J. Bang, Pastor emerit. Ussing, Landsoverretsprocurator
Ribe Stifts-Avis og Avertissements-Tidende 10.10.1852:
"Torsdagen den 13. november og følgende dags formiddag kl. 10, bliver på denne bys rådstue ved offentlig auktion bortsolgt: borde, stole, skabe, spejle, chatoller, dragkister, en sofa, en kommode, stueure, hvoraf to bornholmske, store og små kister – til dels jern-beslagne, sengesteder, brugte og ubrugte sengeklæder, linned, dækketøj, tetøj, sølvtøj, køkkentøj af kobber, messing og tin, træ og glasvarer, samt fruentimmer- og mandsklæder med mere, for den største del tilhørende boerne efter afdøde madam Matzen (pastor Bruuns søster) her af byen og sognepræst A. C. Bruun i Roager. Konditionerne erfares på auktionsstedet. Lysthavende indbydes. Ribe byfoged kontor 6.10.1842".

Pastor Bruuns enkesæde, Hundegade 14, Ribe, Pastor Bruun havde købt husene nr.93 og 94 i Hundegade. I 1822 testamenterede han husene "til at være enkesæde for 2 værdige enker til alle tider". På det tidspunkt var husene under et tag bestående af af 8 fag. I 1866 (matr. 116-117) lå der en gård bestående af 3 huse: 1 langs gaden med port, 1 etage 12 fag. 2 sidehuse, 1 etage 5 fag, halvtag i gård, 1 etage 2 fag. Vurderet til 150 rigsdaler. Ejendommen blev i året 1910 med Indenrigsministeriet samtykke overdraget til "Pastor A. C. Bruuns Enkesæde" uden at adkomst ses at være tinglyst. Til gengæld fik Ribe Kommune overdraget ejendommen matr. 118 til opførelse af et gymnastikhus. Ejendommen, hvis grundværdi var 2400 kr, blev overdraget Enkesædet i ubebygget stand. Den nuværende ejendom er bygget 1912. I 1990 sammenlagdes "Pastorinde Bangs Stiftelse" og "Pastor Bruuns Enkesæde".

Hønne, Andreas Frisch (1824-1860)
Født 1. november 1792 i Vester Vedsted. Student Ribe katedralskole. Indskrevet ved Københavns universitet 5. november 1811, kandidat 13.1.1817, udnævnt til missionær i Grønland i Holsteinborg (Sisimut) og Sukkertoppen 1817-1824. Sognepræst i Roager 1824-60. Søn af præsten i Vester Vedsted Christian Høhne (1748-1794) og hustru af 2. ægteskab Margaretha Wandel (1749-1813). Også farfaderen Jens Høhne havde været præst i Vester Vedsted og desuden provst.
I 1800-tallets begyndelse var store dele af Vestgrønland blevet kristnet, men i udkanterne både mod syd og mod nord var der faktisk folk, der ikke var kristne. Englandskrigenes tid var svære både for den grønlandske handel og for missionen, især var der mangel på missionærer. Upernavikmissionen blev opgivet i 1814. I 1816-17 (Ostermann, 1911, s.44f) var der ingen missionærer ikke blot i Diskobugten, men i hele Nordgrønland. Grønlænderen Frederik Bertelsen i Godthåb var den eneste præst i landet. Ostermann skrev:

> *"Men nu lysnede det; der var på "det grønlandske seminarium" 3 alumner, som forberedtes ved undervisning i sproget og ventedes at skulle absolvere (afslutte) embedseksamen så tidligt, at de kunne udsendes i 1817. De blev også færdige, ordineredes samme dag og udsendtes alle 3 i løbet af sommeren".*

Andreas Frisch Hønne var i 1816 en af de tre alumner. Det grønlandske seminarium i København var blevet etableret i 1740 på Hans Egedes foranledning. Formålet var at forberede teologerne til missionen i Grønland, bl.a. ved undervisning i det grønlandske sprog. Den 28. marts 1817 blev Hønne udnævnt til missionær, ordineret 9. april og udsendt i løbet af sommeren, (Koch, 1909-11, s.496):

> *"Hønne i Holsteinborg kunne allerede i 1818 holde sin første grønlandske prædiken. Da han efter endt tjenestetid var kommet hjem, ønskede han atter at blive sendt ud, endda til Upernavik, hvor missionen skulle begynde helt forfra. Han forlangte dog 100 rd. mere i løn; men kollegiet kunne slet ingen løn skaffe til en ny station og handelen ville ikke strække sig videre end til at bygge ham et panelet jordhus".*

Hønne udgav i 1824 på Dansk Missions Selskabs bekostning en forbedret udgave af Paul Egedes oversættelse af Thomas á Kempis: "Kristi Efterfølgelse" på grønlandsk.
Hønne skrev i slutningen af sin dagbog 1818-19, at før hans ankomst var det skik, at de, som åbenbart levede forargeligt, blev udelukket eller udelukkede sig selv fra sakramentet. Han mente dog, at det kunne blive et virksomt middel til forbedring, når det brugtes med varsomhed og mådehold. Dagbogen er desværre ikke bevaret, men Hønne fik et svar fra Missionskollegiet (Kilder til Grønlands missionshistorie, s.192-94):

> *Til Hr. Andreas Fridrich Hønne, Missionær ved Holsteinsborg, 22. april 1820 (uddrag)*
>
> *"Betræffende den til slutning i Deres dagbog fremsatte yttring om udelukkelse fra sakramentet, når vedkommende gjorde dem skyldige i et åbenbart forargeligt levned, har man taget samme under overvejelse og skulle til fornøden efterretning for dem i påkommende tilfælde herved meddele som følger:*
> *a. Når nogen selv afholder sig fra sakramentet under følelse af sin uværdighed, formedelst åbenbar forargelig opførsel, da må De desangående tale med denne, under løfte om og foreholde ham hvad*

til hans forbedring måtte anses fornødent, og dertil forunde ham prøvelsestid, under løfte om admission igen efter sande udviste omvendelses frugter, og da på ny indlemme en sådan i andres samfund.

b. *Når nogen (som især i henseende til løsagtighed må befrygtes) fortsætter uden sky og forandring et lastefuldt og for andre åbenbar forargeligt levned, da har De at advare dem på embeds vegne om deres uværdighed at delagtiggøres i dette sakramente med de bedre kristne, foreholdende dem Pauli brugte advarsel til Korinterne for slige uværdiges nydelse af sakramentet og de sørgelige følger deraf; men når de forandre deres ugudelige levned, og give tilstrækkelige prøver på sand bodfærdighed, kunne De igen efter deres forlangende admittere dem. For resten behøver man ikke at sige Dem, at De i deslige tilfælde har at iagttage den største varsomhed, da vist nok kærlighed byder at overbære med de svage syndere og synderinder så længe som muligt, og det desuden rimeligt, at ved sådan overbærelse mange ville vindes igen som igen ved alt for stor strenghed ellers kunne stå fare for at gå forlorne"*

Var opholdet i Grønland frivilligt? Ifølge N. L. Feilberg, præst i Vester Vedsted 1838-47, var årsagen kærestesorger (Novrup, 1938, s.87-88):

> *"Pastor Hønne i Roager var en løjerlig mand. Ugift levede han sammen med sin broder, fhv. grosserer, og sin husbestyrerinde jomfru Lindberg, søster til den kendte Jacob Christian Lindberg og sognefoged Lindberg i Jernved. Faderen var død som kapellan ved domkirken i Ribe og sognepræst til Seem. Man blev modtaget med gæstfrihed i præstegården; han bød ved afskeden en erkendtlighedsgave, f.eks. en skp. tidligt modne kartofler til lægning i haven, nogle gode æbler eller lignende. Men ud ville han ikke. Han havde kun et par bukser, revnede i sædet. De kunne bruges hjemme om søgnedage i skjul af frakken og om søndagen under præstekjolen, men ikke ude i besøg – altså på genbesøg indlod han sig ikke. Én gang gav han dog møde i V. Vedsted, hvor hans fader havde været præst samtidig med præsten Ewald i Hviding. Han fortalte om, men beklagede sig ikke over den avneblandede tiende, bønderne leverede ham; thi sagde han – i mine prædikener er der jo ikke rent korn uden avner. I ti år var han præst i Grønland. Hvorfor søgte De did? Jeg fortjente at få pisk, fordi jeg tog derop, og mange flere, fordi jeg tog derfra, da jeg var bleven nogenlunde i stand til at virke til gavn. Sammenhængen var efter forlydender den: En pige, han elskede, giftede sig med en anden. Så drog han, skønt cand. theol. med laud[42], til Grønland. Ved sin hjemkomst fandt han sin elskede med adskillige børn i trængende omstændigheder i Tønder som enke. Så delte han det lille embedes indtægter med hende, men ægtede hende ikke. Engang Gottlieb og jeg slog os sammen for at besøge præsten Schiøler i Vodder og så ind til Hønne på vejen, sad familien ved morgenmåltidet, som for præsten bestod af øllebrød, for grossereren the og for husholdersken kaffe".*

Feilbergs erindringer er nedskrevet på hans gamle dage efter 1888 – mere end 40 år efter hans tid som nabopræst til Hønne.

[42] højeste karakter

En anden forklaring (Lund, 1960-61) på opholdet i Grønland er, at hans studietid i København faldt sammen med de trange tider under statsbankerotten, hvor også studenterne havde få midler. Han boede her sammen med en studenterkammerat fra Roager, der prøvede at lave falske pengesedler. Det blev opdaget og Hønne der var vidende om det, måtte for at undgå tiltale, tage til Grønland i otte år. Når tiden var gået, ville han så få et embede hjemme i Danmark. Om nogen af historierne er sande får stå hen i det uvisse. Rigtigt er det, at de teologer der meldte sig til grønlandsmissionen, kunne forvente at få et embede når de vendte hjem.
Hans sognebørn i Roager har sikkert haft svært ved at forestille sig, at man frivilligt kunne vælge at arbejde så fjernt og koldt et sted. Måske er ovennævnte historier blot et forsøg på at finde plausible forklaringer. Måske det i virkeligheden forholdt sig sådan, at Hønne følte et kald og en interesse for missionen i Grønland, som Hans Egede havde indledt knap 100 år før.

Ludvig Koch (1837-1917), præst og forstander for Brøns højskole (1868-70), hvis far, Hans Peter Gyllembourg Koch, var præst i Vodder 1834-43, har følgende erindringer om pastor Hønne (Koch, L, 1912, s.1-2):

> *"Af omegnens præster husker jeg pastor Hønne i Roager, der havde stået fadder til mig og foræret mig en prægtig gyngehest, som vi havde i mange år. Han havde været missionær i Grønland og vistnok været dygtig; da han havde tjent sin tid ud, tilbød han, uagtet han var ugift, at blive deroppe og tage til Upernavik, hvor der endnu ikke var nogen missionsstation; men tilbuddet blev ikke modtaget, da missions kollegiet ikke kunne skaffe de fornødne midler. Nu var han en sær gammel pebersvend. Han kom tit over til fader, der holdt meget af ham, og så ville han spille kort, hvad han vistnok ellers aldrig havde lejlighed til. Uagtet der kun var en fjerdingvej mellem de to præstegårde, blev han om natten, og når han så var kommen op om morgenen, sagde han: "Nå Koch, lad os ikke spilde den kostbare tid", og så måtte fader op med kortene til han hen på formiddagen gik hjem. Da de kun var to, måtte de spille Fransfus. Engang spurgte min fader ham, hvordan det tiendekorn var, han havde fået? "Åh" svarede han, "der er jo nogle avner og småkorn nok i det, men der er såmænd også avner og noget småkorn i det, jeg giver dem til gengæld".*

I 1840 boede ifølge folketællingen følgende i sognets præstegård: Andreas Hønne, 48 år, ugift, købmanden Mathias Hønne, hans 50-årige ugifte bror, samt husholdersken Anna Lindberg, 50 år og ugift. Derudover var der fire tjenestefolk: Jes Petersen, 36 år, ugift, Hans Frandsen, 14 år, ugift, Botilla Schmidt, 26 år ugift og Anna Marie, 23 år. 15 år senere, i 1855, boede præsten, hans bror og den samme husholderske stadig i præstegården. Derimod var tjenestefolkene nogle andre: Bertel Jørgensen, ugift, 33 år, født i Seem sogn, Ane Sölbeck, 28 år, ugift, født i Vodder sogn, Hansine Lastein, 21 år og Hans Lauridsen Lastein, 15 år, begge ugifte og født i Roager sogn. I 1860 boede ifølge folketællingen følgende i præstegården foruden Andreas Hønne: Maria Kirstine Andkier, 57 år, ugift, husjomfru, født i V. Vedsted sogn, derudover følgende tjenestefolk: Hans Vind Pedersen, 29 år, ugift, født i Seem sogn, Anna Katrine Jensen, 26 år, ugift, født i Skærbæk sogn og Bodel Jacobsen, 21 år, ugift, født i Seem sogn.
Hønne var livet igennem ugift og havde husholderske. I perioden o.1840-1855 var det ifølge de slesvigske folketællinger Anne Marie Sophie Lindbjerg. Hun var født o.1792 i Jernved sogn i Gørding herred. Hun var datter af Niels Lindberg og Magdalene J, residerende kapellan ved Ribe Domkirke og sognepræst i Seem. Hendes mor var Anne Magdalene Jacobsdatter fra Seem sogn. En af jomfru Lindbergs brødre var Jacob Christian Lindberg (1797-1857), en kirkelig stridsmand i

tiden, sognepræst og bibeloversætter. Han var hovedperson i den såkaldte "kirkekamp 1825-1832", hvori lutherske gammeldags-kristne kæmpede mod den herskende rationalistiske teologi og kirkelighed og forlangte at ritualerne og bekendelsesskrifterne blev respekteret. Under øvrighedens forfølgelser af de vakte i de gudelige bevægelser, stod Lindberg på de vaktes side, men var også mægler mellem de vakte og kirken, ligesom det var Lindberg, der gav Grundtvigs tanker en folkelig udformning[43].
Måske er Hønnes husholderske den 78-årige Maria Lindberg, "husmoder og kapitalistinde" der ifølge folketællingen 1870 boede i Korsbrødregade i Ribe. Gennem flere år boede også hans bror, Mathias Blangsted Hønne, i præstegården. Han havde været købmand (grosserer) i Assens og var også ugift. Han døde 17.9.1855 (K 1855, opslag 103) i Roager, 66 år gammel. Laurids Lund (Lund, 1960-61) skriver om Hønne, at han var en retskaffen mand med et noget iltert gemyt, og at han var respekteret i sognet. I forbindelse med bygningen af en ny skole i 1839 på præstegårdens jord syd for kirken blev han dog uenig med skoleforstanderskabet om kastning af skellet. Ridefoged Riedel fra Toftlund foretog syn og resultatet blev, at Haderslev amtshus sendte Hønne en skrivelse, der pålagde ham at betale halvdelen af omkostningerne. Hønne blev meget vred. Under skrivelsen har han skrevet en kort redegørelse om sagen, der slutter med følgende skarpe udtalelse om bønderne:

> *"de gøre alt muligt for at chikanere og drille præsten. Bønder er bønder, og jeg vil råde enhver i embedet at være på sin post og ej indlade sig med dem mere end fornødent er".*

Velhavende som han var, måtte han betale en stor krigsskat 1848-50. Sidst i januar 1849 kom slesvig-holstenske soldater til Roager for at opkræve den skat, som oprørsregeringen havde udskrevet, men som bønderne havde nægtet at betale. For at undgå sammenstød lagde Hønne pengene ud for sognet, så soldaterne allerede drog bort efter tre dage. Men bønderne betalte ikke Hønne. Da skatten var udskrevet af en ulovlig regering med det formål at føre løsrivelseskrig, var bønderne i deres gode ret til at nægte at betale. Til gengæld var det stiftsprovstens pligt at sørge for, at præsten fik det udlagte beløb refunderet af ministeriet. Det gjorde han imidlertid ikke og i anledning af denne pligtforsømmelse skrev Hønne i 1849 et skarpt brev til stiftsprovsten i Ribe Jacob Daugaard[44] (Petersen, 1938, s.255):

> *"Men lad mig nu engang se lidt indtil deres højærværdighed. Husk dog på og kom i erindring – mildest sagt – det ubesindige forhold, som De har udvist dengang da De, nu som den utro hyrde, der flyr når ulven kommer, men uden at der var mindste fare eller nød på færde var rede til, om det havde stået til Dem, at forråde og overgive hele den Tørninglenske gejstlighed i fjendernes vold! Dersom jeg herover vilde gå i rette med Dem, da skulde det ganske artigt ringe og klinge for deres højærværdigheds høje øren! (Dersom præsten ikke får ret) da skal jeg vide at henvende mig andetsteds. Hvor? Ja, det vil jeg vel vogte mig for at sige Dem, at De ej muligen skulde geråde i fristelse og spille mig et puds og muligt gøre en ny bommert. Men vogt Dem, beder jeg! Dersom jeg skulde mærke uråd, da skal jeg således tage fat på Dem at de kan føle det*
>
> *Ira furit (vreden raser)*
> *A. F. Hønne*

[43] lex.dk
[44] Biskop i Ribe 1850-1867

Retten var på Hønnes side. Stiftsprovsten, der stod foran sin udnævnelse til biskop, havde forset sig og måtte finde sig i, at ministeren uden tøven trådte på præstens side. Om Hønnes retskaffenhed vidner også denne notits i Ribe Stiftstidende 7.9.1853:

> *"Fra sognepræst Hønne i Roager er fremkommet et andragende, hvori han på husmand Jørgen Lassens vegne i Tobøl, Føvling sogn, anholder om, at de omkostninger der er foranlediget ved at hans kone, mens hun boede på slesvigsk grund i Roager sogn, blev indlagt på amtssygehuset i Ribe for venerisk sygdom, må afholdes af amtets repartitionsfond efter de for kongeriget gældende regler, fra 1. april d.å. til hvilken tid han tiltrådte sit nu iboende sted i Tobøl".*
> *Disse omkostninger udgør i alt 62 rdl. og 44 sk. Amtsrådet indrømmede at den del af bekostningerne, som falder efter 1. april og som udgør i alt 12 rdl., må afholdes af repartitionsfonden".*

Som forgængeren Bruun drev Hønne selv præstegårdens landbrug, og var som ham en dygtig havemand. Til hans nye embede hørte 16 køer, 4 heste og 14 får. Han udvidede ved at tilplante en tdr. land med skovtræer; af frugttræer var der omkring hundrede. Der var to damme i haven som var forbundet med et vandløb. Over dem førte to gange. Det var helt parkagtigt. Hønne havde også et stort kendskab til lægeurter. Foruden de gængse kornsorter blev der dyrket boghvede, bælgfrugter og hør.

14.5.1831 bliver den 26-årige Peder Madsen Møller, avlskarl hos pastor Hønne i Kirkeby, gift med 24-årige Mette Kirstine Feddersdatter fra Roager (K* 1831, opslag 5).

I 1860, da han var 68 år, skrev han til biskop Daugaard og begærede sin afsked: "Ved Herrens nåde har jeg overstået fastens tid, påske og konfirmation, dog kun under megen møje og bekymring, thi jeg mærker, at jeg dagligt mere og mere svækkes på legeme og sjæl, og der fattes mig den kraft og dygtighed, der udfordres til mit embedes gerning". Hønne bosatte sig derefter i Ribe, hvor han døde 4.10.1867. Han ligger begravet på den gamle kirkegård. På graven stod en høj sandsten med hvid marmorplade med følgende indskrift:

> *Pastor Andreas Fridsch Hønne*
> *Født d. 1ste November 1792*
> *Død d. 4de October 1867*
> *Flakkebjerg Opdragelsesanstalt*
> *Og Viborg Fængselsselskab*
> *Satte ham dette Minde*
> *Hvo som omvender en synder*
> *Fra hans Veis vildfarelse, han frelser en Sjæl fra Døden*

Hønne testamenterede 3000 rdl. til Viborg Fængselsselskab og 4950 rdl. til Flakkebjerg Opdragelsesanstalt på Sjælland. Desuden 1000 rdl. til præsteenkeboligen i Ribe.
I kirkeregnskabsbogen for Roager kirke findes en indførsel 27/1 1867 der omtaler en vinkande og en oblatæske af sølv prydet med ædle stene, begge til brug ved den hellige nadver, skænket til kirken af pastor Hønne i Ribe. Den slutter med ordene: "Gud velsigne, bevare og (?) den ædle giver" og er underskrevet: Peder Hansen, kirkeværge, degn og skolelærer/Truels A. Beier, kirkeværge og gårdmand.

1. november 1836 var der fødselsdagsfest i Vodder præstegård (Clausen, 1930). Fødselsdagsbarnet var præsten i Vodder Hans P. G. Koch, der gerne spillede kort. Fire yngre præster fra nabosognene var tilstede: den velhavende Hønne fra Roager, som havde fødselsdag samme dag, Friis fra Brøns og Ebeling fra Spandet, der af sine små indtægter også måtte betale pension til sin forgængers enke, Madam Vind, der levede under fattige forhold, skovrider Lorenzen fra Lindetskov og pastor Kochs bror, Johan Buntzen Koch[45], der var præst i Højrup deltog også. Sidstnævnte havde til lejligheden skrevet følgende muntre vise:

Rask stød an, stød an, lad bægeret fyldes til randen!
Skål for vor vært! Enhver som kan, syng op til ære for manden!
Højt af os alle lykønsket du være! Årene fylder du tyve og ni.
Tallene lader vi kontramarchere: lev så i to og ni gange ti!
Lev dem i glæde og lykke! Freden forskønner dit liv.
Vogt dig for meget at trykke, det gi´er med Hass [46]ikkun kiv.

Rask skænk i, skænk i, lad glasset fyldes til randen!
Skål for Hønne drikker vi, han er i raden den anden,
At i år os kokken[47] modtage! Hønne, du kaglede i fjor dog så net,
bød os til gæst, men tog løftet tilbage, dog på din ære drikker vi nu tæt!
god du, vor broder, må trives med os i munter collats,
når da til provst du os gives, hold ej for streng visitats!

Rask syng op, syng op, syng op, vi ynder det klare og røde,
druen varmer sjæl og krop, i sangen hjerterne møde.
Velkommen hid i brødrenes klynge, velkommen i vennernes flok!
Friis![48] Dig til ære vi klinke og synge: Gid du må enes med Hønne og Kok.
Enes med manden den grønne[49]. Tag dig for ham i agt!
Bedst for jer begge vi skønne: aldrig I mødes på jagt!

Rask stød an, stød an, stød an, og svigter flasken kun ikke,
Spandet præst, den lille mand, hans skål vi nu ville drikke;
vel er han lille, men dog er han sikker, svigter ej gerne i venners lag.
Om end tit skoen ham trykker og stikker, er han i morgen så glad som i dag!!
Ebeling[50], stedse du lade tankerne fra Madam Vind!
Glæd dig med de glade, lystig og munter i sind!

Rask syng op, syng op, syng op: nu bøssens[51] herre skal leve!
Han, for hvem bag lyngens top de bange harer må bæve,
du er i heden endnu ikke himlet, rundt må rende i mose og kær,
snart er du stiv af strabadser og skimlet, hvorfor vi dog ønsker alle og hver:
gid du må nå Apenrade, bo under bøgenes top,
der kan din renden du lade, der kan du skåne din krop!

Rask skænk i, skænk i, skænk i af vinen den røde,
skål for Hønne[52] drikker vi, lad glas mod glassene støde!
Fordum han solgte rosiner og svesker, maled´ debet og regninger op,

[45] Johan Buntzen Koch, født 1804, præst i Højrup 1830-42, Skærbæk 1842-56.
[46] Den nidkære Ludvig Hass, præst i Mjolden 1835-40. Rejste senere til Smyrna.
[47] Pastor Hans Peter Gyllembourg Koch f. 1.11.1807, præst i Vodder 1834-43.
[48] Hans Nic. Tranberg Friis f. 28.11.1800, præst i Brøns 1836-52. Gik meget på jagt.
[49] Skovridderen
[50] Hans Peter Ebeling, f.28.11.1800, præst i Spandet 1832-44
[51] Skovridderen Lorenzen fra Lindetskov, der var kaldet til hegnmester i Aabenraa
[52] Mathias Blangsted Hønne, fhv. købmand i Assens, der boede hos sin bror. Pastor Hønne i Roager.

Det, hvorfor mange om munden sig visker, tjente så dygtig og sagde så stop.
Han ejer det, som er tingen: leve vor kapitalist!
Speciers ringlen og klingen lyder dog herlig forvist.

Rask stød an, stød an, stød an, hidindtil vi have svigtet.
Klinker, synger alle mand for ham[53], som visen har digtet!
Stedse i sangen han finder sin glæde, føler vægten af 30 års tryk,
skønt han er skaldet, han fri sig bede både for hue, kallot og paryk.
Gid han blandt venner må synge, indtil hans hår bliver grå.
Rimet ej ret vil klinge, derfor går visen i stå.

Ved Hønnes afgang beskrev dagbladet Fædrelandet 4.8.1860 sognets beskaffenhed således:

> *"Beretning om ledige gejstlige embeders beskaffenhed, Roager sognekald i Tørninglen under Ribe Stift:*
>
> *Indtægter:*
> 1. *Tiende 29 tdr. rug, 55 tdr. 6 skpr byg, 14 tdr. 6 skpr. havre samt 10 traver 2 kjærve langhalm.*
> 2. *Andre kornindtægter 4 tdr. såkaldt "Skyldbyg".*
> 3. *Gåsepenge 6 rdl. 38 sk.; den øvrige kvægtiende indbefattes under det sædvanlige pinseoffer. Af 7 småsteder haves 7 dages hestearbejde.*
> 4. *Offer og accidenser 186 rdl.*
> 5. *Naturalieindtægter af smør, ost og brød have, efter nuværende priser, en værdi af ca. 130 rdl.*
> 6. *Kaldet ejer 296 rdl. 3 mk., som indestår i præstegårdens bygninger; for afstået jord til distriktsskolen haves 24 rdl. årlig.*
> 7. *Præstegården står for 4 ottinger med et areal af omtrent 53½ tdr. land ager-, eng-, skov- og hedejord. Avlingen menes at kunne indbringe ca. 500 rdl. årligt.*
>
> *Udgifter:*
> a. *Skatter og afgifter ca. 35 rdl.*
> b. *Expenser 10 rdl.*
> c. *Pension til formanden 140 rdl. og 40 tdr. byg efter Ribe amts kapiteltakst.*
> d. *Præstegården bygninger købes af formanden og antages at have en værdi af 2000 rdl. Heri afgår, foruden ovenstående 296 rdl. 3 mk. også 192 rdl. legatpenge, der indestår i præstegården og forrentes med 5% p.a.*

Christian Pedersen Ussing (1860-67)
født 25. september 1814 i Ribe, død 18. maj 1887 i Randers. Student Ribe latinskole 1833. Cand. theol. fra Københavns universitet med anden karakter 4.7.1839. Konstitueret lærer ved Ribe latinskole 1840; privatlærer i Randers 1850; kateket i Bogense 1851-54; præst Rømø 1854; sognepræst i Roager 1860-67, afskediget p.g.a. edsnægtelse. Derefter blev Ussing sognepræst i Gjern og Skannerup sogne 1872-83. Pastor Ussing var søn af hospitalsforstander, overretsprokurator Theodosius Ussing og Elisabeth Cathrine Rathmann Kaalund. Gift 21. oktober 184på Sejerø med Johanne Marie Marence, f. Ravn 29.3.1814, datter af sognepræst i Dalbyneder-Raaby-Sødring sogne, Hans Ravn og Marianne Sørensen.

Inden Ussing kom til Roager havde han været præst på Rømø i seks år. Med sig på Rømø havde familien konens søster og en plejedatter, Camilla Catinca Ussing. Hun var født 1841 i Randers, datter af hans bror fotografen og portrætmaleren Johan Ludvig Ussing. På Rømø tog præsteparret yderligere to børn til sig (Kelm, 2005).
I Roager oplevede Ussing 1864 med alt hvad der dermed fulgte (Larsen, 1950). Sognets skel mod nord blev en del ad den fremtidige rigsgrænse. I løbet af sommeren og efteråret blev så godt som alle danske juridiske og finansielle embedsmænd fjernet fra deres embeder. Også en del af præsterne blev afskediget, mens andre foreløbig fik lov at blive. De danske præster følte sig på gyngende grund. Hvordan kunne man give udtryk for sine tanker uden at fornærme de tyske myndigheder. Tre år efter blev de tilbageværende dansksindede præster stillet over kravet om at aflægge troskabsed til den prøjsiske konge. Det nægtede Ussing ligesom Hjort i Spandet, Gjessing i Vodder, Jørgensen i Højrup, Hansen i Rejsby og Werlin i Hviding. Han blev afskediget i 1867. Ussing, der var højkirkelig og en belæst mand, havde stor kirkegang.
Efter afskeden fra Roager var han præst uden tjeneste indtil 1872, hvor han blev præst for menighederne i Gjern og Skannerup sogne. Her var han indtil 1883. Han døde som emeritus i Randers 18.5.1887.

Barn:
Christian Marius Mikkelsen Ussing (plejebarn), født 21.12.1855 i Kongsmark på Rømø, søn af bådfører Jens Michelsen og Kirstine Møller. Christian blev journalist i København og døde 11.8.1903, Frederiksvej 3, st., Frederiksberg, 47 år gammel (Algreen-Ussing,1910).

Gudelig vækkelse og Grundtvigianismen

Henimod år 1800 berettes der om vakte i Vodder sogn, og i årene efter 1800 omtales en fast forsamlingskreds som samles hos en gårdejer. Der fandtes enkelte herrnhutisk prægede familier, blandt andet degnen P. A. Fog (1800-1859). (Pontoppidan 1977). I 1830erne opstod en ny vækkelse, som omfattede både Vodder, Roager og vistnok også Højrup sogne. I 1833 talte kredsen 20, bl.a. Jørgen Fog, P. A. Fogs søn, der var den ledende kraft i den gudelige bevægelse og hans to søstre Martha og Maria. Kredsen mødtes regelmæssigt. Oprindeligt følte kredsen en vis tilknytning til brødremenigheden i Christiansfeld. I Roager opstod en mindre kreds, navnlig i Øster Åbølling, som søgte til forsamlingerne i Vodder. Efter nederlaget i 1864 overtog to unge gårdmandsfolk Anne Gad og Niels Peter Gundesen, der var blevet gift i 1869, gården Ravnholt Østergaard i Roager sogn. Gården lå tæt ved sogneskellet til Vodder og parret blev nabo til Annes bror, Peter Gad. Anne Gad var søsterdatter til degnen Jørgen Fog i Vodder, og hendes hjem havde hele tiden hørt til grundstammen i den tidligere Vodder-kreds, hvis oprindelse var de gudelige forsamlinger, som Peder Larsen Skræppenborg holdt under sine besøg her. Niels Peter Gundesen var født i Vimtrup, Lintrup sogn. Han havde tjent hos højskoleforstander Ludvig Schröder i Askov og været med som frivillig i krigen 1864. Anne Gad havde som ung være på Askov Højskole. Der var langt fra Ravnholt til frimenigheden i Rødding og det unge par ville gerne gøre noget for det danske menighedsliv på egnen, hvor de nu boede (Jørgensen 1947-1948, s.10-24).
Da deres første barn skulle døbes i 1870, meldte de sig ud af statskirken for at undgå den tyske sognepræst, og fik barnet døbt hjemme på Ravnholt af pastor Svejstrup, Vejen. Da kravet om edsaflæggelsen kom i 1867, gav mange præster op, men værre blev det, da det under krigen 1871 mellem Tyskland og Frankrig blev påbudt at bede for de tyske våbens sejr. Der blev holdt gudstjenester i hjemmene, når præster der var flygtet nordpå besøgte landsdelen. Ved disse besøg blev der ofte foretaget dåb. Man lod barnedåben vente, når man havde udsigt til, at en

dansk præst ville komme til egnen. Men snart blev det forbudt danske præster at tale i Nordslesvig.
Gården i Ravnholt blev midtpunkt for det åndelige liv på egnen. I gårdens storstue blev der holdt grundtvigske møder som indledtes med gudstjeneste i hvert fald en gang om måneden. (Thysen, 1946, s.187-88):

> *"Salen som storstuen blev kaldt, var smykket som en kirkesal med Dannebrog på den østre væg og levende lys foran. I salen stod der kun bænke; men når gudstjenesten var forbi, kom der tre borde ind, og så kunne folk få lejlighed til at spise deres medbragte mad ved disse lange borde. Anne Gad serverede kaffe og te samt tvebakker, som hun alt selv måtte lægge til. Ved mødet der så fulgte efter, var der fri drøftelse af kirkelige, folkelige og andre emner, og den fremmede taler, som var til stede, har så igen talt til den lille kreds af vestslesvigere. Til møderne kom der trods alt mange mennesker både fra Vodder, Øster Åbølling, Lundsmark, Ravsted, Arnum, Gånsager og flere andre steder. Der kom talere som pastor Svejstrup, frimenighedspræst Appel fra Rødding og L. B. Poulsen fra Bovlund. Han havde været degn, men havde som Svejstrup nægtet at aflægge ed, og i november 1879 blev Poulsen ordineret som frimenighedspræst på Vesteregnen. Han havde undertiden andre talere med, når han holdt møder på Ravnholt og andre steder. Og i de tyske undertrykkelsestider blev hjemmet på Ravnholt et fristed, hvor danske fra egnen samledes om det nationale og det kristne".*

De mest fremtrædende i kredsen i Øster Åbølling var Niels Peter Gundesen, hans svigerfar P. Jensen Gad og H. P. Hansen i Vodder. I Lundsmark var det Claus Schmidt og Knudsen Midtgaard. Der var i almindelighed ca. 50 mennesker til gudstjenester og møder og salene var altid fuldt besatte. Alle kendte hinanden og det var de samme hver gang (Poulsen, L. B., 1936 s. 303). I 1897 kom redaktør ved avisen Modersmålet i Haderslev, Jens Larsen Jørgensen til Skærbæk for at aflaste L. B. Poulsen. I 1899 blev han ordineret som præst. Da Anne og Niels Peter Gundesen i 1889 flyttede til Brøns, hvor de etablerede en margarinefabrik, flyttede gudstjenesterne fra Ravnholt til Lundsmark, hvor de fandt sted hos Claus Schmidt. Da der i 1900 blev bygget en kirkesal i Vodder ved andelsmejeriet, og der i 1909 blev indviet en ny frimenighedskirke i Skærbæk, holdt Jens Jørgensen gudstjenester alle tre steder (Thysen,1963 s.98). Efter de dansksindede præsters edsnægtelse, bl.a. Christian Ussing i Roager i 1867, udmeldte flere sognebørn sig af den tyske stats-kirke.

Fortyskningen

Tre år efter nederlaget i 1864 blev de dansksindede præster stillet over for kravet om at aflægge troskabsed til den prøjsiske konge. De præster der nægtede at aflægge eden blev afskediget. De mange afskedigelser førte til præstemangel i Nordslesvig. De bedste og største embeder overdroges til de sydfra kommende slesvig-holstenere, men de små embeder var der ingen, som ville have. Dette problem løste man i mange tilfælde ved at slå sogne sammen. Den almindelige modstand mod tyskerne og det forhold, at mange af de tyske præster talte dårligt dansk betød, at kirkegangen gik voldsomt tilbage. I de første år efter nederlaget gik de tyske myndigheder langsomt til værks med fortyskningen af skole og kirke (Hansen, 1913). På skoleområdet blev det tyske sprog først ligestillet med det danske med indførelsen af tysk religionsundervisning i 1878. I løbet af 1880´erne tog fortyskningen fart og sprogreskriptet af 1888 skulle sikre indførelsen af det

tyske sprog ved gudstjenesten indenfor en overskuelig fremtid. I 1896 indføres tyske gudstjenester i Roager sogn efter andragende af et par indvandrere og toldfunktionærer. I 1897 og i 1913 var der i alt 4 tyske gudstjenester. Alle 4 kirkeældste og alle 12 menighedsrepræsentanter var danske. Deltagelse i de danske gudstjenester angives at være 15-30, i de tyske gudstjenester 10-20. Der var i alt fire familier i sognet, der ikke forstod dansk. De tyske gudstjenester fandt sted om eftermiddagen, den ene langfredag med konfirmation og altergang. Børnegudstjenester blev afholdt på dansk.

Johann August Hermann Bolten (1867-1868)
Siden præst i Moltrup ved Haderslev, født 30.12.1833 i Bunsdorf, gift med Ida Lovise Begemann. Bolten døde 22.6.1911 i Kiel, begravet i Moltrup.

Christian Jørgensen (1868-1869)
Født i Adserballe på Als i 2.5.1836. Søn af møller og bager Christen Jørgensen og Cathrine Elisabeth, født Petersen. Han blev student fra Flensborg 1856 og cand. theol. 1863. Et års tid var han kapellan i Ketting på Als. Derefter var han i 3 år præst ved den danske kirke (Hellig Kors) i Flensborg, og endelig konstitueret sognepræst i Roager og Vodder 1868-1870. Men da han ikke ville bede for det tyske våben i krigen mod Frankrig, fik han som andre præster sin afsked. Var derefter kapellan hos Grundtvig ved Vartov indtil dennes død i 1872. 1872-1882 var han sognepræst i Staby mellem Ringkøbing og Holstebro og fra 1882-1911 sognepræst i Visby og Heltborg i Thy. Han døde i Thisted 1914, 77 år gammel, og efterlod enken Thora Concordia, født Maar, med hvem han blev gift 19.6.1878 (Thisted K 1914, opslag 97). De havde ingen børn (Morsø Folkeblad 18.3.1914).

Christian Georg Peter Lindelof (1869-1870)
født 4. december 1834 i Tyrstrup, søn af landboelsmand i Bojskov Georg Johan Friedrich Lindelof og Christine Hedvig, født Brodersen (Tyrstrup K 1835, opslag 32). Gift på Frederiksberg 7.10.1860 med Caroline Sophie, født Rosenhagen (Frederiksberg K*, opslag 107). Han var da lærer og boede på Borchs Kollegium og hun på Rosenvejen 4. Død 1. august 1870. Student Ribe 1854 med 1. karakter. Privat skolebestyrer i 2 år og siden skoleinspektør i 5 år ved den højere Borgerskole Næstved 1863-1870. Tog efter 1864 Colloquim i Slesvig (Flensborg). Udnævnt af det Evangelisk Lutherske Consistorium for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten til præst ved Roager menighed 1869. Død i Roager præstegård 14.8.1870.

> *"Vodder blev anneks. Et vidnesbyrd om, at man i de tider måtte tage det, som det kunne falde, var, at den præst, som nu blev kaldet til Roager, slet ikke var kandidat. Det var en indfødt slesviger, som havde studeret teologi i København, men aldrig fået eksamen. Han var derpå bleven realskolebestyrer i en sjællandsk provinsby, men gennem bekendtskab med superintendent Godt slap han her i embedet, efter at have underkastet sig et kollokvium i Kiel. Han var efter beboernes mening "en god præst", men han døde efter et halvt års forløb. Nu blev Roager igen annekteret Vodder" (Kau, 1908, s.106).*

Jacob Georg Christian Wulf (1870-1874)
Roager annekssogn til Vodder 1870-1874
Født 18. juli 1827 i Rise. Søn af konsistorialråd, sognepræst i Rise, J. A. Wulf og hustru J. F. Strodtmann. Student Haderslev 1846. Studerede i Kiel og Bonn. Kandidat fra Københavns universitet 1853. Han bevarede det danske kirkesprog, men var tysksindet. Gift 15.8.1860 med Augusta Sophie Hanne Caroline Jürgensen, født 16.10.1829 i Godthåb, Grønland. Det var hendes 2. ægteskab. Hun var 1. gang gift med Andreas Peter Theodor Juel, cand.jur. 1847, auditør ved Dragonerne i Ran-

ders, død 16.5.1856. Kapellan i Emmerlev 1858, sognepræst i Svendborg 1860-1865, Adsbøl-Gråsten 1865-1870, Vodder 1870-1893 (Slægten Jürgensen, s.21). Pastor Wulff døde 81 år gammel i Brøns 31.5.1908 (Brøns K 1908, opslag 273).

> *"Den Vodder præst hørte også til "de gode", og der var nogenlunde kirkegang i hans tid. Men da de tre år var forløbne, i hvilke han var kaldet til at fungere, blev Roager opslået ledigt som selvstændigt sognekald, idet man nu var begyndt at komme over vanskelighederne ved præstemangelen" (Kau, 1908, s. 106).*

Børn:
Johamine Frederikke Wulf, født 7.7.1861.
Johanne A. Wulf, født 30.4.1865.
Hans Christian Carl Wulf, født 21.8.1866.
Wilhelmine Amalie Wulf, født 17.2.1870.

.

Christian F. J. Bischoff (1874-1890)
Født 5. marts 1841 i Rendsborg. Død samme sted 6. januar 1894. Faderen var tømrer. Gift med Charitas Concordia Sophia Dietrich.
Præsteparret Bischoff var begge tyske. Han var fra Rendsborg, hun fra Sachsen. Han havde nok lært dansk på præsteseminariet i Haderslev, men hun forstod ikke et ord dansk. Begge var fromme mennesker med fast gudstro og ønske om at gøre Guds vilje. Skønt de var forskellige af karakter, levede de et lykkeligt ægtskab, han rolig og besindig, hun mere urolig og følsom. Præstegården var yderst forfalden, og modtagelsen de fik, var mere end kølig. Det tyske præstepar skulle mærke, at de ikke var velkomne. Forpagterens, som boede i præstegården, nægtede at skaffe hjælp ved indflytningen. Da møblerne kom, stod nogle af byens mænd og så til; da de blev anmodet om en håndsrækning, svarede de, at de ikke ville hjælpe, for de havde ikke ønsket en tysk præst. Fru Charitas var meget ulykkelig. Ved indsættelsen forstod hun ikke et ord af provstens og hendes mands taler. Ville de nogensinde komme i hjertelig forbindelse med disse mennesker? Og hun indså, at det måtte være svært for folk at komme med deres bekymringer til en præst, som de ikke følte som deres egen. Der var nok der kunne slå modet ned. Den forfaldne præstegård, de lange veje til læge, slagter o.s.v., ja ikke en gang en vaskekone kunne man få. Og fru Bischoff følte, at hun var en ren sinke i forhold til de stoute, dygtige bønderkoner. Hun kunne hverken kærne smør, brygge øl, støbe lys, væve, malke o.s.v. "Hun er en bitte Stjamp!", sagde de, og hendes mand måtte forklare hende, at det betød "en dum lille gås". Hun blev ked af det, men hendes mand forklarede at det nu gjaldt om at holde ud, være dygtig og gerne hjælpe befolkningen efter evne. "Vi må bejle til dem som Jakob til Rakel, om vi måske, som årene går, kan vinde deres agtelse og kærlighed… Om det nogen sinde skal lykkes, står i guds hånd". Hver gård skulle levere et vis mængde mælk, og da fru Bischoff bemærkede, at de fra en gård leverede for lidt, skældte gårdejeren hende ud for at være "tysk pak, og hun kunne gå pokker i vold". Og en gammel kone, som hun venligt havde talt med, lod ved et fødselsdagsselskab, som om hun slet ikke kendte hende.
Den første smule venlighed, præstefamilien mødte, viste sig, da fru Charitas fik sit første barn. Der var i 100 år ikke født et barn i præstegården. Da kom konerne og ønskede tillykke og medbragte barselsgaver. Pastor Bischoff optrådte aldrig udfordrende, men han havde svært ved at finde sig i, at man demonstrerede ved at brede Dannebrog ud over vuggen ved hjemmedåb, eller når man sang smædesange om tyskerne, hvor han var til stede. Men ellers lærte præsten snart at respektere sognets beboere for deres dygtighed, bibeltro, kirkelighed, ærlighed og indbyrdes hjælpsomhed. Han talte ikke godt dansk, fruen lærte det efterhånden, især efter læsning af Ingemanns romaner. Men hun følte sig meget ensom. Bortset

fra omgang med nogle få familier, kom de næsten kun til bryllupper og begravelser, hvor det var skik, at præstens var med. Det var svært for fruen at deltage i disse fester.
Årene gik, familien voksede med endnu to børn. Fru Bischoff omfattede sin mand og børn med største kærlighed, men rigtig tilfreds blev hun ikke. Hendes urolige sind higede stadigt efter noget, der kunne fylde hendes dage. Andre forstod knapt denne længsel, de syntes, at hun havde al mulig grund til at føle sig lykkelig, hun havde en prægtig mand og udvortes gode kår. Men hun syntes ikke, at der kom noget rigtigt ud af hendes liv. En tid prøvede hun med musik, men opdagede, at hun intet talent havde, hun prøvede at gøre sig lige så dygtig til huslig gerning som bønderkonerne, en tid drev de avlingen selv, men hun havde ikke kræfter dertil.

Charitas og Christian F. J. Bischoff som nyforlovede
(Fra bogen "Bilder aus meinem Leben" af Charitas Bischoff1922, s.374)

Endelig fandt hun noget, der i nogen måde tilfredsstillede hendes længsel. Hun opdagede at hun havde digteriske evner. Hun gruede for de lange vinteraftener, når børnene var lagt i seng. Så tog hun pen og blæk og skrev barndomsminder o.s.v. Det voldte hende stor glæde. I begyndelsen var det kun småfortællinger, som hun fik optaget i et blad i Kiel, senere blev det til mere. Ensomheden knugede, og hun bad sin mand søge andet embede. De havde nu været her i 17 år. Han havde fundet sig til rette, men føjede sin hustru og blev udnævnt til præst i Rendsborg. Da havde de vundet befolkningens tillid og agtelse, og mange beklagede, at de skulle rejse. Da han havde holdt afskedsprædiken i Roager kirke, blev alle siddende på deres pladser, indtil præsten og hans frue havde været rundt og rakt dem alle hånd til afsked. Senere kunne de godt længes tilbage til Roager. I Rendsborg havde de nogle lykkelige år, indtil ulykken ramte dem. Da pastor Bischoff 1894 med hest og vogn skulle sættes over kejser Wilhelm-kanalen for at forrette en begravelse i et landsogn, gled hestene på den glatte færge, blev vilde og trak vognen med sig ned i kanalen og præsten druknede. Tunge tider kom for fru Bischoff, hun blev syg, var alene om børnenes opdragelse. Almindelig anerkendelse vandt hendes to bøger: "Aus meinem Leben" (hvorfra denne skildring er hentet), og en bog om hendes

moder. Mange år efter kom pastor Bischoffs ældste datter, fru tandlæge Linnemann, Altona ved Hamborg, til Roager i 1920 for at stemme dansk. Alle der var født i Sønderjylland siden 1864 kunne stemme.
I Ryslingebogen 1921 findes en brevveksling mellem hende og en veninde. Hun skildrer her Roager, hvor hun havde boet til sit 14. år, og hvor hun skriver om sin kærlighed til Sønderjylland, dets natur og kultur. Jørgen Larsen, sognepræst i Roager 1938-44 har også skrevet om denne præstefamilie (Larsen, 1964).

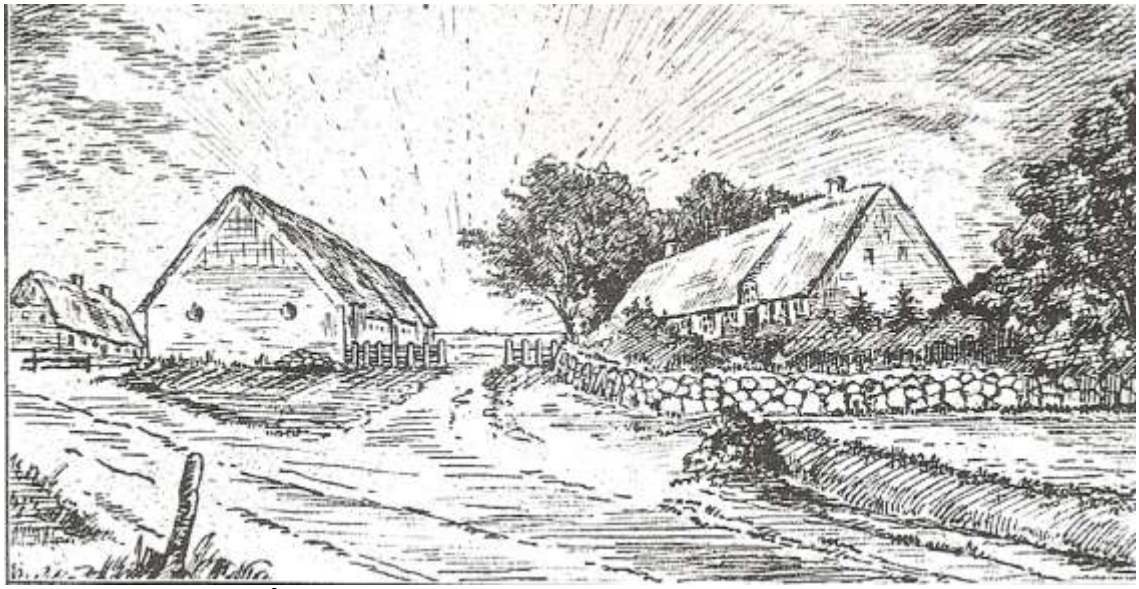

Roager gamle præstegård tegnet af Charitas Bischoff (Illustrationen er fra Ryslingebogen 1921). Bygningen yderst til venstre er formodentlig Vestermarksvej 30.

Hans Kau (Kau, 1908, s.87) fortæller at det blev pålagt præsterne at give lærerne vejledning i tysk. Det betød, at hans onkel Niels Peter Friis, lærer ved Kirkeby skole 1869-86, et par gange om ugen måtte stille hos præsten for at blive undervist i tysk. Mens skolegang var tvungen, forholdt det sig anderledes med konfirmationen:

> *"Der blev kun få børn konfirmeret hos den tyske præst; man ville undgå berøringen med tyskerriet, hvor man kunne. Det var derimod almindeligt, at børnene der fra sognet gik til præst i Ribe. I godt vejr kunne de gå derud, og i ondt vejr stillede gårdmændene vogne til disposition. Det var navnlig den residerende kapellan og sognepræst til Seem, Pastor Olsen, som man tyede til. Selve konfirmationshandlingen foretoges i Seem kirke søndag efter påske, og den dag var der en hel folkevandring fra sognet til Seem. At sognets egen præst og de tyske autoriteter i det hele taget så skævt til dette forhold er en selvfølge; men de stod magtesløse over for det" (Kau, 1908, s.97).*

Om Bischoff skriver Kau (Kau, 1908, s.107-112):

> *"at han havde været kapellan i Hanved ved Flensborg. Han blev indsat i sit embede både af kirkelig og verdslig øvrighed. På hans venstre side, set fra skibet stod landråd von Rosen far Haderslev i fuld mundering med hvide handsker og trekantet hat under armen og oplæste hans bestalling. På højre side stod provsten og holdt med sin skrigende stemme en længere indsættelsestale. Præstens introduktion var ikke heldig. Han kunne slet ikke tale dansk. Nej det var da "en sølle præst". Folk fik et meget dårligt indtryk af ham ved hans allerførste*

fremtræden og beklagede sig i høje toner over tabet af de to foregående præster.
Kirken blev i den følgende tid tommere og tommere. På de store helligdage kom der vel en del, men på en almindelig søndag var det stort, når der kom syv á otte, mangen gang har præsten måttet prædike for fire, og ved vintertid måtte han ikke så sjældent gå hjem med uforrettet sag, fordi der slet ingen kom. Det var ligefrem trist at se onkel (kirkesangeren) gå op og ned i den tomme kirke, vridende munden i de forfærdeligste figurer for at aflokke struben tonerne til "Hvo ved, hvor nær mig er min ende" eller "Af højheden oprunden er". Det var næsten altid den slags melodier, der brugtes; thi præsten holdt mest af at bruge salmer, der var oversat fra tysk. At benytte salmer af Grundtvig eller andre nyere danske digtere med lidt livligere melodier, faldt ham ikke ind. Vi brugte ellers Roskilde Konvents salmebog og havde som sagt i det hele endnu fra tidligere tid danske kirkeskikke med dansk alterbog m.m. og der var ingen af menigheden, der sang med. Det blev solosang - kun en gang imellem sekunderet af præsten.
Af de seks til syv mennesker, som sådan kunne være i kirke foruden præst og degn, var i reglen et par stykker fra disses hjem, så der blev ikke mange til at repræsentere den øvrige menighed…
De tider af året, kirkegangen var bedst, var i fastetiden, da skolebørnene efter gammel skik efter prædikenen om onsdagen skulle katekiseres af præsten. Det interesserede folk at høre, hvordan deres børn kunne svare. Dernæst forår og efterår i altergangstiden. Kirkegangen havde man indstillet, men den gamle skik at gå til alters to gange om året, holdt man fast ved".

Bischoffs forkyndelse gik nærmest i retning af en mildere pietisme.

Børn:
Charitas Marie Amalie Bischoff, født 4.7.1874 i Kirjeby (K 1874, opslag 36).
Katharine Luise Bischoff, født 15.10.1876 i Kirkeby (K 1876, opslag 40).
Heinrich Adolf Friedrich Bischoff, født 7.12.1886 i Kirkeby (K 1886, opslag 23).

Præstegårdsforpagter 1:
Mads Pedersen Nørgaard, født 6.9.1841 I Roager, søn af Peder Andreas Lauridsen (1787-1872) og hustru Mette Marie på Roager Nørregård (Roagervej 195), gift 14.11.1866 med Ane, født 14.3.1842, datter af Jørgen Lund og hustru Ane (-se Lundsmarkvej 63). Hun døde 15.6.1888 (K 1888, opslag 62).
Børn:
Ane Lund, død 10.6.1867, 9 måneder gammel (K 1867, opslag 119).
Marie Nielsine Nørgaard, født 1.6.1875 i Kirkeby (K 1875, opslag 37).
Peter Andreas Nørgaard, født 23.6.1877 i Kirkeby (K 1877, opslag 13).

Præstegårdsforpagter 2?:
Peter Lorenzen Møller og hustru Elise Marie Petersen
Børn:
Peter Lorenzen Møller, født21.8.1887 (K 1887, opslag 25).

Margrethe og Peter Hansen

Peter Hansen (1891-95)
Peter Hansen var født i Uge (Storgaard, s.195) 20. august 1864 i et tysksindet hjem og i et af de mest tyske sogne i Nordslesvig. Han døde i Dybbøl 3. november 1930. Gift i 1898 med Margrethe Beyer fra Aasgaard i Vestslesvig (Skast sogn?). Hans forældre Lauritz Hansen og Anne Margrethe Matzen drev landbrug og krovirksomhed. Den læselystne dreng kom efter forberedelse hos præsten i Uge på latinskolen i Haderslev og blev student 1886. Hans bedste fag var græsk og latin samt fransk, som han beherskede resten af sit liv. I 1920 holdt han således tale for de franske alpejægere, der var kommet til Nordslesvig for at kontrollere afstemningen. Han blev cand. theol. i Kiel i 1891, efter at have studeret både i Tübingen og Berlin og begyndte som hjælpepræst i Tyrstrup-Hjerndrup 1890. Året efter blev han sognepræst i Roager og Vodder. I 1895 blev han sognepræst i Rødding og Skrave; i perioden 1902-30 var han sognepræst i Dybbøl (Larsen, 1946, s.147).
Han var ægte dansk, havde et lyst sind. Han var mørk som en sydlænding og en livlig natur, virksom i Tirupati-missionen. Han blev meget afholdt her og havde stor kirkegang. Der var noget asketisk over ham. Han tog kampen op mod forskellige udyder i sognet, specielt med hensyn til drikkeriet (der var 2 kroer i det lille sogn), som han bekæmpede ivrigt, fordi han ikke uden grund mente, at tyskerne bevidst fremmede dette for at nedbryde folkets nationale modstandsevne, men samtidig var han ungdommens mand. Konfirmanderne elskede ham, og frit og munter færdedes han iblandt de unge.
Som de andre dansksindede præster måtte Peter Hansen nationalt gå stille med dørene; som medlem af fællessynoden fremførte han dog flere gange med styrke andragendet om to danske sprogtimer i folkeskolen. Den ene gang kom en tysk provst bagefter hen til ham, satte ham næven for ansigtet og sagde: ”Das soll Ihnen nicht vergessen werden”. Men Peter Hansen lod sig ikke kyse. Han var en

stor taler og meget benyttet som foredragsholder i landsdelen. Maren Johansen[54] i Øster Åbølling sagde om ham, at han var mere skuespiller end præst. Han talte meget poetisk og tog ofte ugens hændelser i sognet op i sine prædikener.
Ved hans fraflytning fra Roager blev der afholdt auktion i præstegården:

> *Dannevirke 18.10.1895:*
> *"Tirsdagen 29.10. efterm. Kl. 1 lader Hr. Pastor Hansen, Roager, ved auktion i Præstegården opbyde til salgs: 5 køer, 7 stk. ungkvæg, 4 får, 32 læs hø, 23 traver rug, 24 traver havre, vogne, plov, harver samt andre redskaber m.m. Kredit til 1. maj 1896. Chr. Thygesen, Skærbæk".*

Johan Nicolaj Waldemar von Fischer-Benzon (1896-1917)
Spandet annekssogn til Roager 1909-1917

Fischer-Benzon (NK Bd 1, s.255)

Roager Præstegaard o.1900 (Sommer, 1905)

Født 22.12.1867 i Løgumkloster som søn af byens borgmester, toldforvalter Harald Carl von Fischer-Benzon og Anna Johannsen (Løgumkloster K* 1868, opslag 23; Konradsen 1933). I 1879 begyndte han på gymnasiet i Rendsborg og i 1890 dimitterede 1890 fra Kieler Gelertenschule. Herefter studerede han teologi i Berlin og tog i 1893 den første teologiske eksamen i Kiel og bestod sin embedseksamen samme sted i 1895. Efter et 9 måneders ophold på Haderslev præsteseminarium bestod han den eksamen, som gav ham mulighed for arbejde i hans danske hjemegn. 5. juli 1896 blev han indsat i embedet som sognepræst Roager menighed (Raben 1922, s.22). Han havde rejst meget i udlandet. I embedsbogen har han indført adskillige optegnelser om sognets historie. Han havde udtalte tyske sympatier, hvad der vist nok ikke mindst kom frem under verdenskrigen 1914-18. Man fortalte i Roager[55] at når han havde været på stationen efter post og der havde modtaget underretning om en tysk sejr, kunne han triumferende hilse folk han mødte med løftede arme.
I Roager afholdtes i Fischer-Benzon embedstid tyske gudstjenester om eftermiddagen. Langfredag var det med konfirmation og altergang. Børnegudstjenester blev afholdt på dansk. De tyske gudstjenester blev indført i 1896 efter anmodning fra tyske indvandrere og toldfunktionærer. Antallet af årlige tyske gudstjenester i årene 1897-1913 var 4 med 10-20 deltagere hver gang. Ved de danske guds-

[54] Meddelt Tage W. Nielsen af Maren Johansen (1875-1961) – hendes far var skomager Ludvig Johansen (1846-1932) i Øster Åbølling. I daglig tale blev hun kaldt "Maren Ludvigs" og boede i et nu nedrevet hus før Øster Åbølling Vej 41
[55] Tage W. Nielsen optegnelser

tjenester lå deltagerantallet på 15-30 personer. Enkelte familier i sognet forstod ikke dansk (Hansen, 1913).
Pastor von Fischer-Benzon kæmpede mod alkoholmisbruget hvad følgende avisartikel vidner om:

> *Hejmdal 21.7.1911: "Provstisynode. Fischer-Benzon: Et længere foredrag om Kampen mod Alkoholen:*
> *"Kampen mod alkoholen er en kamp, som kirken kan tage del i. Jeg er en alkoholfjende, men jeg er ikke blind for, at alkoholfjendskabet rummer en fare for at forfalde til hovmod. Det skal dog ikke opfattes som en advarsel mod at deltage i kampen mod alkoholen, men kun en opfordring til at kaste sig ind i kampen med desto større iver og nidkærhed. Vi kender skatteskruen, vi klager over de stigende skattebyrder. Men jeg kender en skatteskrue, som er langt værre, nemlig alkoholismen. Den suger hvert år 3 milliarder ud af det tyske folk, og af de arbejdende klasser alene over 1700 millioner. Langt kosteligere er dog den sum af menneskeliv og lykke som alkoholen lægger øde. Taleren anførte resultaterne af en række fremragende videnskabsmænds undersøgelser, som klart og tydeligt godtgjorde alkoholismens forbandelse. Den nedbryder folkets sundhed og fremmer usædeligheden. Se på normannerne, som i år har fejret deres 1000 års fester. Det var i sin tid et stærkt og dygtigt folkefærd. Nu er de under alkoholens indflydelse sunket så dybt, at kun 20-25% af landets ungdom er duelige til militærtjeneste, og forbrydelser og sindsyge er i stadig tiltagende. Spørg idrætsfolkene, hvad de mener om alkoholens bivirkninger. De svarer alle som en: Den styrker ikke, den svækker kun. Alkoholen er en fare i alle forhold og alle aldre, for unge såvel som gamle.*
> *Alkoholspørgsmålet er et biologisk og socialt, men det er også et etisk og religiøst spørgsmål. Af alle forbrydelser begås en trejdedel om søndagen, på herrens dag, fordi man drukner søndagens velsignelse i alkohol. Og tænk på hvorledes det går til ved barsel, bryllup og begravelse. De begynder i kirken, men hvor ender de? Hvad kan kirken da gøre i kampen mod alkoholen? I Amerika står kirken ved siden af afholdsfolkene, derfor er man nået så langt frem derovre. Vi har kun videnskaben ved vor side. Men det gælder om at få kirken med, om vi skal tænke på at indhente det forspring Amerika har for os. Den videnskabelige oplysning er god, men den er ikke tilstrækkelig, så lidt som organisationen. Alkoholspørgsmålet løses kun af personligheder med en levende ansvarsfølelse, som har gået i skole hos Jesus, og af ham har lært at elske næsten som sig selv. Vi har det bedste rustkammer i kampen mod alkoholen. Det er ingen fortjeneste, men en tjeneste, at være med til at bevare folket mod drikfældighed. Kun den totalafholdende er skikket til at føre denne kamp. Det gælder om at give eksemplet. Kirkeforstandernes andragender om nedlæggelse af småbanekroerne har ikke frugtet. Lad os derfor gøre et positivt arbejde hver i sin kreds. Ligesom vi har hedningemissions-fester hvert år, må hvert sogn fejre en afholdsfest under kristi fane. Så vil flere og flere samle sig til kamp mod alkoholen".*

I 1917 blev han sognepræst i Svenstrup på Als. Her interesserede han sig meget for sin nye kirkes udsmykning, bl.a. forærede han kirken træskærerarbejder af Jes Lind fra Roager. Han døde ugift 27. marts 1946 (Raben, 1932, s.23-28).

Redaktør Willemoës på Ribe Stiftstidende var usædvanligt velinformeret om forholdene syd for Kongeågrænsen og i hans notesbøger findes talrige notater om

stort og småt (4.4.1917: "Kun i præstegården smugles ikke – tror præsten i hvert fald):

> *"Man fortæller ovre fra Roager sogn, at præsten derovre ved en lejlighed, hvor smugleriet kom på tale, udtalte, at der i sognet næppe var mere end ét hus, der kunne sige sig fri for smugleri. Dermed mente han præstegården. Men da præsten var gået, blev det snart oplyst, at præstens husholderske havde været i Danmark to gange for at hente fødevarer over. Præsten ville gerne have god mad, vidste hun". (www.denstorekrig.dk)*

I embedsbogen skrev han på tysk ved sin afrejse fra sognet, at 20 år er for længe i en menighed. Han havde oplevet meget glædeligt i Roager og fundet mange venner. Men i de sidste år har den om sig gribende politik meget hæmmet hans arbejde. Og med politikken kom fornøjelsessygen, lyst til selskabelighed, hang til misundelse.

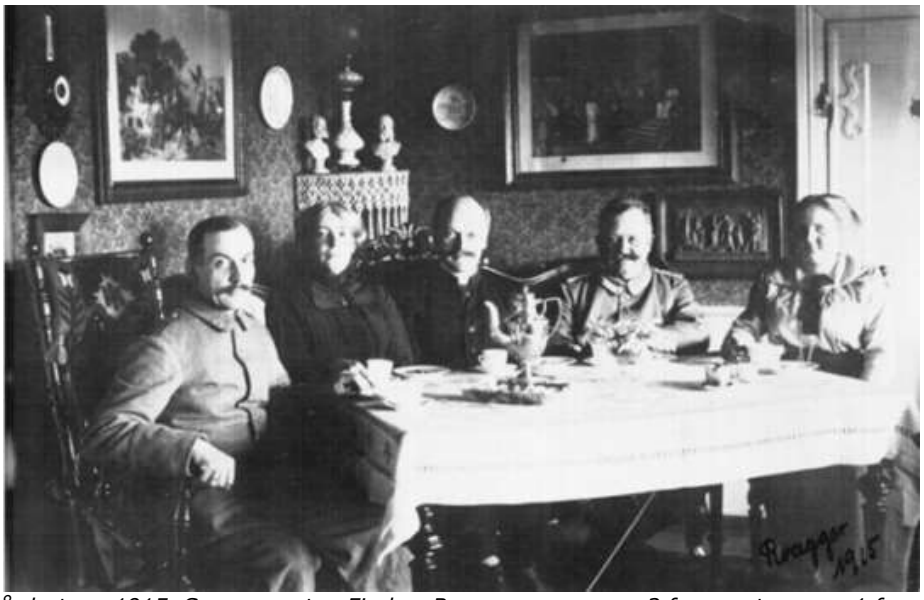

I præstegårdsstuen 1915. Sognepræsten Fischer-Benzon er nummer 3 fra venstre – nr. 1 fra venstre for ham er en Feldwebel.

Omkring genforeningen

Roager var sammenlagt midlertidigt med enten Vodder eller Spandet til 1938. Under krigen og i de efterfølgende år var kirkegangen gået stærkt tilbage. Som tidligere nævnt bidrog hertil ikke i ringe grad det politiske modsætningsforhold til den tysksindede sognepræst og derefter nedlæggelsen af sognepræsteembedet fra 1917. En kreds af Roager-beboere, især med tilknytning til det grundtvigske, havde gennem flere år søgt til kirkesalen i Vodder.

Rasmus Jørgensen (1917-1921)
Roager annekssogn til Spandet 1917-1921.
Født 1882 i Nørre Ønlev i Rise sogn, søn af landmand Rasmus Jørgensen og Anna Margrethe, født Hansen. Efter nogle års arbejde på forældrenes ejendom blev han optaget på missionsskolen i Breklum, tog senere præsteeksamen i Kiel og blev ordineret i Rise kirke. I 1908 påbegyndte han missionsarbejdet i Indien. I 1910 blev han gift med Meta Christine Sommer født 1889 og fra Tønder. Under 1. verdenskrig

blev Rasmus Jørgensen interneret og i 1916 udvekslet med nogle englænderen. Derefter blev han hjælpepræst i Skærbæk, siden præst i Roager og Spandet 1917-1921 og derefter på Rømø 1921-1950. Rasmus Jørgensen døde i Ballum 1971 og hans enke døde i 1978 i Skærbæk (Kelm, 2005,s.102).

Børn:
Anne Margrethe Jørgensen, født i Skærbæk 1917
Christian Adolf Jørgensen, født i Spandet 1919 (Spandet K 1919, opslag 4). Blev præst på Rømø 1955-1985.
Klara Jørgensen, født i Spandet 1921.
Inger Jørgensen, født i Spandet 1921.
Johannes, født på Rømø

Carl Peter Eli Wolf (1921-1923)
Roager annekssogn til Vodder.

Carl Peter Eli Wolf (Danmarks Præstehistorie 1884-1911, Bd.1, s.113).

Født 2. juni 1863 i Ærøskøbing sogn, søn af premierløjtnant, amtsforvalter og herredsfoged og Ida Cathrine Dorothea Caroline, født Groth (Ærøskøbing K* 1863, opslag 25). Student Viborg Katedralskole 1881, cand. theol. 1888. Gift 10.5.1892 i Viborg Søndresogn med Johanne Marie Elisabeth Faber, datter af herredsfoged Carl Georg Gotfred Faber og hustru Johanne Marie Elisabeth Stougaard. Sognepræst i Sdr. og Nr. Kongerslev sogn 1889-94, i Gjern sogn 1894-1898, Viby 1898-1905 tillige præst ved kvindehjemmet "Sicmar" og religionslærer ved Marselisborg Kostskole, 1905-1912 sognepræst i Karleby-Voldby sogne og Husby sogn på Vestfyn 1912-1921. I sommeren 1920, da man skulle besætte de nye embeder i Sønderjylland, søgte pastor Wolf embedet som sognepræst for Roager-Vodder menighed. Han stammede fra Sønderjylland og længtes efter sin hjemegn. Allerede i adskillige år havde Wolf været svagelig og gentagne gange havde han måttet søge helbredelse ved forskellige kure. Overgangstiden i Sønderjylland i de to udstrakte sogne sled på hans kræfter, men han var glad for arbejdet her. Desværre døde han allerede 20.9.2023, 60 år gammel. Han var grundtvigsk, en god og mild forkynder. Et fint og stilfærdigt menneske var han (Danmarks Præstehistorie 1884-1911, bd.1 s.491-492). Hans hustru døde 1938 i Gentofte. Begge er begravet på Vodder kirkegård.

Ribe Stiftstidende 28.1.1921:
"Roager, fredag. Roager og Vodder præstekald. Kirkeforstanderskabet

for Roager og Vodder sogne havde i går møde. Det er nu vedtaget, at de to sogne udgør et pastorat. For Roager sogns vedkommende er der taget det forbehold, at dette sogn ved præsteskifte – pastor Wolf er 57 år gammel- kan få sin egen præst – en ordning som en deputation fra Roager hos J. C. Christensen har fået kirkeministerens godkendelse af. Præsteembedet vil ved sammenslutningen blive af 2. klasse, mens sognene hver for sig vil danne et tredjeklasses præstekald. Pastor Wolf der er dansk præst og tilflyttet fra Husby på Vestfyn, bor i Vodder præstegård, og Roager præstegård bliver forvaltet af Roager kommune.
Der vil dog blive foretaget en afstemning i sognene for eller imod pastor Wolf, og et ja vil her betyde, at man vil beholde ham og ikke som andre steder et præstevalg. Da pastor Wolf er meget afholdt, vil han sikkert få et godt tillidsvotum".

Ifølge Vestkysten 3.2.1921 faldt afstemingen således ud:
- ja til Wolf: 286 stemmer
- nej til Wolf: 3 stemmer
- blanke stemmer: 3

Pastor Wolfs død betød, at ønsket om et selvstændigt pastorat for Roager sogn igen blev aktuelt:

Ribe Stiftstidende 22.10.1923:
"Skal Roager have egen præst. Lørdag eftermiddag afholdes et menighedsrådsmøde, for efter pastor Wolfs død at tage stilling til, om Roager sogn skal være et selvstændigt sogn eller høre sammen med et af nabosognene. Fra ministeriet forelå en skrivelse om, at Vodder sogn ønskede at få deres egen præst og henstillede til Roager sogns menighedsråd ved en afstemning i sognet, at få klarlagt, om dette ville være selvstændigt eller henlægges under Spandet som anneks.
Efter en forhandling og følgende afstemning enedes forsamlingen om, at Roager sogn foreløbigt blev vikarieret ved præsten i Spandet, og at sognet –når tiden tillod det at bygge en ny præstegård – fik sin egen præst. Daværende præst i Spandet, Christian Andersen var ikke særlig glad ved at få et sogn til".

Vestkysten. Esbjerg Avis 22.9.1923:
"Efter længere tids sygdom er pastor Wolf i Vodder afgået ved døden i en alder af godt 60 år. I maj måned blev pastor Wolf, der ikke var stærk af helbred, angrebet af sukkersyge. Han lod sig i juni måned indlægge på Statshospitalet i Sønderborg, hvor han blev behandlet med det nye middel mod denne sygdom (insulin). Efter hjemkomsten mente pastor Wolf at være helbredt for denne sygdom, men nervegigt og hjertelammelse stødte til og gjorde ende på hans liv.
Pastor Wolf, der efter genforeningen kom til Sønderjylland i 1921, hørte i kirkelig henseende til den grundtvigske retning. Han var en inderlig og varmhjertet mand, der gjorde, at han var en nidkær sjælesørger og ikke embedsmand. Han var meget stærkt sønderjysk interesseret og var ivrig for at hjælpe både åndeligt og nationalt. Pastor Wolf var en søgt og meget benyttet foredragsholder, bl.a. inden for Kirkeligt Samfund, ligesom han var en af Østerlandsmissionens bedste forkæmpere. Han var meget afholdt af sine sognebørn, ikke mindst ungdommen, for hvem han og hans hustru gjorde meget ved at samle dem til hyggelige sammenkomster i præstegården

Pastor Wolf efterlader sig hustru, født Faber fra Viborg og 2 børn, en søn der for tiden studerer ved Princeton Universitetet i New York, hvortil han rejste for en månedstid siden på et stipendium hjemmefra og en datter, der er hjemme i præstegården".

Barn:
Edward Carl Johannes Wolf, født i Viby 6.11.1900 (Viby K 1900, opslag 4). Død 10.10.1973, begravet på Vodder kirkegård. Cand. Mag., lektor ved Teknologisk Institut. Gift 5.5.1925 med lærer Else Schäfer, datter af læge Ejnar Schäfer og Helga, født Rasmussen.

Christian Andersen (1924-1930)
Roager annekssogn til Spandet.

Christian Andersen (NK, Bd 1, s.280)

Sognepræst Spandet 1921-1930. Var sønderjyde, født 8.12.1889 i Almsted ved Augustenborg og søn af landpostbud Friedrich Andersen og Marie, født Juhler (Augustenborg K* 1889, opslag 13). Han fik sin uddannelse på højskoler i Danmark og Tyskland. I 1913 udvandrede han til USA, hvor han 1913-1916 uddannede sig til præst på den danske præsteskole i Iowa (Grand View University, Des Moines). Han var præst i Solvang 1913-1916 i Californien og rejsepræst for den Danske Evangeliske Kirke i Nordamerika. I USA lærte han sin kone Johanne Marie Madsen at kende. I 1920 stod det klart for ham, at han måtte tilbage til Danmark i forbindelse med afstemningen. En kort tid var han lærer på Danebod højskole på Als. I 1921 blev han gift med sin Johanne, der stammede fra Thorsø, Viborg amt. Hun var født 26.6.1885 og datter af gårdmand Jørgen Madsen og Ane, født Pedersen. Samme år i august blev han sognepræst for Spandet menighed. Han var virksom for Porto Novomissionen. Han var grundtvigsk og deltog i egnens grundtvigske arbejde, var formand for kirkeligt Samfund her. I december 1929 blev sognepræst for Gørding, Vemb og Bur menigheder i Vestjylland og blev her til pensioneringen i 1956. Han døde 1. januar 1976 i Jerslev ved Brønderslev, 86 år gammel (Nationaltidende 8.12.1929, Langelands Folkeblad 6.1.1976, Teologisk Stat 1977).

Hejmdal 25.6.1970:
85 år. På fredag fylder en rar og elskelig dame, fru Johanne M. Andersen, Dalsgaard (ved Rinkenæs). *For fru Andersen, der stammer fra Horsensegnen, blev de hjemlige forhold ret hurtig for trange, hvorfor hun søgte til det fremmede, og i en lang årrække opholdt hun*

sig i USA. Her lærte hun sin mand, pastor emer. Christian Andersen, at kende. Skønt han stammede fra Almsted på Als, var han dengang studerende ved den danske præsteskole i Iowa og senere virkede han som præst og lærer. Ved afstemningen i 1920 var det klart, at han skulle hjem for at afgive sin stemme. Senere blev han ansat i Spandet, hvor de var et afholdt præstepar, indtil de i 1929 flyttede til Vemb-Bur i Vestjylland, hvor de havde deres virke til pensioneringen i 1956".

Barn:
Kristian Frederik Andersen, født 7.12.1925 i Spandet (Spandet K 1915, opslag 2), død 24.4.1986. Gift 14.5.1950 med Ruth Jensen, født 15.3.1928. Studenter-eksamen 1944. Forstkandidat 1950. 1952-53 University of Aberdeen, England, skovrider for Statsskovbruget 1961-1963, 1963 skovtaksator, Statsskovbruget, 1968-1971 Project manager, FAO (Østpakistan), 1974-1976 konstitueret professor, Skovbrugsinstituttet[56]

Sigurd Jensen (1932-1938)
Roager annekssogn til Spandet 1932-1938.

Sigurd Jensen (NK, Bd. 1, s.278)

Født 13.5.1903 i Lindknud, død 29.4.1985 i Spandet, søn af gårdejer Peder Donslund Jensen og Anne Marie, født Pedersen. Student privat 1925. Sognepræst Spandet 1932-1973. Gift 28.1.1932 i Gråsten med Carla Elfriede. Johanna, født Schmidt 23.12.1901 i Mårkjær, Angel, datter af lærer Mathias Madsen Schmidt og Helene Grave, død 26.7.1991 i Ribe. Sidste fælles bopæl: Agertoften 13, Spandet.

Børn:
Tore Donslund Jensen, født 27.6.1937 i Spandet (Spandet K 1937, opslag 23).
Helge Donslund Jensen, født 3.2.1941 i Spandet (Spandet K 1941, opslag 29).

I midten af 30´erne blev der indsamlet underskrifter i sognet for igen at få sin egen præst. Fik man sin egen præst, lovede man at opføre en ny præstegård. Samtlige voksne medlemmer af folkekirken skrev under. Og i 1938 blev den nye præstegård tegnet af arkitekt Jep Fink, Aabenraa, opført.

[56] Danske Forstkandidater 1920-19823. Danske Forstkandidaters forening, 1983, bd 3, side 107.

Jørgen Niels Ole Larsen (1938-44)

Jørgen Larsen (NK Bd.1, s.259)

Født 24.8.1913, søn af kurvemagermester Arnold Vilhelm Marius Larsen og Jutta Kathrine, født Beck, gift 29.11.1938 i København med Inger Margrethe Leth, født 9.12.1913 i Tårnby. Han døde på Frederiksberg, december 2002, 89 år gammel. Inger døde 17.9.2011. Han blev cand. theol. i 1938. Sognepræst i Roager 24.10.1938-30.11.1944. Derefter var han sognepræst i Haraldsted og Allindemagle ved Ringsted 1844-1953, siden ved Vor Frue Kirke i Svendborg 1953-1970 og fra 1970 og frem til pensioneringen 1982 i Helligkors Sogn på Nørrebro i København.
Under besættelsen rykkede tyskerne ind i præstegården og beslaglagde studererværelset. På et tidspunkt var der flere tyskere en danskere i sognet. Men det kom ikke til episoder – heller ikke med hjemmetyskerne. Kirkegangen var 8-10%. Mens han som ung teolog arbejdede flittigt i sit sogn under besættelsen, præsterede videnskabeligt svendestykke: Disputatsen i 1945 om den banebrydende teolog og politiker H. N. Clausen. Dette arbejde indbragte ham doktorgraden. For Jørgen Larsen eksisterede kirken kun som en bekendelseskirke, og det var baggrunden for hans mangeårige placering som formand for Kirkeligt Forum. Han havde desuden været medlem af bestyrelsen for Indre Mission i København. Jørgen Larsen var desuden engageret i internationalt, kirkeligt arbejde, bl.a. med utallige rejser til det daværende DDR og medlemskab af Nordisk-Tysk Kirkekonvent, Det økumeniske Fællesråd og Dansk Kirke i Udlandet (Jyllandsposten 18.12.2002). Gift med Inger, født 9.12.1913, død 17.9.2011.

> *Nekrolog i Kristelig Dagblad 17.12.2002 ved Ole Askov Olsen:*
> *"Ved Jørgen Larsens død har den danske kirke mistet en dygtig teolog og en respekteret præst. I 44 år virkede Jørgen Larsen i folkekirkens tjeneste, først i Roager i Sønderjylland, derpå i Haraldsted og Allindemagle, så ved Vor Frue Kirke i Svendborg og endelig til sidst ved Helligkors Kirke i København. Jørgen Larsen var en markant teolog med kirkehistorien som sit speciale. Det udmøntede sig i en disputats om H. N. Clausen fra 1945. Men også i talrige andre skrifter. For ganske få år siden havde han den glæde, at hans kommenterede udgave af den danske folkekirkes bekendelsesskrifter, "Lad os bekende den kristne tro", blev genudgivet. For Jørgen Larsen eksisterede kirken kun som en bekendelseskirke. Derfor huede det ham ikke, at et konfessionsløst Folketing skal træffe bestemmelser om kirkens forhold. I mange år følte Jørgen Larsen det som sin opgave at være en uofficiel ambassadør for den evangeliske kirke i DDR. Det blev til utallige rejser*

i DDR, til venskaber med tyske kirkefolk, men også til omfattende mødevirksomhed i Danmark, hvor Jørgen Larsen med stort engagement fortalte om den tyske kirke og dens ofte vanskelige kår under det kommunistiske regime. Efter pensioneringen i 1982 sluttede Jørgen Larsen og hans hustru Inger sig til Eliaskirkens menighed. Når han prædikede ved gudstjenester, var det en solid og sober forkyndelse, der lød. Højt oppe i årene holdt han foredrag om de emner, der optog ham. Og til det sidste bevarede han en imponerende og sjælden åndskraft. Uden manuskript kunne han som 88-årig holde et foredrag. Uden at tabe tråden. Uden at henfalde til trættende gentagelser. Fra Eliaskirkens menighed går vore tanker til hans familie, til hans hustru gennem 64 år, til hans to sønner og deres familier. Vi tænker med stor respekt og taknemmelighed på den tjeneste, han øvede iblandt os".

Børn:
Flemming Leth Larsen, født 2.3.1940 på Ribe sygehus. Død september 2022. Cand. jur. 1965, Danske Dagblades Arbejdsgiverforening 1977-1992, viceadministrerende direktør for Dansk Arbejdsgiverforening 1992-96.

Evald Kristian Nørgaard (1945-49)

Evald Nørgaard (NK Bd.1, s.255)

Født 13.11.1917 i Herning, hvorfra han også var student, død april 1997, 80 år gammel. Søn af murermester T. Nørgaard og Amalie, født Petersen. Cand. theol. 1943. Gift 26.6.1943 på Frederiksberg med Inger Johanne Dahl, født 8.2.1922, datter af direktør, civilingeniør Carl E. H. Dahl og Ebba, født Andersen. Nørgaard blev som ung teolog sekretær for Ungdommens Kirke i Københavns Kirkefond. Sognepræst 5/4 1945-9/3 1949. Sognepræst i Roager 1944-1949. Derefter residerende kapellan ved Sct. Markus Kirke i Ålborg i 1949, sognepræst i Øde-Førslev/Sneslev 1953-1965, Vejby-Tibirke 1965-1975 og senest i Karise-Alslev 1975-1983 indtil pensioneringen. Pastor Nørgaard skriver, at der både er velvilje, men også megen ligegyldighed. Ungdommen kirkefremmed. Han kom til sognet i slutningen af besættelsestiden og skriver i embedsbogen: "Inden vore flyttesager ankom, beslaglagde tyskerne øverste etage i præstegården, men de lod os beholde underste etage. Det var med ængstelse, vi flyttede ind. Spændingen voksede fra dag til dag. Jeg blev indsat 29. april af provst Westergaard-Jacobsen. Der var en tung og dyster alvor over denne højtid. Den 4. maj om aftenen holdt vi vort første menighedsrådsmøde hos formanden, gårdejer Hans Christensen. Under dette møde kom det glædelige befrielsesbudskab, som vi havde længtes efter i 5 år. Den aften glemmer vi aldrig". Den følgende søndag var kirken fyldt til trængsel til takkeguds-

tjeneste for befrielsen".

Børn:
Lone Birgitte Nørgaard, født 28.7.1946 på Diakonissestiftelsen, Solbjerg sogn, Frederiksberg.
Mette Kirstine Nørgaard, født 28.7.1946 på Diakonissestiftelsen, Solbjerg sogn, Frederiksberg.

Tage Woetmann Nielsen (1949-66)

Tage Woetmann Nielsen 1966.

Født 16.1.1914 i Rimmerhus, Vorgod sogn i Vestjylland, søn af mejeribestyrer Niels Christian Nielsen og Marie Charlotte Overgaard. Faderen bestyrede et lille andelsmejeri "Lykkens Prøve" i landsbyen Rimmerhus, beliggende mellem Ringkøbing og Herning. Forældrenes familier, bønder og håndværkere, stammede fra Silkeborg- og Herningegnen. I 1920 flyttede familien til Næstvedegnen på Sjælland, hvor faderen blev mejeribestyrer på Gelsted Andelsmejeri i Herlufmagle sogn ved Næstved. Her voksede Tage W. Nielsen op sammen med tre yngre søstre. Det var faderens ønske selv at blive skolelærer, men forældrene var imod. I stedet fik han en uddannelse som mejerist. Derfor skulle hans egne børn have en uddannelse. Sønnen blev præst og to søstre kontoruddannede. I 1931 blev Tage W. Nielsen nysproglig student fra Haslev Gymnasium. Han var den første student i den nærmeste familie. Derefter valgte han teologistudiet ved Københavns Universitet og blev cand.theol. i 1937 med højeste karakter. I studietiden blev han påvirket af Tidehvervsbevægelsen. Bevægelsen tog afstand fra en sentimentaliseret, angelsaksisk påvirket ungdomsforkyndelse (bl.a. KFUM), siden i bredere forstand fra enhver etisk-idealistisk kristendomsforståelse. Tidehversbevægelsens opgør var parallelt med det opgør med liberalteologien, der med Karl Barth som hovedkraft samtidig fandt sted i Tyskland. I 1930´ernes slutning markerede en kulturelt og folkeligt engageret fløj sig selvstændigt som de såkaldte tidehvervsgrundtvigianere. De fleste fra denne fløj, der bl.a. talte Knud Hansen, K. E. Løgstrup, Kaj Thaning m.fl.,

gled fra slutningen af 1950´erne ud af Tidehvervs-kredsen. Tage W. Nielsen kom også i studietiden i den grundtvigske studenterforening "Studenterkredsen". Her kom han ved højskoleophold og –møder i kontakt med forstander Holger Begtrup, Frederiksborg Højskole og Aage Møller, Rønshoved Højskole. Mødet med begge var en inspiration for ham. Efter kandidateksamen i 1937 fulgte i vinteren 1937-38 et studieophold ved universitetet i Strassbourg, 1939-41 var han lærer ved Lollands Højskole i Søllested. 1.5.1941 startede han som hjælpepræst i Jetsmark sogn. Her mødte han sin kommende hustru Maren, datter af gårdejer Hans Rudolf Nielsen og Ane Albertsen Nielsen Jensen Pilgaard, og de blev gift i sommeren 1942. I årene 1942-49 var han sognepræst for Skovlænge-Gurreby menigheder på Lolland. 11.9.1949 blev Tage W. Nielsen af provst Westergaard-Jacobsen indsat som sognepræst for Roager menighed. I årene 1966-74 var han sognepræst i Barløse nær Assens på Fyn.
Pastor Nielsens forkyndelse holdt et centralt luthersk sigte, bygget på omhyggelig forberedelse og grundig viden. Han var meget belæst, stilfærdig og beskeden i sin adfærd, og passede omhyggeligt sit sogn med talrige hjemmebesøg, altid sammen med sin kone i forbindelse med dåb, konfirmationer og dødsfald. Når folk fra sognet var indlagt på sygehuset i Ribe, var han på sygebesøg. Det var hustruen der stod for alt det praktiske med bagværk og servering ved menighedsrådsmøder og andre sammenkomster i præstegården, f.eks. når sognets gamle mødtes i præstegården i de private stuer mellem jul og nytår. Den årlige sommerudflugt for sognets ældre blev grundigt forberedt, nogle gange ved at præsten sammen med et eller flere af sine børn gjorde turen på cykel først. Tage W. Nielsen var formand for skolekommissionen fra 1950 til 1966, hvor han forlod embedet. Og det blev til mange oplæsninger og foredrag inden- som udensogns. En overgang var han desuden medlem af bestyrelsen for Foreningen Norden i Skærbæk. Fru Nielsen overtog jobbet som organist ved kirken i 1953, da lærer Petersen måtte opgive hvervet på grund af sygdom. Og en tid sad hun i forsamlingshusets bestyrelse.
I sine erindringer og dagbogsnotater, som han efterlod ved sin død, skriver han om mødet med sit nye sogn i forhold til Skovlænge-Gurreby på Lolland, hvor familien kom fra (Tage W. Nielsens privatarkiv, Rigsarkivet Aabenraa):

> *"Til gengæld stod det fast, at her kendtes ikke det skel mellem "store og små", som vi havde mærket en del til på Lolland. Alle omgikkes alle, og ved forsamlingshusgilderne, som der var mange af, var altid uden persons anseelse alle befolkningsgrupper repræsenteret. Disse gilder, som næsten altid var store (i forsamlingshuset var salen ofte fuld af mennesker) adskilte sig også på anden måde fra de lollandske, vi tidligere havde været med til. De var ikke med hensyn til, hvad der blev budt på lagt op i så højt et plan. Alt var – måske med undtagelse af kaffebordet (det berømte sønderjyske, hvor bagværket cirkulerede i tætte kolonner, og man fyldte tallerkenen, til der dårligt kunne være mere) jævnere – sådan at forstå, at der f.eks. ikke – eller yderst sjældent – blev budt på vin – at bordene var dækket med papir, og at servicet var forsamlingshuset solide og lidet luksusprægede. Spisebestik blev man ofte indbudt til selv at medbringe. Man har sagt, at Sønderjylland i den tid, det var skilt fra Danmark, i flere henseender var kommet til at stå tilbage i udvikling for "det gamle land". Og det var også det indtryk, vi på forskellig måde fik, når vi sammenlignede med, hvad vi havde kendt fra Lolland. Den materielle standard lå betydeligt lavere; man lagde næppe heller så megen vægt på den side af sagen. Men kultur er da også andet end det. Der blev til gengæld sunget meget ved festerne – ikke blot til lejligheden digtede sange, men også af højskolesangbogen, der så godt som altid lå fremme på bordene ved siden af servicet – eller blev delt omkring på et passende*

tidspunkt under måltidet. Og taler skortede det aldrig på. Det er ikke helt ved siden af, når sønderjyder er blevet fremhævet for deres evne til at stå op og tale frisk fra leveren. Sønderjyder af den ældre generation magtede det i vid udstrækning; hos de yngre syntes denne evne at være i aftagende; i det mindste gjorde de ikke den samme brug af den. Ja, muntert og fornøjeligt gik det til. Folk, der kom nordfra og var med til en sådan forsamlingshusfest, kunne give udtryk for, at noget lignende kendte de ikke fra deres hjemegn. Men tilføjes må det samtidig, at også kortspillet syntes at være en uundgåelig bestanddel af det selskabelige ritual. Næppe nok var der blevet taget af bordene, før de medbragte spillekort blev taget frem – og så gik det løs i mange forskellige grupper, sikkert til stor moro for de implicerede, men til liden adspredelse – for at sige det mildt – for de få, som ikke deltog. Ja, alle kendte alle og omgikkes alle. Måske spillede det også en rolle, at så mange unge blev i sognet og giftede sig der, hvorved der opstod et udbredt familieskab. Jeg husker, at vi den første tid følte os slået af, at her i Roager sogn var de vist næsten alle på en eller anden måde i familie med hinanden. – Jo, der var mange iagttagelser at gøre. Også sproget med dets klang og sære udtryk måtte vi indøve os i at høre og forstå: at en mus kaldtes en "møss", trillebøren "æ kridtbar", hønsehullet "æ hønsgaff", kosten "æ lime"; at en kakkelovn "smyger", at Helligtrekongeraften blot hed "kong`avten", eller udtrykket: "det kårer et møj": det gør ikke stor forskel, og en vending som "der er et jævn så glant": det er ikke så rart. Man sagde "æ" om sig selv, mens man nord for grænsen brugte "a" som personligt pronomen i 1. person. Og man kunne konstatere, at ordet "tør" på disse kanter stadig brugtes i betydningen behøver som i P. Gerhardts salme (D.D.S. nr.73): "Ingen tør ved rejsen gyse (Hjerte, løft din glædes vinger)".

I pastor Nielsen tid var kirkegangen sløj. Til Nedergårds præstehistorie indberettede han kirkegangen til at være 3-4% i 1963. Han konstaterede et faldende antal kirkegængere blandt andet p.g.a. af dels fjernsynets, dels bilismens udbredelse, der betød lettere adgang til udensogns arrangementer.

Om afrejsen noterede Tage W. Nielsen senere i sine dagbogsnotater:

"Det havde været en stor oplevelse at lære Sønderjylland at kende på nærmere hold, og vi havde haft 17 gode år i Roager, selv om det ikke skal nægtes, at det indimellem kunne trykke, at kirkegangen på de almindelige søndage ikke var og blev bedre. Vi følte det nu ved afskeden, at årene ikke var gået hen, uden at der på mange måder umærkeligt var blevet knyttet bånd mellem os og de mennesker, vi her havde levet iblandt. Jeg måtte tænke på et fransk ord: partir, c´est mourir un peu (at skilles, at bryde op, er at dø en smule). Og da jeg som mine forgængere skulle skrive et par ord i embedsbogen, faldt det naturligt, at det blev disse, der kom til at stå der. Men når man har haft det godt, hvorfor flytter man da i stedet for at blive? Der er præster, der foretrækker at blive deres embedstid ud, hvor de en gang er blevet plantet. Men selv fandt jeg, at en forandring efter de dog mange år her, og den fornyelse, som kan ligge deri, måske kunne være et gode både for menighed og præst. Og skulle en forandring ske, var tiden nu kommet til at søge den. Enten søge forflyttelse eller – ens alder taget i betragtning – indstille sig på, at fortsætte i Roager embedstiden ud – det var valget, der trængte sig på. Og som min situation var, var det det første, jeg fandt måtte ske, dersom det ellers

ville blive muligt at komme et passende sted hen. Og da valget var truffet, fulgte der da heller ikke nogen fortrydelse eller nogen "hjemve" efter Roager eller noget ønske om at kunne gøre det tagne skridt om, dukkede aldrig op – så meget godt vi også havde at mindes derovre fra. Formodentlig hang det sammen med, at næppe var vi kommet til Barløse før "bordet fangede", akkurat som det havde været tilfældet, da vi byttede Skovlænge ud med Roager".

Efter pensioneringen fra embedet som sognepræst i Barløse på Vestfyn i 1974, flyttede parret til Gråsten i Sønderjylland, hvor de havde købt hus Skolevej 12 – med udsigt over søen til Gråstens Slots hovedfløj. Tage Woetmann Nielsen døde 23.11.1991 på Odense Universitetshospital og hans kone Maren Pilgård Nielsen døde 22.7.2000 på Gråsten plejehjem. Begge er begravet på Gråsten kirkegård.

Roager Præstegård, Vestermarksvej 28, 1960 (Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek). Det store kastanietræ i haven, bestod oprindelig af fire stammer. En efter en faldt de i pastor Nielsens tid, den sidste stamme kort tid efter, at dette billede blev taget).

Børn:
Anne Marie Woetmann Nielsen, født 28.5.1943 i Skovlænge.
Tyge Woetmann Nielsen, født 16.9.1944 i Skovlænge. Død 2013.
Else Kathrine Woetmann Nielsen, født 7.1.1946 i Skovlænge. Død 2016.
Niels Woetmann Nielsen, født 22.2.1948 i Skovlænge.
Hans Rudolf Woetmann Nielsen, født 16.2.1950 på Ribe sygehus.
Christian Woetmann Nielsen, født 3.12.1952 på Ribe sygehus. Død 2019.

HANS WOETMANN NIELSEN:
LIDT OM MIN BARNDOM I ROAGER PRÆSTEGÅRD 1950-1966:

Min mor var født i 1913 i Kås, Jetsmark sogn i Vendsyssel, hvor hendes far havde en gård. Efter konfirmationen kom hun på et efterskoleophold. Siden blev hun ung pige i huset hos en valgmenighedspræst i Askov. Sommeren 1932 var hun på Rønshoved Højskole, derefter tjenestepige hos en præstefamilie i Kollerup nordøst for Fjerritslev. Herefter tog hun en to-årig uddannelse som vævelærerinde på væveskolen Askovhus i Sønderborg i 1936. Samme år blev hun tjenestepige i huset hos forstander Aage Møller på Rønshoved Højskole samtidig med, at hun underviste nogle få højskoleelever i vævning. I årene inden hun blev gift med min far i sommeren 1942 var hun husholderske for sin bror, der havde overtaget fødegården i Kås.
Min mor vedblev at tale sit vendelbomål hele livet i gennem. Bemærkningen "din mor taler underligt" har jeg hørt mange gange fra mine jævnaldrende i Roager. Min mor var en dygtig og effektiv husmor. Hun vidste hvordan hun ville have det, og der var orden i tingene. I perioden fra maj 1943 til december 1952 fødte hun 6 børn. Der var ikke tid til at dyrke vævningen, selv om hun ofte gav udtryk for, at hun savnede det. Hun fik dog vævet et gulvtæppe (der dækkede hele gulvfladen!) til havestuen i Roager præstegård. Christen Schmidt, som tidligere havde haft en ejendom på Spandetvej og som var formand for menighedsrådet, syede banerne sammen og lagde gulvtæppet i havestuen. Det var et pænt stort tæppe på omkring 25-30 kvadratmeter. Gulvtæppet fulgte i 1966 med til præstegården i Barløse ved Assens på Fyn og senere i 1974 til huset Skolegade 12 i Gråsten, hvor mine forældre tilbragte deres pensionstår, og hvor min far døde i 1991 og min mor i 2000.

Familien i Roager præstegård o.1953. Fra venstre Christian 1952-2019, Maren 1913-2000, Tyge 1944-2012, Niels 1948-, Anne Marie 1943-, Else Kathrine 1946-2016, Tage 1914-1991, Hans Rudolf 1950-. (Nørgaard Nielsen, Ribe).

I begyndelsen havde vi ung pige i huset. Den eneste hvis navn jeg husker, hed Eva. Hun skulle altid høre giro 413 i radioen, når hun ryddede ud og fejede op efter søndagsmiddagen i dagligstuen. Senere blev de unge piger afløst af en rengøringskone

et par gange om ugen. Hun hed Anna Lorenzen. Hun og hendes mand Frederik havde et lille husmandssted i Vodderbro i den sydlige del af sognet. Hun havde selv 5-6 børn og hendes mand var vistnok invalidepensionist.
Niels, Christian og jeg delte et værelse på loftet i præstegårdens vestgavl lige ved siden af badeværelset. I østgavlen var der et gæsteværelse og et andet værelse, som Else og Anne Marie delte. På et tidspunkt fik de malet den ene skråvæg oksebloodsfarvet, og de tre øvrige vægge blev tapetseret med tapet med smart abstrakt mønster. Det var virkelig flot. På væggene hang der "Christel"-billeder. Vi drenge var nok lidt misundelige. Det var ikke så tit der blev malet og tapetseret i præstegården, men når det skete var det lokale håndværkere der udførte arbejdet. Tyge Lund kom ved almindelig arbejdstids begyndelse med trappestige, maling og malergrej på sin cykel. Jes Beier kom som regel først langt op ad formiddagen og kunne fortsætte til langt ud på aftenen. I kvisten ud mod haven lå husets soveværelse og i tilknytning hertil et barneværelse. Her boede Tyge.
Mens vi var små bad mor fadervor sammen med os, når hun puttede os om aftenen. Det føltes meget trygt. Der var nok radiatorer på værelserne, men der blev aldrig lukket op for dem. Der skulle spares. Om vinteren i frostvejr kunne der være fine isblomster på ruderne, og det var svært at forlade varmen under dynen, når man skulle op. I fyringssæsonen kunne vi om morgenen ved 6-7-tiden høre den karakteristiske lyd af kulskovlens skraben mod cementgulvet i fyrkælderen, når far fodrede centralfyret med koks. Om vinteren opholdt vi os ikke på vores værelser, men i dagligstuen, som foruden fars kontor var de eneste steder, hvor der var skruet op for varmen om vinteren. Havestuen var om vinteren kun opvarmet søn- og helligdage og ved særlige festlige lejligheder. Om vinteren skulle "de store", som gik på Katedralskolen i Ribe læse lektier i konfirmandstuen. Folk, der skulle tale med præsten, skulle igennem konfirmandstuen, for at komme ind på hans kontor. Det syntes mine ældre søskende ikke var særligt sjovt. Husets eneste telefon stod i anretterværelset mellem køkkenet og stuen. Når nogen ringede Roager 20 for at tale med præsten, måtte den der var nærmest tage den, løbe op til kontoret og sige "der er telefon"! Transporten for 2-3 børn til katedralskolen Ribe var en ikke ringe udgift. Den blev betalt i rater. En dag jeg kom fra skole, holdt Gunnar Degns rutebil udenfor indkørslen til præstegården. Det var mærkeligt, for præstegården lå jo ikke på ruten. Det viste sig, at Gunnar Degn, som kørte på Ruten Ribe-Roager-Frifelt-Arrild-Løgumkloster, havde akut brug for penge til en reparation på sin rutebil - derfor besøget hos præsten. Den bilrute var sikkert ikke nogen særlig fed forretning, og sikke lange arbejdsdage Gunnar Degn må have haft – alle ugens dage. Den dag i 1963 betalte min far for Else og Tyge 247,50 kr. – i 2025-priser svarer det til 3.248 kr.
Køkkenet var stort og koldt. Idet ene hjørne stod et bord, hvor familien spiste til daglig. I et andet hjørne var der et gammeldags støbejernskomfur til brændsel og ved siden af et terrassobord med underbord og to elektriske kogeplader på. Kogepladerne var hver med en ledning med et stik, som skulle stikkes ind i nogle kontakter i et elektrisk monstrum, der var monteret på væggen. På et tidspunkt blev støbejernskomfuret dog flyttet til et rum mellem vaskekælderen og garagen og sluttet til samme skorsten som gruekedlen i vaskehuset. I stedet kom der et nyt og moderne elkomfur i køkkenet. Så lidt som muligt blev kasseret. Det var kun omkring 10 år siden 2. verdenskrig var slut. Man vidste aldrig - onde tider kunne komme igen!. På et tidspunkt blev også det oprindelige lave køkkenbord skiftet ud og erstattet af et "Lassen snedkerkøkken". Mor havde ingen indtægt. Hver måned fik hun husholdningspenge af far. Han gav udtryk for, at hun var god til at få pengene til at slå til. Først i 1953, hvor hun fik jobbet som organist ved kirken efter lærer Petersen, fik hun sine "egne penge". Det gav hende mulighed for at købe noget til sig selv, uden først at skulle spørge min far. Som lille dreng var jeg ofte med mjn mor i kirke. Så sad jeg der oppe på pulpituret og iagttog min mor, hvis hænder og fødder håndterede henholdsvis klaviatur og fodpedaler, mens kirke-

tjener Andreas Ribers fødder trådte blæsebælgen. Her oppe fra var der fint overblik over kirkerummet, hvor der på almindelige søndage uden barnedåb oftest var under ti kirkegængere. En gang imellem blev gudstjenesten aflyst (messefald), hvis der ingen kirkegængere var, eller kun en enkelt eller to i var kommet i kirke. Så kunne min fars humør være noget trist.
Min mor lagde madplan for hver uge. Alle madrester blev gemt og anvendt senere. Om sommeren blev der syltet og henkogt i lange baner. I midten af 50´erne fik familien en Gram kummefryser, et stort firkantet aluminiumsmonster med låg, tilkoblet en el-motor, der var afskærmet med et kraftigt ståltrådsnet, så små børn ikke kunne komme til skade med deres fingre. Det betød at man nu, i stedet for at henkoge, kunne fryse havens bær, grøntsager og eventuelle madrester til senere brug. Det var en stor hjælp, for vi havde en stor køkkenhave med mange grøntsager, bærbuske og også nogle frugttræer. Det mest eksklusive var aspargesbedet. Det var fars domæne. Ingen andre end han måtte røre det. Det var ham der kastede voldene op om foråret og stak aspargesene, når de "pippede frem" i lyset først på sommeren – lækre hvide asparges, som blev henkogt. Min far deltog ikke i det huslige arbejde, men i haven tog han et nap med. Han var ikke særlig god til det praktiske.

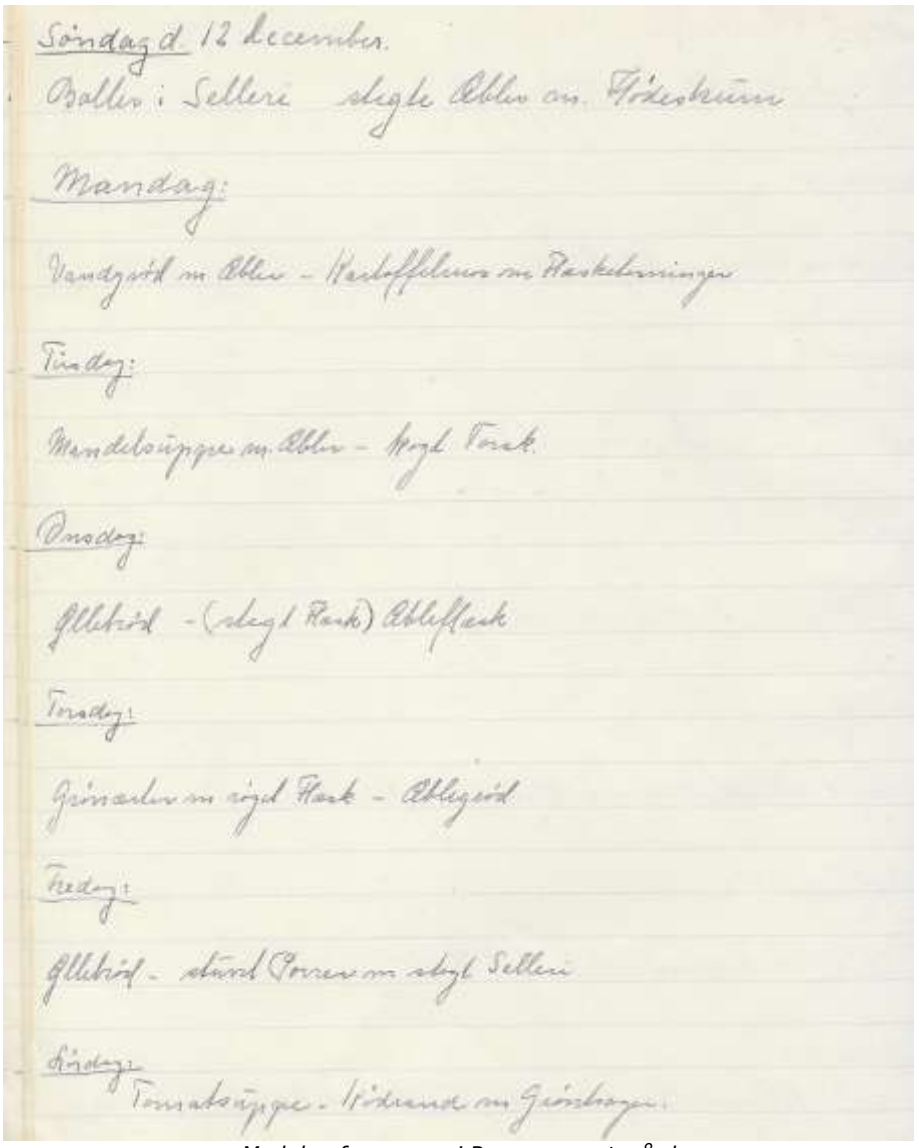
Søndag d. 12 December.
Bolles i Sellerie stegte Æbler m. Flødestrum
Mandag:
Vandgrød m. Æbler – Kartoffelmos m. Flasketomninger
Tirsdag:
Mandelsuppe m. Æbler – Kogt Torsk.
Onsdag:
Øllebrød – (stegt Flask) Æbleflask
Torsdag:
Grønærter m. røgt Flask – Æblegrød
Fredag:
Øllebrød – stuvet Porrer m. stegt Sellerie
Lørdag:
Tomatsuppe – Kødrand m. Grøntsager.

Madplan for en uge i Roager præstegård

Ind imellem fik vi hjælp fra andre. Markus Sørensen hjalp af og til med havearbejdet. Han havde været kirketjener og haft en ejendom på Roager Østermark. Nu boede han i et hus i Kirkeby sammen med sin kone Kirstine. Når der skulle fældes træer og buske eller hugges brænde, var der bud efter Lorenz Wollesen som boede på vores vej op til købmanden. Hans kone Marie passede nogle gange os børn, når vores forældre ikke var hjemme. Så lavede hun pandekager til os. Og hun var en mester i at vende dem i luften.
Alle kolonialvarer blev købt hos den lokale købmand Midtgaard i Kirkeby. Mel blev ikke købt i 2 kg´s poser, men en hel sæk ad gangen. Æg fik man ikke i æggebakker, men i papirposer. Når vi som børn skulle gå ærinder til købmanden, skulle alle æg helst være hele, når vi kom hjem. Varerne blev købt "på bogen". I bogen

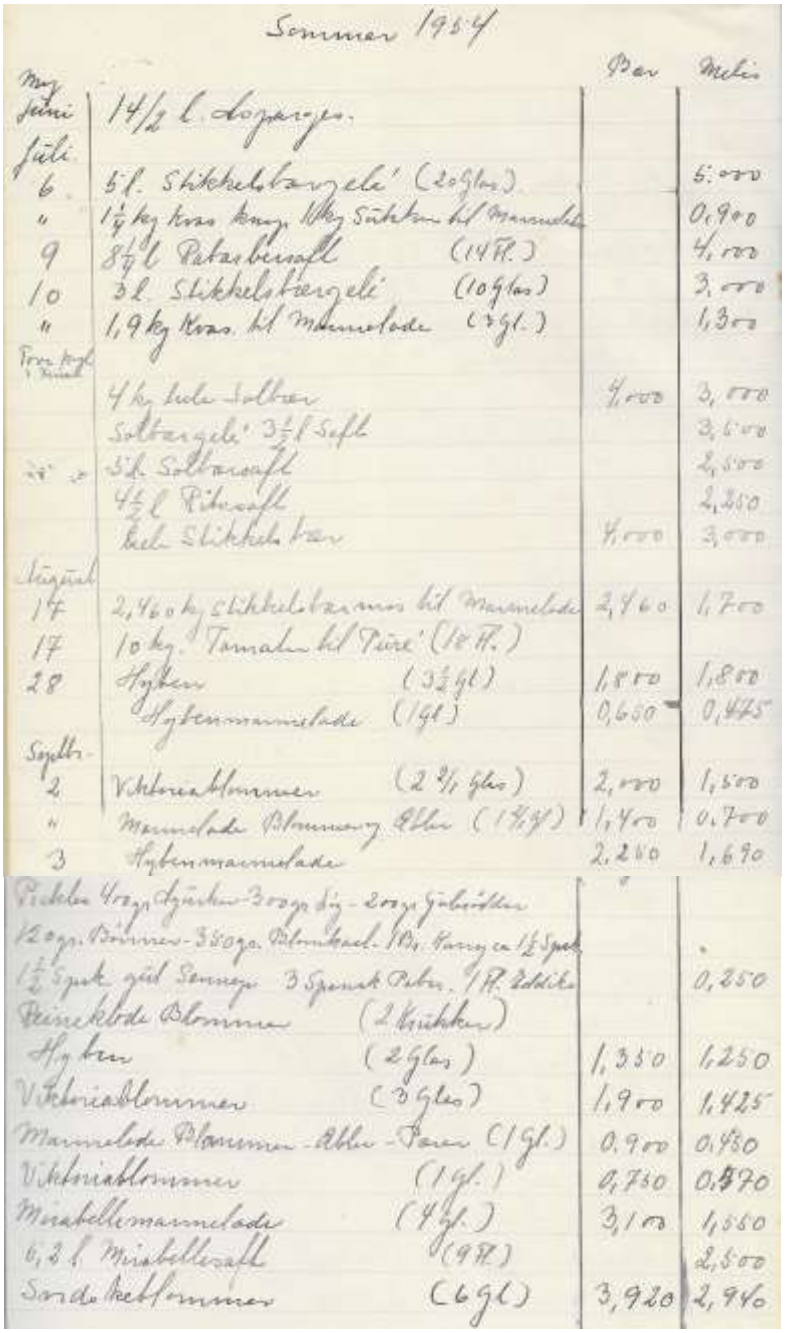

Sommer 1954

		Bar	Melis
Maj Juni	14/2 l. Asparges.		
Juli			
6	5 l. Stikkelsbærgelé (20 Glas)		5.000
"	1¼ kg Kvas knap 1 kg Sukker til Marmelade		0,900
9	8¼ l Pabasbersaft (14 Fl.)		4,000
10	3 l. Stikkelsbærgelé (10 Glas)		3,000
"	1,9 kg Kvas til Marmelade (3 Gl.)		1,300
Fore Kogt i Kunst			
	4 kg hele Solbær	4,000	3,000
	Solbærgelé 3½ l Saft		3,500
" "	5 l. Solbærsaft		2,500
	4½ l Ribsaft		2,250
	hele Stikkelsbær	4,000	3,000
August			
17	2,460 kg Stikkelsbærmos til Marmelade	2,460	1,700
17	10 kg. Tomater til Puré (18 Fl.)		
28	Hyben (3½ Gl)	1,800	1,800
	Hybenmarmelade (1 Gl)	0,650	0,475
Septbr.			
2	Viktoriablommer (2 2/1 Glas)	2,000	1,500
"	Marmelade Blommer og Æbler (1¼ Gl)	1,400	0,700
3	Hybenmarmelade	2,250	1,690
Pickles 400 gr Agurker - 300 gr Løg - 200 gr Gulerødder			
120 gr. Bønner - 350 gr. Blomkaal - 1 Bl. Karry ca 1½ Spsk			
1½ Spsk gul Sennep 3 Spansk Peber. 1 Fl. Eddike			0,250
Reineklode Blommer (2 Krukker)			
Hyben (2 Glas)		1,350	1,250
Viktoriablommer (3 Glas)		1,900	1,425
Marmelade Blommer - Æbler - Pæer (1 Gl.)		0,900	0,450
Viktoriablommer (1 Gl.)		0,750	0,570
Mirabellemarmelade (4 Gl.)		3,100	1,550
6,2 l. Mirabellesaft (9 Fl.)			2,500
Sordoketblommer (6 Gl)		3,920	2,940

Syltning og henkogning 1954

noterede mor, hvad der skulle købes. Man gik hen til disken hvor købmanden fik bogen, fandt varerne frem og vejede f,eks sukker og andre varer af, så man fik den ønskede mængde. En gang om måneden fik købmanden sin betaling. Familien i præstegården var en rigtig god kunde. Det betød dels, at når vi børn blev sendt til købmanden, fik vi altid bom (et bolsje) af købmanden, dels at familien til jul fik en pose med forskellige julegodter. Hans Madsens bagerforretning lå nabo til købmand Midtgaard. Her købte vi det karakteristiske runde sønderjyske rugbrød, og om søndagen kunne man få rundstykker bragt til døren.
En gang om ugen kom fiskemanden. Den dag var der fisk på menuen. Jeg hører stadig DKW-ens totaktsmotor for mit indre øre, når jeg tænker på, hvordan han i fuld fart drejede ind på gårdspladsen. Slagter Obling fra Frifelt kørte også ud i oplandet i sin Morris-varevogn for at tilbyde sine slagtervarer, men det var vist kun hver anden uge. Han gav mig engang en rød pølse, fordi jeg aldrig tiggede, som han sagde. Sandheden var nok, at han havde gjort en god handel. En tid kom der også en gartner med frugt og grønt. Men da mor ikke købte nok, holdt han op med at komme. Det skete, at der blev købt en halv gris af Sofie og Bertin på nabogården. På et tidspunkt blev der også slagtet en gris på præstegårdens gårdsplads. Det var både en spændende og klam oplevelse: skriget, da grisen blev stukket i halsen og blodet strømmede ud, den fade, vamle lugt da kogende vand blev hældt over grisen, for at hårene lettere kunne skrabes af. Til sidst blev grisekroppen sprættet op og hængt på en stige. Blodet blev samlet op i en balje, og noget af det endte senere på spisebordet som blodpølse. Jeg oplevede dramaet i ly af garageporten. Det havde den fordel, at jeg hurtigt kunne rykke ind bag porten, når oplevelsen blev for slem.
Mælk fik vi direkte fra mejeriet. Hver morgen blev der sat en mælkespand ud til vejen med en bestillingsseddel og aftalte penge. Manden, der med hestevogn kørte mælken fra de omkringliggende gårde til mejeriet, havde så de bestilte varer med på hjemturen. På et tidspunkt blev hestevognen dog erstattet af en tankvogn, der hentede mælken hos bønderne, og af en varevogn der kørte ud med mælken til kunderne.
Der var kun varmt vand i hanerne om lørdagen. Det betød også, at det var dagen hvor vi skulle vaskes grundigt. Til daglig vaskede vi kun ansigt, hænder og fødder i koldt vand. Men om lørdagen blev badekarret fyldt med varmt vand. Christian og jeg blev vasket samtidig. Der skulle spares på det varme vand. Jeg sad i den ende af badekarret hvor bundproppen var, Christian i den anden. Bundproppen var forsynet med en metaldims til en kæde. Det var ubehageligt at sidde ovenpå bundproppen, metaldimsen borede sig op i numsen og det gjorde ondt. Og det var altid mig der skulle sidde i den ende, aldrig Christian. Måske var han bange for at blive skyllet ud med badevandet, når karret skulle tømmes. Der var heller ikke tid til at pjatte og sprøjte med vand. Afvaskningen incl. hårvask skulle ske hurtigt. Ofte fik man sæbe i øjnene, det sved og var ubehageligt. Jeg husker det som en lidt hårdhændet omgang. Som voksen og selv forælder, har jeg fået mere forståelse for, at det skulle gå hurtigt. Mor havde jo nok at se til. Lørdagen var også dagen, hvor vi skiftede til rent undertøj. Sengetøjet blev skiftet månedligt. Når vi kom hjem fra skole, skulle vi skifte til "gammelt" tøj. Vi arvede tøj efter hinanden, hvilket jeg heller ikke altid var tilfreds med. Selv om moden ikke skiftede lige så meget dengang som i dag, var det ikke lige sagen at gå i sine ældre brødres tøj, der var mærket af tidens tand med slid, lapper eller stopninger. At stoppe strømper og lappe tøj var en af mors tvivlsomme aftenfornøjelser. Engang ville min mor, at jeg skulle gå i skole i Tyges aflagte knæbukser (knickers, plusfours) – "pludderbukser", som vi kaldte dem. Ingen andre i skolen gik den slags bukser mere, så det nægtede jeg simpelthen.
Der var vaskedag en gang om måneden. Det varede det meste af en dag. Først i 50´erne fik familien en vaskemaskine af min mormor, der syntes at mor skulle

aflastes. Det var en StormP-agtig maskine: en trætønde, hvor indersiden var rillet som et gammeldags vaskebrædt. Nedenunder tønden sad en elektromotor som trak en vinge rundt inde i tønden. Før vasketøjet kom ned i maskinen, der forinden var blevet fyldt med vand og sæbe, havde det ligget i blød i en gruekedel i vaskehuset. Når man tændte for vaskemaskinen kørte vingen i tønden rundt og tøjet blev vasket. Herefter skulle det skylles i koldt vand i gruekedlen. Så skulle det vrides og hænges op. Det var hårdt arbejde. I bunden af vasketønden var der en spuns man hev ud, når man var færdig med at vaske, så vandet kunne løbe ud på gulvet og i afløbet. På vaskedagen var der nogle gange wienerbrød til eftermiddagskaffen. Om foråret blev der gjort hovedrent. Forsatsruder blev afmonteret og sat i kælderen. Alle polstrede møbler og løse tæpper blev hevet udenfor for at få en omgang med tæppebankeren. Der blev støvet af, støvsuget, vasket gulve, vindueskarme mm. Måske var der også nogle gardiner der skulle vaskes, eller gulve og trapper, der skulle ferniseres. Også skabe blev tømt og rengjort.
Til daglig så vi ikke meget til min far, selv om han "arbejdede hjemme". Han sad på sit kontor og forberedte sine søndagsprædikener og andre kirkelige handlinger. Han var grundig og omhyggelig med sit arbejde. Han købte og læste meget teologisk litteratur og benyttede ofte folkebiblioteket i Ribe. Af og til kom der folk fra sognet for at tale med ham om det ene eller andet: dåb bryllupper og begravelser. Han røg pibe, der lugtede fælt på kontoret og alt var brunt. Røgen hang i gardiner, møbler og bøger. Jeg har stadig et par bøger af hans stående i mine reoler, og de lugter stadig af røg og min fars "studererkammer" - her 60 år efter vi forlod præstegården i Roager. Tobaksmærket han røg var "Fraser". Han var sikkert den eneste i sognet, der røg det mærke, og jeg er sikker på, at købmand Midtgaard har taget det hjem til ham, som en helt særlig service. Ofte besøgte han sammen med min mor ældre i sognet eller var på sygebesøg på Ribe sygehus for at se til syge folk fra sognet. Hver år efter konfirmationen aflagde mine forældre besøg hos konfirmandernes familier. Mine forældre tog altid afsted sammen.
Der blev læst mange bøger i familien. Efter søndagsgudstjenesten kunne min far tage sig tid til et parti skak med os børn, eller måske en cykle- eller gå en tur, f.eks. for at se på byggeriet af den nye centralskole. Min far var formand for skolekommisionen i alle de år vi boede i Roager. Når der skulle ansættes nye lærere var de nogle gange en tur forbi præstegården til en samtale. En tid var han også i bestyrelsen for Foreningen Norden i Skærbæk. En sommer havde vi to unge fra Skærbæks venskabsby Vimmerby på besøg. Efter vi fik bil i 1962 blev søndagsturene lidt længere – det kunne f.eks. være til en arkæologisk udgravning ved Abterp ved Bredebro eller kirken i Hviding, da den var under restaurering. Min mor var 49 år, da hun efter en del køretimer hos Eskild Vind i Spandet erhvervede sig kortet. Min far fik aldrig taget kørekort, så min mor måtte agere chauffør for pastoren. Vi spillede en del kort med vores mor f.eks. enogtredive, whist eller davosius. Matadorspillet havde også en stor plads – et spil kunne godt vare flere dage! Eller vi så børnetime i fjernsynet sammen med vejens børn hos Sofie og Bertin. De var de første på vejen der fik fjernsyn. De havde i starten ingen børn, men adopterede senere Hanne og Martin. I min familie havde vi ikke fjernsyn mens vi boede i Roager præstegård – det fik mine forældre først efter 1974, hvor min far gik på pension og han sammen med min mor flyttede til Gråsten, hvor de havde købt et hus. Sofie og Bertin var en af de første i sognet der fik en mejetærsker – en Dronningborg, der skulle trækkes af en traktor. Jeg husker også at de fik et mekanisk udmugningsanlæg. Enkelte gange kørte jeg som 12-13 årig for med traktoren, når halm eller hø skulle køres i laden – en tjans jeg også havde en enkelt sommer hos Hans Schmidt i Kirkeby og hos Hans Sørensen i Roager.
I nabohuset mod vest boede Anne Bang og hendes to børn: Hans Asmussen, der var vognmand og bl.a. kørte for Brugsen, og Marie Asmussen, der var blind. Oprindelig havde der ligget en gård her, men nu var kun stuehuset tilbage. Der var ikke indlagt vand, og lyden af den gamle vandpumpes rustne knirken nåede præs-

tegården. Når vi legede i haven eller spiste af de lækre stikkelsberg som stod i skellet, kunne det ske, at Anne Bang kom med småkager til os. Gik man ad vejen mod vest kunne man ofte høre den karakteristiske lyd af slagbordets rytmiske banken, når Marie var i gang med sin væv. Og altid var der tændt for radioen. På lune sommeraftner kunne man høre Marie sidde udenfor og spille på sin harmonika. Lidt længere mod vest lå Andreas Schmidts gård – en firlænget bygning med stråtag. Østfløjen udgjorde den statelige beboelse. Fra gårdspladsen midt i længen kom man ind i en gang. Til venstre var et bryggers med vinduer til gården og med et åbent ildsted. Her kunne man kigge gennem skorstenen op i det fri. Til højre kom man ind i et stort køkken. I det nordøstlige hjørne var der et gammeldags brændekomfur. Væggene over komfuret var beklædt med fliser. Under vinduerne i gårdsiden stod et langt bord med bænke. Gangen fortsatte til havesiden, hvor den udvidede sig til et større rum med hoveddør ud mod haven. Til venstre var adgang til et større rum med vinduer til haven. Rummet blev benyttet til opbevaring af korn "æ kornkammer", oprindeligt har det nok en "folkestue" beregnet til tjenestefolkene. Nordligst i beboelsesfløjen mener jeg, at var der yderligere et par rum. Stod man i den pæne gang – der var sandstensfliser på gulvet og hollandske kakler på væggene og trådte man ind ad døren til højre, kom man ind i en lille stue – "æ lille dørns" – også med vinduer til haven. Rummet blev benyttet som dagligstue. Fortsatte man gennem den næste dør, kom man ind i "æ kø´n dørns", der havde vinduer både mod øst og syd. I begge rum var der kakler på væggene. I "æ lille dørns" var der en dør til køkkenet. Opvarmningen i begge stuer skete ved kakkelovne. Fra køkkenet var der gennem en gang adgang til soveværelset og til endnu et værelse, karlekammeret, som lå op ad stalden i sydfløjen. På dette værelse kunne man tydeligt høre dyrene, når de bevægede sig. Værelserne havde vinduer mod syd. Der var ingen toiletfaciliteter. Sin nødtørft forrettede man i stalden, som udgjorde resten af sydfløjen. I vestfløjen og nordfløjen var der lade og vognport med store buede porte. Gården, der var temmelig forfalden, brændte i 1962. Heldigvis nåede familien at komme ud, inden stråtaget skred. Selv sov jeg fra branden, men husker det triste syn af den nedbrændte gård, og jeg fornemmer endnu brandlugten som lå over stedet lang tid efter. Gården var sandsynligvis fra midten af 1800-tallet og har måske erstattet en tidligere gård. På et håndtegnet kort over Kirkeby 1802 er der på samme sted en 4-fjøjet ejendom med en anden grundplan.

Ellers lå gårdene næsten som perler på en snor langs Vestermarksvej. Riberhusgården kendes fra 1530, andre nu nedbrudte ejendomme kendes fra 1600-tallet. Nogle af gårdene blev delt og udflyttet. Mod nord afgrænses landsbyen Kirkeby af Løgumklostergården, som også kendes fra 1500-tallet, mod øst af den nord-sydgående vej tværs gennem sognet og mod syd af Kirkeby bæk.

Præstegården var omgivet af skov mod vest og nord. Begge steder var der en lille dam. I tidernes morgen havde der været to små søer eller damme forbundet med en sti. Det hele havde tidligere været en parklignende have. Det kunne stadig fornemmes. Skoven var en herlig legeplads. Her kunne man klatre i træer, lave stier hvor vi kunne ræse rundt på vores cykler, bygge huler o.s.v. Der blev også gjort forsøg på at bygge en tømmerflåde til brug på den ene af dammene. Den anden dam blev efterhånden fyldt op af haveaffald. På en græsplæne op mod skoven blev der spillet fodbold sammen med vejens børn: Asmus (Rahr) og Hans (Schmidt) og ind imellem købmandens William. Under 2. verdenskrig var en del af præstegården kvarter for tyske officerer. I skoven fandt vi patroner, en del granater, bajonetter og hjelme. I den nprdlige af diget omkring præstegårdsskoven blev der på et bestemt sted fundet en del ubrugt tysk ammunition. Dagen efter kom politiet i Ribe og gravede langt over 100 maskingeværpatroner op.

På den tid havde præster 3 ugers ferie om året og min far ville helst være bortrejst, for at kunne slippe arbejdet helt. Vi var en stor familie, alle fire bedsteforældre var døde, og familien ville gerne være samlet i sommerferien. Det førte til, at mine for-

ældre i 1955 købte et lille sommerhus ved Egernsund ved Flensborg Fjord lige ved stranden og med den skønneste udsigt til Broagerland, Holnæs, Flensborg og Rinkenæs.

Sommerhuset i Egernsund 1955.

På tur med den gamle trækfærge i Egernsund o.1956. Fra venstre i førsterække: Else Kathrine, Anne Marie, Niels, Tyge, ukendt, Hans, Maren, Christian, Tage, ukendt.

Det var et lille hus på ca. 30-40m² uden moderne bekvemmeligheder af nogen art. Der var et gammeldags lokum med spand. Der var ikke indlagt vand, det måtte hen-tes i spande fra en gammeldags vandpumpe hos naboen. Der var dog el, men

intet køleskab. I skrænten bag huset var der placeret et par cementringe med låge for. Her kunne madvarer opbevares nogenlunde køligt. I køkkenet var der to gasblus. Da vi ikke havde nogen bil, blev det Andreas Sørensen fra Frifelt, der kørte os frem og tilbage i sin "lillebil". Fokkevognsrugbrødet blev pakket til bristepunktet med tøj, dyner og madvarer. Flere gange cyklede nogle af os der ned - en tur på omkring 80 km. I sommerhuset gik meget af tiden med badning, læsning, spil, udflugter bl.a. til Gråsten, Broager og Sønderborg og Flensborg
På et tidspunkt blev jeg spejder. På initiativ af lærer Schriver var der blevet oprettet en KFUM-spejdergruppe i sognet. Hans Midtgaard (1943-2025) blev vistnok senere leder af gruppen. Siden blev gruppen lagt under KFUM-spejderne i Ribe, hvor Richard Kværnø (1937-2025) var en af lederne. Da jeg var med var der kun en patrulje tilbage i Roager, nemlig Panterpatruljen. Den bestod så vidt jeg husker bl.a. af min bror Niels og mig, samt Hans Peter Jensen og Knud Uhrenholt.. I 1963 var vi med Ribe-spejderne på en rigtig dejlig spejderlejr på en ubeboet ø i Oslofjorden. Men der var langt når vi nogle gange om aftenen skulle cykle til tropsmøderne i Ribe eller Tange, så på et tidspunkt opløstes patruljen i Roager.

Bernhard Sørensen Lundsgaard (1966-75)
Spandet annekssogn til Roager fra 1973.
Født i Kølsen, Vorde sogn 27/1 1909, lidt nord for Viborg ved Hjarbæk Fjord. Han var søn af gårdejer Carl Sørensen Lundsgaard og Caroline Sørine Hansen. Sine første skolekundskaber fik han i landsbyskolen i Vorde. Siden konfirmationsundervisningen hos pastor Horstmann, stiftsprovst i Ålborg, var han klar over, at han ville være præst. Senere kom han på latinskolen i Viborg, hvorfra han blev student i 1928. I 1933 fik han sin teologiske embedseksamen. Gift 18/11 1934 med Gudrun Michelsen, født 12/8 1911 i Esbjerg, datter af fabrikant Axel Michelsen og Anne Kirstine Lauritzen. Sekretær KFUM Kolding 1933, sognepræst Hassing-Villerslev menigheder 20/9 1934, andenpræst Kolonien Filadelfia 29/4 1940, sognepræst i Farup nord for Ribe fra 1946-1963, sognepræst i en forstad til Odense 1963-1966 , sognepræst i Roager 16/11 1966-1975.
Litt.henv.: Thisted Amtsavis 22.9.1934.

Aage Schweder Nielsen (1976-89)
Spandet annekssogn til Roager fra 1976-.
Født 5/9 1943 i Kertemi
nde. Søn af centralbestyrer Carl Aage Nielsen og Gerda Regitze Jensen. Student Rønde 1964. Kandidat Århus 1975. Sognepræst Roager-Spandet 1/5 1976-28/2 1989. Aage Schweder Nielsen døde i Skive 24.11.2010. Han var ugift.

Jørgen Hanssen (1989-2016)
Født 4/3 1953 i Bovrup, Varnæs sogn, søn af dyrlæge Hans Peter og Karen-Lisbeth Hanssen. Student Aabenraa 1973. Cand. theol., Århus 1980. Gift 25/10 1980 med cand. theol. Else-Marie Hoffmeyer. Sognepræst Torsted 1981-1989, sognepræst Roager-Spandet 15/5 1989-2016. 1991-2013 præst i flyvevåbnet, hvor han underviste i etik og gejstlig orientering. Efter pensioneringen flyttede præsteparret til Gredstedbro. Hans oldefar var den kendte sønderjyske politiker H. P. Hanssen om hvem han har holdt mange foredrag. Her mener han bl.a., at H. P. Hanssen i sine taler og skrifter meget ofte henviser til bibelsteder. Men mange kender ikke Bibelen godt nok til at lægge mærke til det. H. P. Hanssen er ikke meget eksplicit med sin tro, men den ligger der som en tydelig og dyb strøm, og Jørgen Hanssen er overbevist om, at lige så meget som han var barn af 1864, var han barn af de religiøse vækkelser pietismen og herrnhutismen i 1800-tallet – noget som faghistorikerne overser.

I 2000 blev præstegården ombygget og udvidet. Der blev indrettet konfirmandstue og mødelokale i længen med den gamle garage med køkken og toiletter. En ny dobbeltgarage blev opført øst for gårdspladsen og der blev etableret parkeringspladser.

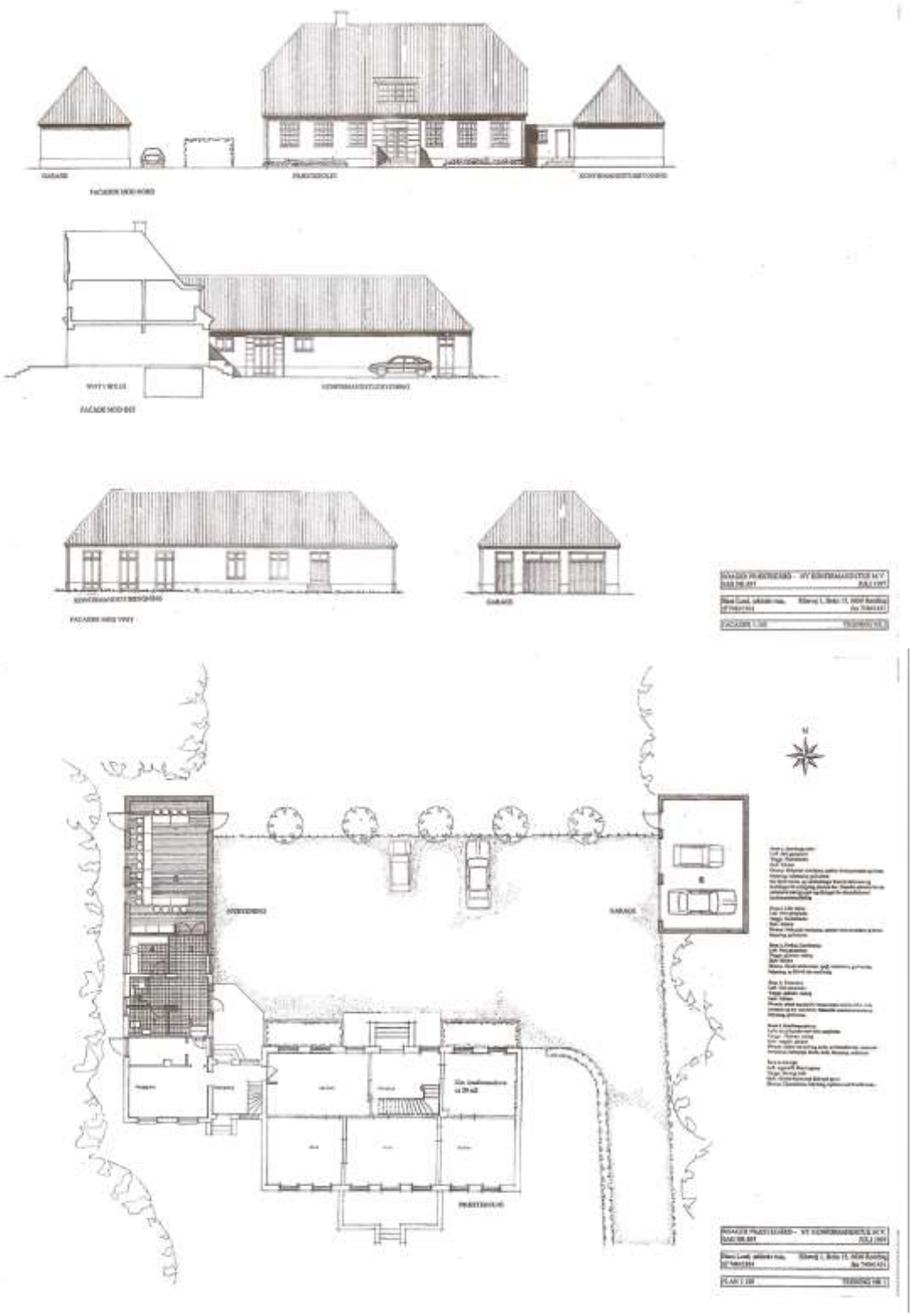

Litteraturhenvisninger:

Algreen-Ussing, Aage (1910): Stamtavle over slægten Ussing. S.8-9.
Arends, Otto Fr. (1932): Gejstligheden i Slesvig og Holsten. Fra reformationen til 1864. Bd. 1-3. Kbh.: Levin & Munksgaards Forlag.
Arktisk Institut: Arktisk leksikon; Biografisk leksikon: www.arktiskleksikon.dk; 22-12-2009.
Bischoff, Charitas: Charitas Bischoffs erindringer fra Roager (Fra bogen: Bilder aus meinem Leben – oversat af Betty Nielsen. I: Haderslev-samfundets årsskrift 1969-72, s. 2586).
Brorson, Hans Adolph (1960): Visitatsberetninger og breve. Ved L. J. Koch. O. Lohses Forlag Eftf.
Christensen, Mogens (2007): Kirketugt og menighedsdisciplinering under hertug Hans den Ældre. (i: Sønderjyske årbøger, 2007, s.151-196).
Clausen, P. L.(1930): En drikkevise af præsten i Højrup (i: Sønderjysk månedsskrift s.11-13).
Dahl, Aage (1936): Haderslev Herreds præstehistorie. København: Lohse.
Danmarks kirker Bd. 21,1, Tønder amt (1957). Kbh.: Gad, Nationalmuseet (Heri s.1167-1182: Roager kirke).
Danmarks Præstehistorie 1884-1911. Dansk Genealogisk Institut, 1914. Bd. 1.

De slesvigske hertuger (2005). Red. Af Carsten Porskrog Rasmusen, Inge Adriansen og Lennart S. Madsen. Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland.
Dragsbo, Peter (2020): Jep Fink – genforeningsarkitekten. Aabenraa: Aabenraa Byhistoriske Forening.
Drivvejen – ad studedrivernes spor i det vestlige Jylland (2006). Ringkøbing amt, Ribe amt, Sønderjyllands amt samt de statsanerkendte museer langs drivvejen.
Eriksen, Orla Hylleberg (2001): Dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fra Roager kirke, Tønder amt. Kbh.: Nationalmuseets Naturvidenskabelige undersøgelser (NNU Rapport nr.14 2001). Findes også på internettet.
Feveile, Claus (1995): Tufstenskirkerne i Sydvestjylland – set i arkæologisk, handelshistorisk belysning (I: By, marsk og geest nr.8 1995, s.31-51. Ribe: Den antikvariske Samling).
Gregersen, H. V. (1974): Plattysk i Sønderjylland. En undersøgelse af fortyskningens historie indtil 1600-årene. Odense: Odense University Press.
Gregersen, H. V. (1986): Reformationen i Sønderjylland. Aabenraa: Historisk Samfund For Sønderjylland.
Hansen, N.(1913): Statskirkens fortyskning i Nordslesvig (i: Sønderjyske årbøger s.271-316).
Hanssen, Jørgen (2005): Søren Jensen Skive. www.roagerkirke.dk – 6.12.2009
Hegelund, Peder (1976): Peder Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613. Udgivet ved Bue Kaae. Bd.1-2. Historisk Samfund for Ribe amt.
Henningsen, Lars (2007):Laurids de Thurah og kilderne til Pontoppidans Danske Atlas (i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed, s.20).
Holdt, IB og Carl Johan Gerlach (2003): En slægtskrønike. Jep Mathæus Holdt og Helene Marie Jensen, deres aner og efterkommere. 2. udgave, 2003.
Hvidtfeldt, Johan (1941): Bidrag til belysning af de kirkelige forhold i Vestslesvig omkring 1650. (i: Sønderjyske årbøger s.53-118).
Jacobsen, Svend (2007): Herredsfoged Troels Winther på Astrupgård i Brøns sogn – en stærk sønderjysk ane (i Personalhistorisk tidsskrift 2007, bd.1, s.17-61 og 2008 bd.1, s.21-76)
Jørgensen, Jens Anker og Thomsen, Bente (2004): Gyldendals bog om danske klostre. Gyldendal.
Jørgensen, J. (1948): De sønderjydske frimenigheder under fremmedherredømmet (i: Ribe Stifts Aarbog 1947-48, s.10-24).

Jørgensen, Jørgen P. (1988): Roager sogn før 1815. På grundlag af Chr. Memborgs afskrift af Roager kirkebog 1672-1814. Sønderborg.
Kau, Hans (1908): Kampen mellem dansk og tysk. Odense.
KB=Kanceliets brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold i uddrag 1633-1634. Udgivne ved E. Marquard af Rigsarkivet. København: i kommission hoc C.A.Reitzel. 1936.
Kelm, Bert (2005): Rømø. Et Vesterhavspræget samfund. Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland. Bd.4, s.102f.
Kilder til Grønlands missionshistorie fra Hans Egedes kaldsbrev 1721 til Lov om Kirke- og Skolevæsen i Grønland, 1905. Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie.
Koch, L. (1909-11): Den danske mission i Grønland i slutningen af det 18de og begyndelsen af det 19de århundrede (i: Kirkehistoriske Samlinger, Femte Række, Femte bind, s.454-508. Kjøbenhavn: I Kommission hos Boghandler G.E.C.Gad)
Koch, L. (1912): En gammel Præsts erindringer. Det Schønbergske Forlag.
Larsen, Jørgen (1946): Sønderjyllands kirkehistorie. København: De unges forlag.
Larsen, Jørgen (1950): En Sønderjydsk Prædiken fra 1864.(i: Ribe Stifts Aarbog, s.23-33).
Larsen, Jørgen (1964): ”Men regnen gav grøde”. (i: Kirkens verden, nr. 10, s.307-313).
Lassen, Aksel (1958): Skæbneåret 1659. Hungersnød og pest over Sydvestdanmark. Aarhus: Universitetsforlaget i Aarhus. (Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur 5).
Lund, Johannes J. (2016): Lidt om familien Bjørn fra Ribe (i Personalhistorisk Tidsskrift s.147-172).
Lund, Johannes J.(2018): Schmidt & Outzen (Internettet 19.9.2022: slaegts-bibliotek.dk/928308pdf)
Lund, Laurids Nørgård (1960-61): 2 Roager præster (i: Mågen 1960-61, s.4-7).
Mulvad, Søren (2016): Præsteenker og enkesæder i Ribe (i: Fra Ribe amt 2016, s.46-52)
Novrup, H. P. H. (1938): Af Pastor N. L. Feilbergs Erindringer (i: Fra Ribe Amt, 1938, s.87-88).
Ny kirkehistoriske samlinger, Bd.3. København: Gads Forlag, 1864-1866.
Nyborg, Ebbe (1998): Kirke, sogn og bebyggelse o.1000-1300 (I: Marsk, land og bebyggelse. Ribeegnen gennem 10.000 år. Bd.1. Århus, Jysk arkæologisk Selskab. (Den antikvariske Samlings skriftrække bind 1:A; Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXXV s.191-210).
Ostermann, H. (1911): Missionærer og Præster i Diskobugten 1734-1910 (i: Kirkehistoriske Samlinger, Femte Række, Sjette Bind, s.1-122. Kjøbenhavn: I Kommission hos Boghandler G.E.C.Gad).
NK=Den nordslesvigske kirke. Landsdelens kirkeliv og sognekirker. Bd.1. Red. H. Hejselbjerg Paulsen. Haderslev, Sønderjydsk Bogforlag, 1945.
Personalhistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste- og sognehistorie. Sønderjylland 1 (Ribe stift). Samlet og udgivet af Paul Nedergaard. København 1972. (Særudgave).
Petersen, Carsten Jensen (1938): Slesvigske Præster. Et Udsnit af Præstestandens Historie. Tønder: Tønder Amts Centraltrykkeri – Th. Laursen.
Petersen. Cartsen (1938): Slesvigske Præster. Et Udsnit af Præstestandens Historie. Tønder.
Petersen, Carsten (1941): Slesvigske Landsbykirker gennem 300 Aar. Aabenraa:
Petersen, Carsten (1946): Slesvigske Præstegaarde (i: Sønderjydske Aarbøger, s. 231-198).
Pontoppidan Thyssen, Anders (1977): Vækkelse, kirkefornyelse og nationalitets-kamp i Sønderjylland 1815-1850. Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland.

Poulsen, L. B. (1936): L. B. Poulsens erindringer (i: Sønderjydske Aarbøger 1936, s.198-309).
Raben, J. (1932): Gamle minder fra Svenstrup sogn (I: Fra Als og Sundeved, s.22-26).
Rhode, P. (1775): Samlinger til Haderslev Amt Beskrivelse, forestillende dette amts, herreders, sognes og byers ældre og nu værende tilstand. Kiøbenhavn.
Raben, J (1932): Gamle minder fra Svenstrup sogn. Sønderborg, Dybbøl-Postens Forlag, 1952.
Ribe bys historie Bd.1-3 (2010). Dansk Center for Byhistorie og Esbjerg kommune.
Slægten Jürgensen fra Maugstrup. Hellerup: Otto Tellers Bogtrykkeri, 1923.
SM=Sønderjysk Månedsskrift.
Sommer, F. C.(1905): Slægten Astrup fra Astrupgaard i Nordslesvig gennem fem hundrede aar. Kbh.: Nielsen & Lydiche.
SS=Sønderjyske stednavne (1933). Kbh.: Institut for Navneforskning. Bd. 3: Tønder Amt; med Dele af Ribe Amt. (Heri: s.107-121 Roager sogn).
Storgaard: Dybbøl sogns historie
Teologisk stat 2004. Kirkelig håndbog. København: Den Danske Præsteforening i samarbejde med kirkeministeriet.
Thiele, Just Mathias (1968): Danmarks Folkesagn. Ved Per skar. Bd. 1-3. Kbh.: Rosenkilde og Bagger.
Thysen, Hans (1963): Grundtvigianismen i Sønderjylland. Kolding: I kommission i Konrad Jørgensens Bogtrykkeri.
Thysen, Hans (1946): Slægten Thysen.
Weitemeyer, H.(1913): Af Præsteindberetninger fra Ribe Stift i 18. Aarh.(i: Sønderjydske Aarbøger s.83-88).
Westergaard, S. M. (1938): Tyske præstefolk i en dansk menighed (i: Ribe Stifts Aarbog s.15-22)

Hjemmesider:
http://www.klostre.dk/ribe-kloster/
http://slaegtsbibliotek.dk (Danskernes historie online)
www.roagerkirke.dk
www.denstorekrig.dk
www.troelswinther.dk
www.rigsarkivet.dk (Arkivalieronline)
www.aalborgstadsarkiv.dk (Det Danske Udvandrerarkiv)
https://ddd.dk (Dansk Demografisk Database)
https://lex.dk (Danmarks Nationalleksikon)

Om forfatteren:
Født 16.2.1950; 1957-1964 Roager Skole; 1964-1966 1. og 2. real, Ribe Katedralskole; 1967 realeksamen, Brahesholmskolen, Vestfyn; 1970 studentereksamen Vestfyns Gymnasium, Glamsbjerg; 1974 bibliotekar fra Danmarks Biblioteksskole, København; 1974-1975 bibliotekar Bov Bibliotek, Padborg; 1975-1976 civil værnepligtig Tønder Museum/Sønderjyllands Kunstmuseum; 1976-1980 bibliotekar Tønder Bibliotek; 1980-2000 bibliotekar Aabenraa Bibliotek; 1992-2012 bibliotekar Aabenraa Pædagogseminarium (UC Syd). Siden 2015 bosat i Espergærde.

Omslagsbilleder:
Forside: Roager præstegård o.1949 (Ålborg Luftfotto 1948-1952, Det Kgl. Bibliotek/ privat foto 1949).
Bagside: Roager kirke o.1949 (Ålborg Luftfoto 1948-1952, Det Kgl. Bibliotek).
Roager kirke (foto fra Sommer (1905): Slægten Astrup.

1.9.2025
© Hans Woetmann Nielsen, Rugmarken 37, 2.th. 3060 Espergærde
mail: hanswn@godmail.dk

